

สิ่งทอเชิงสัญลักษณ์จากความเชื่อสู่มงคลชีวิต

โดย

นางสาวเบญจพร ครุฑกุล

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปมหาบัณฑิต
สาขาวิชาศิลปะการออกแบบ แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญามหาบัณฑิต

มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2565

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศิลปากร

สิ่งทอเชิงสัญลักษณ์จากความเชื่อสู่มงคลชีวิต

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปมหาบัณฑิต
สาขาวิชาศิลปะการออกแบบ แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญามหาบัณฑิต

มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2565

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศิลปากร

SEMIOTICS AND BELIEFS OF TEXTILE TO THE ENLIGHTENED LIVING

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for Master of Fine Arts DESIGN ARTS

Silpakorn University

Academic Year 2022

Copyright of Silpakorn University

หัวข้อ	สิ่งทอเชิงสัญลักษณ์จากความเชื่อสู่มงคลชีวิต
โดย	นางสาวเบญจพร ครุฑกุล
สาขาวิชา	ศิลปะการออกแบบ แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญาโท
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	รองศาสตราจารย์ ปรีชา ปั่นเกล้า

คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้รับพิจารณาอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปมหาบัณฑิต

.....คณบดีคณะมัณฑนศิลป์

(อาจารย์ ดร. ธนาทร เจียรกุล)

พิจารณาเห็นชอบโดย

.....ประธานกรรมการ

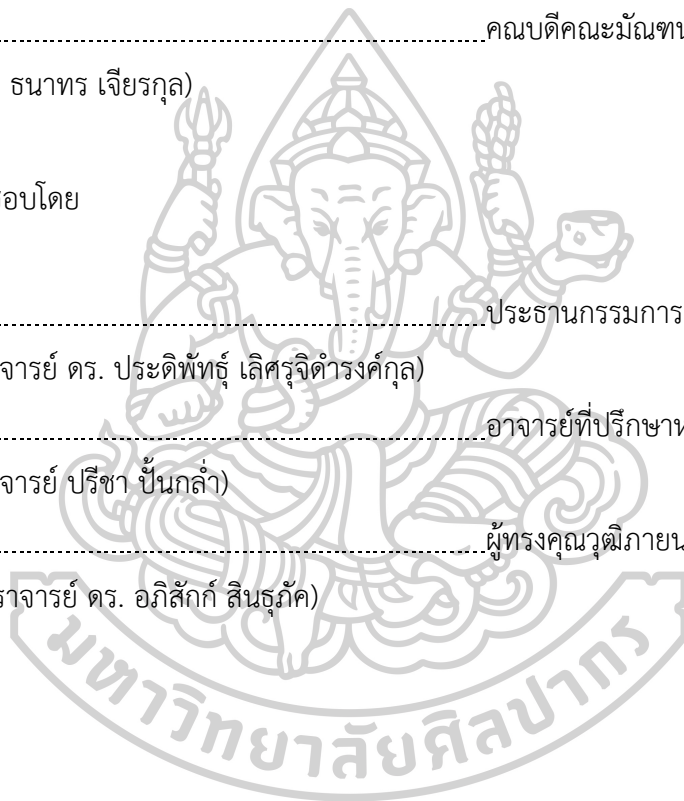
(รองศาสตราจารย์ ดร. ประดิพัทธ์ เลิศจรุฑา)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

(รองศาสตราจารย์ ปรีชา ปั่นเกล้า)

.....ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อภิสักดิ์ สิ้นธุภาค)

61156317 : ศิลปะการออกแบบ แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญาโท

คำสำคัญ : วัสดุมงคล, สิ่งทอ, ความเชื่อ

นางสาว เบญจพร ครุฑกุล: สิ่งทอเชิงสัญลักษณ์จากความเชื่อสู่มงคลชีวิต อาจารย์ที่ปรึกษา
วิทยานิพนธ์หลัก : รองศาสตราจารย์ ปรีชา ปั่นกล้า

บทความนี้เป็นการศึกษาการต่อยอดการใช้เศษวัสดุที่มุ่งเน้นการออกแบบสิ่งทอเชิงสัญลักษณ์จากความเชื่อสู่มงคลชีวิต สร้างสรรค์ให้เกิดผลิตภัณฑ์แฟชั่นที่มีลักษณะที่น่าสนใจและสัมพันธ์ต่อบริบทเชิงคุณค่า โดยอิงเอาวัฒนธรรมเป็นทุนประกอบ อาศัยการทดลองและทดสอบความเป็นไปได้ของวัตถุดิบ เพื่อสร้างทางเลือกและตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภคที่มีลักษณะเฉพาะ ก่อปรวมไปถึงการชัดเจนกับทิศทางเศรษฐกิจที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปสู่ยุคเศรษฐกิจใหม่ที่มีแนวคิดเป็นพหุนิยมทางวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดผลดีต่อชีวิตและสังคม ต่อไปโดยมีวัตถุประสงค์ในการทำวิจัยคือ (1) เพื่อศึกษามิติที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อด้านมงคลและอวมงคลของขวัญ (2) เพื่อวิเคราะห์กระบวนการสร้างความหมายของขวัญ ผ่านการประกอบสร้างภาพแทนและอัตลักษณ์จากการผสมผสานความเชื่อสู่มงคลชีวิต (3) เพื่อออกแบบสิ่งทอใหม่ที่สามารถเพิ่มโอกาสการให้ความหมายของความเชื่อมงคล

การวิจัยนี้จะเริ่มศึกษาตั้งแต่เศษตั้งต้นตามความเชื่อเชิงสัญลักษณ์ที่มาจากเศษวัสดุตั้งต้น พิธีกรรมตามคติความเชื่อหรือกระบวนการให้ความหมายที่เกี่ยวข้องไปจนถึงการนำวัสดุไม่มงคลเส้นใยต่างๆ ที่ได้จากการศึกษาการให้ความหมายทางความเชื่อ ไปทดลองแปรสภาพให้เกิดการเส้นใยรูปแบบใหม่และผลลัพธ์ด้านความงามที่ต่างจากเดิม โดยการทดลองแปรสภาพ นี้มีเงื่อนไขที่สำคัญคือใช้แนวคิดออกแบบสิ่งทอสู่การสร้างความหมายสำหรับผลิตภัณฑ์แฟชั่น โดยอาศัยการทดลองผดลองจากกระบวนการ ความรู้และภูมิปัญญาดั้งเดิมในการผสมผสานวัสดุใหม่ ในการทดลองเหล่านี้จะนำไปสู่ข้อค้นพบในเรื่องของการประยุกต์และต่อยอดการใช้งาน เชิงสร้างสรรค์กับเศษวัสดุและความเชื่อมงคลเรื่องขวัญ ให้มีลักษณะทางด้านสุนทรียในความงามการให้ความหมายที่ตีงาม

ในการศึกษาครั้งนี้จะนำมาซึ่งแนวทางในการออกแบบผลิตภัณฑ์แฟชั่นที่สามารถเป็นตัวกำหนดให้เกิดอัตลักษณ์ของวัสดุกับบริบทที่มีความสัมพันธ์กันอย่างสมเหตุสมผล ภายใต้การสร้างคุณค่าและความหมายในเวลาเดียวกันโดยการสื่อเรื่องราวหรือภาพลักษณ์ของวัสดุที่ได้จากแนวความคิดของมงคลขวัญ ไปสัมพันธ์กับของกรใช้ประโยชน์ ที่สามารถนำไปต่อยอดได้ในเชิงพาณิชย์ต่อไป ซึ่งลึกซึ้งไปถึงการพัฒนากรรมวิธีการผลิตจากการทดลองผดลองการเส้นใยจากไม้มงคล จนเกิดเป็นองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาคุณลักษณะของสิ่งทอ

61156317 : Major DESIGN ARTS

Keyword : Auspicious materials, Textile, Beliefs

MISS Benjaporn KRUTTAKUL : Semiotics and Beliefs of Textile to the Enlightened Living Thesis advisor : Preecha Pun-Klum

This article explored the further development of leftover materials, specifically focusing on the semiotics and beliefs associated with textiles that contribute to enlightened living to create innovative and contextually relevant fashion products that reflected cultural values. The study employed experimentation and testing of raw materials to generate alternative options that catered to the specific needs of consumers. Additionally, it aligned with the evolving economic landscape, which emphasized a new economy driven by cultural pluralism, with the intention of contributing positively to individuals' lives and society. The research aimed to: (1) To investigate dimensions related to the auspicious and inauspicious spiritual beliefs of Kwan, (2) to analyze the process of constructing the meaning of Kwan through the synthesis of symbolism and identity derived from the fusion of beliefs to enlightened living, and (3) to design new textiles that enhanced the meaningfulness of auspicious beliefs.

This research investigated the utilization and transformation of initial scraps rooted in symbolic beliefs. It explored rituals and processes that imbued materials with relevant meanings, including the application and experimentation of auspicious wood materials and various fiber threads derived from the study of belief-driven significances. These transformation experiments were conducted under specific conditions, utilizing design thinking to create meaningful interpretations for fashion products. The process involved a blend of trial and error, knowledge, and traditional wisdom to integrate new materials. The findings from these experiments contributed to the discovery of innovative applications and creative utilization of leftover materials and auspicious belief symbolism, resulting in a harmonious synthesis of aesthetic beauty and profound significance.

This study entailed guidelines for designing fashion products that established the identity of materials within a reasoned contextual relationship. It also simultaneously created value and meaning by incorporating narratives or visual representations of materials derived from auspicious beliefs of Kwan, linking them to utility purposes that could be further commercialized. The research delved into the development of production methods through trial and error with fiber experimentation from auspicious wood, resulting in a body of knowledge acquired from the study of textile characteristics.

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่อง สิ่งทอเชิงสัญญาณจากความเชื่อสู่มงคลชีวิต ผู้วิจัยขอขอบพระคุณผู้ให้ข้อมูลทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการสัมภาษณ์ การตอบ แบบสอบถาม และขอขอบพระคุณผู้เชี่ยวชาญในการให้คำปรึกษาแนะนำการให้ความหมายมงคลความเชื่อของกลุ่มไทดำและคำแนะนำในด้านการพัฒนาสิ่งทอ ได้แก่ ดร. เพชรตะบอง ไพศุนย์ ดร.พีรพร พละพลีวัลย์ และอาจารย์อโณทัย สิงห์คำ ทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ส่งผลให้งานวิจัยสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

นอกจากนี้ผู้วิจัยขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ปรีชา ปั่นกล้า ซึ่งเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ซึ่งวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีเพราะได้รับคำปรึกษาแนะนำการให้ข้อมูลความรู้ที่ได้ให้คำแนะนำในการทำวิจัยเรื่องนี้ ส่งผล ให้งานวิจัยเรื่องนี้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังได้ใช้ความช่วยเหลือ และให้คำแนะนำต่างๆในเรื่องกระบวนการวิจัย ข้อมูล และรูปแบบผลงาน ส่งผลให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์ตามที่ควรจะเป็น ผู้วิจัยจึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

นางสาว เบญจพร ครุฑกุล

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญรูปภาพ.....	ฌ
สารบัญตาราง.....	ญ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
ความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	3
สมมติฐานของการศึกษา.....	3
ขอบเขตการศึกษา.....	3
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	5
2.1 ศึกษาเอกสารเกี่ยวข้องกับความเชื่อ.....	5
2.1.1 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อมงคล.....	5
2.1.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวข้องเชิงสัญลักษณ์.....	22
2.2 ศึกษาเอกสารข้อมูลความรู้เกี่ยวกับเส้นใยวัสดุสิ่งทอ.....	24
2.2.1 เส้นใย (Fibers).....	24
2.3 เอกสารเกี่ยวกับการออกแบบเครื่องแต่งกาย.....	31
2.3.1 แนวคิดเกี่ยวกับแฟชั่น.....	31
2.3.2 ศึกษาสไตล์แฟชั่น.....	33
2.3.3 วิวัฒนาการเครื่องแต่งกายไทย.....	34

2.3.4 แนวคิดและทฤษฎีรูปแบบศิลปะหลังสมัยใหม่ (post-modern art).....	45
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	53
3.1 ระเบียบวิธีการศึกษา.....	53
3.2 ขอบเขตการศึกษา.....	54
3.3 วิธีการศึกษา.....	55
3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล	56
3.5 ขั้นตอนการออกแบบและนำเสนอ.....	56
บทที่ 4 ผลวิเคราะห์ข้อมูล	58
การวิเคราะห์แนวคิดขวัญ	60
วิเคราะห์ลักษณะของขวัญ.....	64
วิเคราะห์แนวคิดความเชื่อเรื่องขวัญของไทย.....	66
สรุปความเชื่อและความหมายเรื่องขวัญ.....	67
วิเคราะห์การออกแบบสิ่งทอเชิงสัญลักษณ์ความเชื่อสู่สังคมชีวิตผ่านรูปแบบศิลปะหลังสมัยใหม่ขึ้นมา ใหม่ในเชิงทดลอง.....	68
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	81
5.1 สรุปผลการวิจัย.....	81
5.2 อภิปรายผล.....	84
5.3 ข้อเสนอแนะ	88
รายการอ้างอิง.....	89
ภาพผนวก ก. เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย.....	91
ภาพผนวก ข. เขียนแบบเพื่อการผลิต.....	105
ภาพผนวก ค. ผลิตภัณฑ์ต้นแบบ	113
ประวัติผู้เขียน.....	122

สารบัญญรูปภพ

	หน้า
ภพที่ 1 ตัวอย่างภพคอร่งร่งงง (Silhouette).....	39
ภพที่ 2 คอร่งร่งงงเบ้องต่น	39
ภพที่ 3 การออกแบบเสื่อฝ้.....	42

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1 วิเคราะห์องค์ประกอบของลวดลายบนผ้าฝ้าย.....	70
ตารางที่ 2 วิเคราะห์องค์ประกอบของผลงาน.....	75

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สัมพันธภาพระหว่างบริบทการดำรงชีวิตของสังคมและสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน ได้สอดประสานกันอยู่อย่างกลมกลืนแนบแน่น ด้วยมีการรู้จักเรียนรู้ เป็นผลพลอยให้จินตนาการและความปรารถนาของมนุษย์ มักถูกเสริมเติมแต่งด้วยรูป รส กลิ่น เสียง ก่อเกิดความหลากหลายและพื้นฐานในการพึ่งพาปัจจัยสี่ มีการใช้ประโยชน์ทั้งมีจากสิ่งรอบตัว จนสามารถพัฒนาเป็นผลลัพธ์ของแนวคิดสำเร็จรูปที่นำมาใช้เพื่อคุณภาพชีวิตในสภาวะการเกิด แก่ เจ็บ ตาย จากการอาศัยความละเอียดละมทางอารมณ์ความรู้สึกผ่านแนวทางสร้างสรรค์ (ดร.ปรเมธี วิมลศิริ, 2552:42) ซึ่งมุ่งเน้นไปที่การสร้างองค์ความรู้ด้วยการสังสมประสบการณ์จากตนเอง มีเรื่องราวคุณค่าและความเชื่อ ทั้งที่เป็นรูปธรรม (Tangible) และนามธรรม(Intangible) ข้อเท็จจริงเหล่านี้หลายสิ่งมักสะท้อนออกมาทางความคิดวิไลซ์ในสังคมนั้นๆ ยิ่งชาติพันธุ์ใดเติบโตบนรากฐานทางวัฒนธรรมที่ยาวนาน การสังสมความละเอียดทางอารมณ์ยิ่งทวีคูณและมีความพิเศษ ส่งผลให้เกิดสัญญาณทางจิตใต้สำนึกไปในทิศทางที่ตึงตังและเป็นมงคล จนอาจสามารถหลอมรวมเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวัน เพื่อนัยยะสำคัญต่อมงคลชีวิต ซึ่งถือเป็นกระบวนการที่คนในสังเสริมคุณค่าและเลือกสรรวัตถุดิบเพื่อนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

ขนบธรรมเนียมในทุกสังคมล้วนมีพิธีกรรมที่สำคัญหลายกรณีเพื่อแสดงให้เห็นถึงความมั่งคั่งทางวัฒนธรรม และยังอธิบายได้ถึงทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางธรรมชาติ และทุนทางชีวิต (Trend:TCDC) ซึ่งเหมารวมถึงไทยในปัจจุบัน ที่มีอ้างอิงถึงความเป็นชาติพันธุ์อีกหนึ่งในเอเชียอุษาคเนย์ มีประเพณีและพิธีรีตอง ที่จะแสดงออกทางเรื่องราวและสะท้อนแรงบันดาลใจให้เห็นครอบคลุมอยู่ในเกือบทุกบริบทสำคัญ อาทิ ในแง่ของรูปแบบวัฒนธรรมร่วมกัน ศรัทธา ความเชื่อเรื่องศาสนา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และเรื่องขวัญ โดยมักได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษรุ่นหนึ่งไปสู่รุ่นหนึ่ง ซึ่งความเชื่อใดๆบนความสัมพันธ์ของคนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับอีกนานา มักเปลี่ยนได้ตลอดเวลาไม่หยุดนิ่งตายตัวเสมอไป เช่นนี้จึงพออนุมานได้ถึงสัญญาณเปรียบเปรยที่อาจหยิบมาปรุงปั้นแต่งเติมให้มีความหลากหลายและลึกซึ้งในคราวเดียวกัน สามารถยืดหยุ่น ปรับเปลี่ยน และมีอิสระ เพื่อให้ตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคได้ในระดับบุคคล (Individual)

ประเพณีนิยมตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงรัตนโกสินทร์ ที่มีความเกี่ยวข้องกับมงคลชีวิตและความเชื่อมาแล้วนับครั้งไม่ถ้วน ทั้งที่เกิดขึ้นและถูกยอมรับ บางครั้งกลายเป็นความงมงายกละเลยจนลืมนไปหรือหลายความเชื่อที่มีการรื้อถอนแล้วสร้างขึ้นใหม่ トラバเท่าการรับรู้ด้วยประสบการณ์จะพาไปถึง

เพื่อสนองการได้อยู่ดีมีสุขขวบสิ้นอายุขัย ข้อเท็จจริงนี้มักสะท้อนออกมาทางแบบแผนมงคลในทุกผัสสะ เสมือนหนึ่งความเชื่อว่า ถ้า“ขวัญ”นั้นอยู่กับตัว ตนจะอยู่เย็นเป็นสุข เพราะในทางพระพุทธศาสนายังเชื่อว่าชีวิตเป็นส่วนประกอบให้เกิดความเชื่อ สัญญาทางความเชื่อต่างๆจึงถูกสร้างสรรค์ขึ้นเพื่อเป็นองค์ประกอบต่างๆให้มีความสมบูรณ์สมเหตุผล ในแนวทางว่าด้วยมงคลจากการมี และมงคลจากการทำ (มงคลชีวิต:wikisource.org)

การดลบันดาลดวงใจ ขวัญตา ขวัญมือ ขวัญแขน ขวัญขา และขวัญอีกนานา ฯลฯ ที่ยังไม่กล่าวถึงเพื่อนำไปสู่การรับรู้ แต่ประสบการณ์ในทางที่ดงามและเป็นมงคล จึงจำเป็นต้องอาศัยปัจจัยประกอบสร้างที่ค้ำความอวมงคล ทั้งความหมายและแนวทางที่พวงมาด้วยรูปแบบ สไตล้องค์ประกอบทางศิลปะ กระบวนการ รวมถึงการสรรหาวัสดุสื่อสาร วัตถุดิบไม่มงคลอย่างไม้จันทน์หอม(Sandelwood) ถือเป็นไม้เนื้อแข็งมีค่าหายาก อยู่ในวงศ์สกุลเดียวกับอบเชย มีกลิ่นหอมฉุนที่มีความหมายต่อจิตใจในทางสงบ สะอาดและอบอุ่น(All about the Fragrance Review,2016) นอกเหนือจากประโยชน์จากการเป็นเครื่องราชบรรณาการในอดีตแล้ว พิธีกรรมในพุทธกาลได้กล่าวถึงไม้ชนิดนี้ว่าเป็นจตุชาติสุคนธ์ ในวงศ์ของหอมธรรมชาติที่เคยใช้ในพิธีถวายนามเจ้าชายสิทธัตถะในปฐมวัย ซึ่งปัจจุบันบริบทเดิมยังคงอยู่และถูกวางให้ใช้ในพระราชพิธีสำคัญในเชื้อพระวงศ์ แสดงให้เห็นถึงการพรรณไม้ชั้นสูงตั้งแต่ต้น ตลอดจนทศวรรษแห่งการพัฒนายุค 4.0 ยังมีการอ้างอิงถึงไม้ชนิดนี้ ในนโยบายปี2562 ของสำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ(สพภ.)และก่อนหน้าในการประชุมคณะรัฐมนตรีเมื่อ2561 ที่อนุมัติในหลักการให้ขับเคลื่อนโครงการชุมชนไม้มีค่า มีการสนับสนุนให้ปลูกเพื่อผลักดันมูลค่าเศรษฐกิจ ซึ่งหมายถึงการใช้สินทรัพย์(ต้นไม้) ดำเนินการธุรกรรมทางการเงิน และสร้างแรงจูงใจให้เป็นการสัมมาอาชีพ ส่งเสริมให้มีการปลูกได้ในที่ดินกรรมสิทธิ์ในการใช้ประโยชน์โดยชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งสร้างประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม เป็นกลไกสำคัญประการหนึ่งเพื่อให้เกิดยั่งยืนอยู่ดีมีสุขบนพื้นฐานของปรัชญาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ และเป็นความต้องการปรับเปลี่ยนโครงสร้างการพัฒนาไปสู่เศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรมอย่างแท้จริง

ข้อมูลนโยบายแนวตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ มีการเน้นย้ำในเรื่องสื่อสารสร้างการรับรู้ปัจเจกบุคคลให้เกิดการสร้างคุณค่าเพื่อพัฒนาเป็นองค์ความรู้ที่มีประโยชน์ในอนาคต ซึ่งถือว่าสัมพันธ์กับโลกาภิวัตน์ยุคปัจจุบัน ที่พฤติกรรมการใช้ชีวิตเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม โดยเฉพาะการวางแผนการเลือกสรรผลิตภัณฑ์ที่มีผลต่อการจูงใจ และขยายตัวของการสร้างกระแสนิยม เห็นได้จากภาพลักษณ์ทางผลิตภัณฑ์แฟชั่นที่ส่งผลต่อภาพนิยมของสังคมปัจจุบัน ผลผลิตรูปแบบใหม่ที่เปิดกว้างกับทางการตลาดต่างจากเดิม จากการเติบโตที่ตลาดทั่วไปเริ่มกลายเป็นปรากฏการณ์ของการเกิดตลาดสินค้าเฉพาะกลุ่ม ในลักษณะของการบริโภคเชิงสัญญา(Consumption of sign) ที่สามารถเป็นตัวกำหนดให้บริบทของคนกับผลิตภัณฑ์มีความสัมพันธ์กันอย่างสมเหตุผล อาจไม่ได้ยึดแค่ในแง่ของการใช้ประโยชน์ อยู่ภายใต้การสร้างคุณค่าและความหมายมงคลที่ต้องการสื่อสารในเวลาเดียวกัน

เพื่อสามารถดึงอัตลักษณ์ตามภูมิหลังที่สะท้อนให้เห็นนัยยะแฝงของวัสดุ ที่มาตอบสนองต่อความต้องการพื้นฐานทางการรับรู้ด้านอารมณ์ เสมือนการเติมความพิเศษบนความธรรมดาให้เกิดคุณลักษณะเฉพาะตัว

ดังนั้น ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจึงมุ่งเน้นการออกแบบสิ่งทอเชิงสัญลักษณ์จากความเชื่อสู่มงคลชีวิต สร้างสรรค์ให้เกิดผลิตภัณฑ์แฟชั่นที่มีลักษณะที่น่าสนใจและสัมพันธ์ต่อบริบทเชิงคุณค่าโดยอิงเอาวัฒนธรรมเป็นทุนประกอบ อาศัยการทดลองและทดสอบความเป็นไปได้ของวัตถุดิบ เพื่อสร้างทางเลือกและตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภคที่มีลักษณะเฉพาะ กอปรรวมไปถึงการชัดเจนกับทิศทางเศรษฐกิจที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปสู่ยุคเศรษฐกิจใหม่ที่มีแนวคิดเป็นพหุนิยมทางวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดผลดีต่อชีวิตและสังคม ต่อไป

ความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษามิติที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อด้านมงคลของขวัญ
2. เพื่อวิเคราะห์กระบวนการสร้างความหมายของขวัญ ผ่านการประกอบสร้างภาพแทนและอัตลักษณ์จากการผสมผสานความเชื่อสู่มงคลชีวิต
3. เพื่อออกแบบสิ่งทอใหม่ที่สามารถเพิ่มโอกาสการให้ความหมายของความเชื่อมงคล

สมมติฐานของการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้จะนำมาซึ่งแนวทางในการออกแบบผลิตภัณฑ์แฟชั่นที่สามารถเป็นตัวกำหนดให้เกิดอัตลักษณ์ของวัสดุกับบริบทที่มีความสัมพันธ์กันอย่างสมเหตุสมผล ภายใต้การสร้างคุณค่าและความหมายในเวลาเดียวกันโดยการสื่อเรื่องราวหรือภาพลักษณ์ของวัสดุที่ได้จากแนวความคิดของมงคลขวัญไปสัมพันธ์กับของการใช้ประโยชน์ ที่สามารถนำไปต่อยอดได้ในเชิงพาณิชย์ต่อไป ซึ่งลึกซึ้งไปถึงการพัฒนากรรมวิธีการผลิตจากการทดลองผิดถูกการเส้นใยจากไหมมงคล จนเกิดเป็นองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาคุณลักษณะของสิ่งทอ

ขอบเขตการศึกษา

1. ขอบเขตพื้นที่ศึกษา

เก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร ภาคสนาม สัมภาษณ์ จดบันทึก และถ่ายภาพนิ่ง ในพื้นที่ชุมชนบ้านป่าหนาด จังหวัดเลย เกี่ยวกับมิติที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อทั้งด้านมงคลและอวมงคลของขวัญ

2. ขอบเขตเนื้อหาในงานวิจัย

- 2.1 ศึกษามิติที่เกี่ยวข้องทางความเชื่อมงคลและอวมงคลของชาวจีน
- 2.2 ทดลองคุณสมบัติทางกายภาพและทางชีวภาพของสิ่งทอและพัฒนาสิ่งทอจากวัสดุไม้มงคลตามความเชื่อ เพื่อประยุกต์ใช้ในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์แฟชั่น

3. ขอบเขตด้านผลงาน

- 3.1 ออกแบบสิ่งทอประเภทผลิตภัณฑ์แฟชั่นตามแนวทาง ทฤษฎีการรื้อถอนโครงสร้าง(Deconstruction) ได้แก่ แนวความคิด ความหมาย โครงสร้างและลวดลาย
- 3.2 ต้นแบบผลิตภัณฑ์แฟชั่นจากสิ่งทอเชิงอัตลักษณ์ที่ให้ความหมายของความมงคลชาวจีน

ขั้นตอนของการศึกษา

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการวิจัยเรื่อง สิ่งทอเชิงสัญลักษณ์ความเชื่อสู่มงคลชีวิต ผู้วิจัยได้ศึกษารวบรวมข้อมูลและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีและความหมายต่าง ๆ เพื่อนำมาสรุปวิเคราะห์ในการสร้างสรรค์สิ่งทอเชิงสัญลักษณ์สำหรับเป็นแนวทางในการผลิตภัณฑ์แฟชั่น โดยการศึกษาดังต่อไปนี้

2.1 ศึกษาเอกสารเกี่ยวข้องกับความเชื่อด้านมงคลของขวัญ

- แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อมงคล
- แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวข้องกับเชิงสัญลักษณ์ของขวัญ
- แนวคิดและกระบวนการทางความเชื่อมงคลและอวมงคลจากวัสดุ

2.2 ศึกษาเอกสารข้อมูลความรู้เกี่ยวกับเส้นใยสิ่งทอจากความเชื่อสู่มงคลชีวิต

- ศึกษาวิเคราะห์กระบวนการเกี่ยวกับความหมายคุณสมบัติของเส้นใยมงคล
- ศึกษาลวดลายของเส้นใยมงคลผ่านการประกอบสร้างภาพแทน
- ศึกษาอัตลักษณ์สมบัติของเส้นใยที่มีผลต่อสมบัติผ้า
- ศึกษาการผสมเส้นใยมงคล

2.3 เอกสารเกี่ยวกับการออกแบบผลิตภัณฑ์แฟชั่น

- แนวคิดเกี่ยวกับแฟชั่นและสิ่งทอ
- แนวคิดพหุนิยมทางวัฒนธรรมและทฤษฎีรูปแบบศิลปะหลังสมัยใหม่

2.1 ศึกษาเอกสารเกี่ยวข้องกับความเชื่อ

2.1.1 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อมงคล

ขวัญในวิถีชีวิตคนไทย ความเชื่อและพิธีทำขวัญเป็นกระบวนการที่แสดงความผูกพันและความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติระหว่างบุคคลกับครอบครัวและบุคคลกับชุมชน พิธีทำขวัญ

ปรากฏในทุกภาคของประเทศ อย่างไรก็ตาม การให้ความสำคัญต่อขวัญและพิธีทำขวัญมีความแตกต่างกัน มีการปรับตัวและเปลี่ยนแปลงให้เข้ากับสังคมสมัยใหม่ โดยมีรายละเอียดดังนี้

ความเชื่อและพิธีทำขวัญของชาวไทยภาคกลาง ขวัญเป็นความเชื่อของคนไทยภาคกลางมานาน หนังสือที่นิพนธ์โดยพระยาอนุমানราชชน (เสฐียรโกเศศ) สมเด็จพระบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพและหม่อมเจ้าพูนพิศมัย ดิสกุล กล่าวว่า ขวัญ หมายถึง สิ่งที่ไม่มีตัวตน และเป็นสิ่งที่ครองใจ ขวัญสิงอยู่ในตัวตนและเป็นสิ่งที่ทำให้เจ้าของขวัญทุกข์หรือสุขได้ หากมีเหตุที่ทำให้ขวัญไม่อยู่กับตัวหรือออกไปเที่ยวเล่นจะมีเหตุร้ายเจ็บป่วยหรือมีเคราะห์กรรม และถ้าต้องการให้ขวัญกลับเข้าสู่ร่างกายต้องมีพิธีทำขวัญอันหมายถึงการทำพิธีกรรมเพื่อเรียกขวัญให้กลับมาสู่เจ้าของขวัญ

การทำขวัญแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ

1 การทำขวัญคน คนไทยภาคกลางมีการบันทึกการทำขวัญให้เกิดสิริมงคล และเป็นกำลังใจ มักมีพิธีทำขวัญในแต่ละช่วงวัยของชีวิต และช่วงที่ชีวิตมีความเปลี่ยนแปลงได้แก่ การทำขวัญเด็กการทำขวัญเดือน การทำขวัญนาค การทำขวัญบ่าวสาว อย่างไรก็ตาม ความนิยมในการทำขวัญลดลงมาโดยเฉพาะในสังคมเมือง ที่ยังคงอยู่คือการทำขวัญนาคพิธีทำขวัญนาคมีผู้เข้าร่วมพิธีคือ นาค พ่อ และแม่ของนาค หมอทำขวัญและญาติมิตร การทำขวัญนาคมีพิธีช่วงค่ำ และมีอุปกรณ์ประกอบพิธี คือ เครื่องบายศรี ใบตอง ไม้ขนบบายศรี ผ้าห่มบายศรี ไขขวัญ (ไขไก่) กล้วย น้ำว่า ชันใส่ข้าวสารใช้ปักแวนเวียนเทียน ชันใส่น้ำเปล่า เทียน ใบพลู แป้งเจิมของหวาน (ฝอยทอง ทองหยิบ ทองหยอด) มะพร้าวอ่อน สายสิญจน์ ดอกไม้ธูปเทียน ขั้นตอนของการทำขวัญนาคเริ่มจาก ไหว้บูชาพระรัตนตรัย เคารพคุณ ปฐิสนธิ (ร้องແ່ลหรือขับเสภา) นามนาค (ร้องແ່ล) สมมุติบายศรี (ร้องແ່ล) แกะบายศรี (ร้องແ່ล) สอนนาค เชิญขวัญ และเวียนเทียน สำหรับเพลงที่ใช้ในการทำขวัญนาคมีทั้งเพลงไทยเดิม เพลงทำนองແ່ลและเพลงที่ใช้ทำนองเพลงสากลและเพลงลูกทุ่ง ในพิธีทำขวัญนาคที่มีหมอขวัญหรือหมอทำขวัญเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมหมอทำขวัญนาคต้องมีคุณสมบัติเหมาะสม 3 ประการ คือ

คุณสมบัติทางกาย คือ เป็นผู้ที่มีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรงพอที่จะประกอบพิธีทำขวัญให้สำเร็จลุล่วง

คุณสมบัติทางวาจา คือ มีน้ำเสียงนุ่มนวลไพเราะ และใช้ถ้อยคำในการขับกล่อมให้ผู้ที่จะเข้าบวชเป็นพระภิกษุ และผู้ที่เข้าร่วมพิธีเกิดความเชื่อถือ เกิดความซาบซึ้งและเกิดอารมณ์ที่

คล้อยตามได้

คุณสมบัติทางใจ คือ หมอทำขวัญต้องเป็นผู้มีจิตใจงดงาม เป็นผู้ที่ยอมรับในสังคมมีค่านับถือและให้ความเคารพ พร้อมทั้งเป็นผู้ที่ยินดีจะทำขวัญนาคเพื่อสั่งสอนผู้ที่จะเข้าบวชในพระพุทธศาสนาให้เห็นถึงพระคุณของบิดามารดาด้วยความเต็มใจโดยไม่เห็นแก่สินจ้างรางวัล

2 การทำขวัญพืชและสัตว์ที่สัมพันธ์กับคน เป็นการทำให้ขวัญเพื่อเสริมความเชื่อมั่น รำลึกถึงบุญคุณและเป็นสิริมงคล การทำขวัญสัตว์มักเป็นสัตว์ที่มีคุณประโยชน์ต่อคนและต่อส่วนรวม

ได้แก่ การทำขวัญข้าว การทำขวัญควาย การทำขวัญช้าง

3 การทำขวัญสิ่งของ เป็นการทำให้ขวัญที่เสริมสร้างความมั่นใจและเป็นสิริมงคลแก่สิ่งของนั้น ได้แก่ การทำขวัญเรือน การทำขวัญเส้า การทำขวัญเกวียน และการทำขวัญพระพุทธรูป

ความเชื่อและพิธีฮ้องขวัญของชาวไทยภาคเหนือคนไทยในสังคมภาคเหนือสืบต่อความเชื่อเรื่องขวัญมาช้านาน ทั้งชาวไทยใหญ่ ไทยลื้อ ไทยเขิน และชาวไทยภาคเหนือตอนล่างมีความเชื่อว่า ขวัญเป็นสิ่งที่อยู่ในร่างกายทุกคนขวัญมีลักษณะเบา เคลื่อนไหวได้ ไม่อาจเห็นเป็นรูปเป็นร่างได้ ขวัญแฝงอยู่ในคน สัตว์และสิ่งของ เมื่อใดที่ขวัญอ่อนลงหรือหย่อนจะทำให้สภาวะของร่างกายและจิตใจของเจ้าของขวัญจะรู้สึกเสียใจ ตกใจ ท้อใจ เมื่อเจ้าของขวัญมีขวัญดีจะรู้สึกสุขสบายใจและกล้าหาญ มีพลังเต็มเปี่ยม ชาวล้านนาเรียก “ขวัญอยู่กับเนื้อกับตัว” นอกจากนี้ชาวล้านนามีคำเรียกลักษณะขวัญที่อยู่กับเนื้อกับตัวว่า “รู้คิง” หมายถึงอาการของคนที่อยู่รู้เรื่อง รู้สึกตัว มีความรู้สึกเข้าใจทุกอย่าง ทุกขณะพูดและทำการใดก็รู้สติ ขวัญเป็นพลังแฝงในจิตใจเป็นนามธรรม ดูแลควบคุมกายจิตใจและวิญญาณให้มีดุลยภาพ ขวัญของชาวล้านนาจัดแบ่งประเภทเหมือนกับคนไทยท้องถิ่นอื่น คือ มีขวัญคน ขวัญพืช ขวัญสัตว์ และขวัญสิ่งของ (บ้านเรือนและเครื่องใช้ในการเกษตร) ชาวล้านนามีพิธีกรรมโบราณ เรียกว่า “พิธีฮ้องขวัญ” หมายถึง พิธีเรียกขวัญให้กลับคืนสู่ร่างเดิม พิธีฮ้องขวัญเป็นการผสมผสานระหว่างความเชื่อเรื่องขวัญกับศาสนาพุทธ ศาสนาพราหมณ์ และความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติ พิธีฮ้องขวัญจะทำในโอกาสที่ชีวิตมีการเปลี่ยนแปลงหรือมีเหตุต้องจากบ้านไปไกล มีความเจ็บป่วยและเกิดอุบัติเหตุหรือในกรณีที่มีบุคคลสำคัญมาเยี่ยมเยือนบ้านเมือง พิธีกรรมฮ้องขวัญของชาวล้านนามักปฏิบัติร่วมกับพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ (ส่งเคราะห์) และพิธีสืบชะตา โดยจะมีปฏิบัติต่อเนื่องกัน โดยเริ่มจากการสะเดาะเคราะห์ การสืบชะตาและการเรียกขวัญ

พิธีฮ้องขวัญ ยังคงปฏิบัติกันอยู่ในสังคมล้านนา ทั้งชนเผ่าชาวไทยล้านนาและชาวเหนือตอนล่าง มีบทบาทเป็นพิธีกรรมแสดงความสัมพันธ์ระหว่างคนในสังคม สร้างเสริมกำลังใจและขัดเกลาจริยธรรมและพฤติกรรมคนในสังคม พิธีเรียกขวัญหรือพิธีทำขวัญของชาวเหนือมีหลายลักษณะ ได้แก่ การเรียกขวัญเด็ก (การทำขวัญ) ขวัญลูกแก้ว (นาค) ขวัญนาค ขวัญสามเณร ขวัญผู้ป่วย ขวัญบ่าวสาว ขวัญผู้ที่จะเดินทางไกล ขวัญผู้ที่มาเยือน ขวัญผู้ใหญ่บ้านและอาจารย์วัด ขวัญข้าว ขวัญช้าง ขวัญวัวควาย ขวัญเรือน ขวัญเส้า ผู้ที่เข้าร่วมพิธีเรียกขวัญมี หมอขวัญเจ้าของขวัญญาติพี่น้องที่เข้าร่วมพิธีเรียกขวัญ อุปกรณ์ประกอบพิธีกรรมมีเครื่องบายศรี (ทำจากใบตองและดอกไม้ที่มี

กลิ่นหอม ประดิษฐ์เป็นชั้นสวยงาม) ไข่ต้ม ข้าว กล้วย น้ำ ใบพลู หมากเมี่ยง บุหรี่ ด้ายดิบและด้ายผูกข้อมือ

ขั้นตอนของพิธีกรรมฮ้องขวัญ คือ การเตรียมสถานที่และอุปกรณ์ที่ใช้ในพิธีกรรม พร้อมกับเชิญหมอขวัญมาทำพิธีตามฤกษ์ยามที่กำหนดไว้ในช่วงพิธี หมอขวัญจะทำพิธีเรียกขวัญ โดยเริ่มจากกล่าวคำอัญเชิญเทวดา บทเรียกขวัญ (เป็นสำนวนเก่าหรือสำนวนแต่งขึ้นโดยปฏิภาณในช่วงทำพิธีก็ได้) ช่วงเรียกขวัญจะทำพิธีเสี่ยงทายว่าขวัญมาแล้วหรือยัง จากนั้นหมอขวัญจะเอาน้ำมนต์มาพรรมให้เจ้าของขวัญพร้อมทั้งอวยพรให้อยู่เย็นเป็นสุข และใช้ด้ายสายสิญจน์มามัดมือซ้ายของเจ้าของขวัญเพื่อให้ขวัญมา และมัดมือขวาเพื่อให้ขวัญอยู่กับเนื้อกับตัว จากนั้นผู้ที่มาร่วมงานก็จะร่วมรับประทานอาหารและเจ้าของขวัญร่วมทานอาหารและทานไข่ต้มที่ประกอบพิธี จากนั้นญาติจะนำเครื่องบายศรีไปวางไว้ที่หัวนอนของเจ้าของขวัญโดยคำเรียกขวัญจะมี เนื้อความที่แตกต่างกันไปตามประเภทของพิธีกรรม

ความเชื่อและพิธีสู่ขวัญของชาวไทยภาคอีสานชาวไทยอีสานมีความเชื่อเรื่องขวัญมาแต่โบราณ ขวัญเป็นสิ่งไม่มีตัวตน มีประจำชีวิตของคนและสัตว์ตั้งแต่เกิด เชื่อว่าคล้ายกับจิตหรือวิญญาณที่แฝงอยู่ในตน หากมีเหตุที่ทำให้ขวัญไม่ดีเช่น ความเจ็บป่วยไปทำงานต่างถิ่น หรือมีเหตุให้ตกใจเสียใจ ขวัญจะหนีออกจากตัวตน จะต้องทำการเรียกขวัญ ชาวอีสานเรียก “พิธีสู่ขวัญ” หรือ “พิธีสูตร (สูตร) ขวัญ” บางทีเรียกการบายศรีสู่ขวัญ หรือ การบายศรีสูตรขวัญ (สูตรเป็นคำเก่าแก่ของชาวอีสานแปลว่า การสวด) เพื่อให้ขวัญกลับมาอยู่กับตัวให้มีกำลังใจ ส่งเสริมจิตใจให้ดี ชาวอีสานมีพิธีบายศรีสู่ขวัญหลายประเภทการสู่ขวัญเด็ก การสู่ขวัญเมื่ออยู่กรรม การสู่ขวัญแม่มา การสู่ขวัญแม่ออกกรรม การสู่ขวัญนาค การสู่ขวัญบ่าวสาว การสู่ขวัญคนเจ็บป่วย การสู่ขวัญพระเณร การสู่ขวัญวัวควาย การสู่ขวัญช้าง การสู่ขวัญนา การสู่ขวัญลาน การสู่ขวัญข้าว การสู่ขวัญเล่า การสู่ขวัญเกวียน การสู่ขวัญกองข้าว การสู่ขวัญเฮือน การสู่ขวัญผู้ใหญ่ การสู่ขวัญผู้กลับจากทางไกล การสู่ขวัญผู้ที่จะจากไปไกลการสู่ขวัญผู้มาเยือน จะเห็นได้ว่าชาวอีสานมีการสู่ขวัญหลายประเภท และมีคำสูตรขวัญ (บทสูตรขวัญหรือบทสวดขวัญ) ที่แตกต่างกันออกไป คำสูตรขวัญหรือคำเรียกขวัญมีการแต่งแบบร้อยกรอง สำนวนไพเราะและมักเป็นคติสอนใจ ชาวอีสานมีการสู่ขวัญหลายโอกาสและหลายกรณี มีข้อสังเกตว่าชาวอีสานให้ความสำคัญต่อขวัญและกำลังใจ อาจเพราะชาวอีสานต้องดิ้นรนกับความทุกข์ยากและผองภัยรอบตัวทำให้มักเกิดขวัญหนีหรือขวัญเสียได้ง่าย จึงต้องมีการสู่ขวัญหรือการส่อนขวัญ (การช้อนขวัญ) เป็นประจำ การบายศรีสู่ขวัญของชาวอีสานเป็นพิธีกรรมผสมผสานระหว่างศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ พิธีทางพุทธศาสนามีการนิมนต์พระสงฆ์ 5 รูป มาเจริญพระพุทธมนต์ และประพรมน้ำพระพุทธมนต์ ต่อจากนั้นเจ้าภาพจะถวายภัตตาหาร สำหรับศาสนาพราหมณ์ จะมี พราหมณ์ หรือ หมอขวัญ เป็นผู้ทำพิธี และมีการจัดเตรียมอุปกรณ์ คือ พานทองเหลืองหรือขันสัมฤทธิ์ จัดเป็นพานบายศรี 3 หรือ 5 หรือ 7 ชั้น ประกอบด้วย ใบตอง ใบไม้และ

ดอกไม้ และมีข้าวต้มมัด ขนม อ้อย กล้วย ปั้นข้าวเหนียว ฝ้าย เทียนนอกจากนี้ ยังจัดพานอีกใบหนึ่ง มีแพรวา ผ้า หวี กระจก น้ำอบ น้ำหอมหรือเครื่องแต่งตัวของเจ้าของขวัญ ชั้น 5 ข้าว 1 สำรับ และ เหล้า 1 ขวด

ในพิธีสู่ขวัญพราหมณ์หรือหมอขวัญจะเป็นผู้กำหนดฤกษ์ยามในการสู่ขวัญ ผู้ร่วมพิธีสู่ขวัญประกอบด้วย หมอขวัญ ผู้รับการสู่ขวัญ ญาติมิตรและเพื่อนบ้าน พิธีสู่ขวัญมักประกอบ พิธีในช่วงเช้า เจ้าภาพจะยกพานบายศรีหรือภาชนะขวัญ (พาขวัญ) มาไว้บริเวณโถงบ้านหรือชานบ้าน จากนั้นก็จะเชิญหมอขวัญและผู้รับการสู่ขวัญนั่งหันหน้าเข้าหาขวัญ ญาติมิตรและเพื่อนบ้านที่มาร่วมงานนั่งล้อมวงรอบภาชนะขวัญทุกคนพนมมือ หมอขวัญจะจุดเทียนตั้งบนยอดของภาชนะขวัญ หมอขวัญจะเริ่มสวดบทสูตรขวัญ บทสูตรขวัญจะมีลักษณะร้อยกรองบางที่เรียกว่ากาพย์หรือฮ่าย (ร่าย) การสวดเริ่มด้วยภาษาบาลี จากนั้นก็เป็นภาษาท้องถิ่นหรือภาษาอีสาน ก่อนจบแต่ละตอนของการสวด หมอขวัญจะเรียกขวัญโดยลงท้ายด้วย

“มาเด้อ ขวัญเอ๋ย” หรือ “มาเย้อ ขวัญเอ๋ย” ผู้ที่นั่งล้อมวงภาชนะขวัญก็จะร้องรับพร้อมกันว่า “มาเด้อ ขวัญเอ๋ย” เมื่อบทสูตรขวัญเรียบริ้อยแล้ว หมอขวัญจะเอาฝ้ายผูกข้อมือผู้รับการสู่ขวัญจากนั้นพ่อแม่ และญาติพี่น้องก็มาผูกให้ต่อไป สมัยก่อนการผูกฝ้ายนิยมผูกมือซ้าย ต่อมามีการผูกทั้งข้อมือซ้ายและขวา ด้ายผูกข้อมือมักจะผูกไว้ 2 – 3 วัน หรือ 7 วัน ก็ดึงออกบางที่เก็บไว้เพื่อเป็นสิริมงคล ในปัจจุบัน ชาวอีสานยังคงปฏิบัติพิธีสู่ขวัญ โดยเฉพาะการสู่ขวัญบ่าวสาวและการสู่ขวัญแขกที่มาเยือน แต่ความนิยมก็ลดลงกว่าในอดีต

ความเชื่อและพิธีสู่ขวัญของชาวไทยภาคใต้ ชาวไทยภาคใต้มีความเชื่อเรื่องขวัญ เช่นเดียวกับชาวไทยภาคอื่น มีการเอ่ยถึงการทำขวัญข้าว การทำขวัญนาถ การทำขวัญบ่าวสาว แต่ไม่มีข้อมูลที่ชัดเจนนัก การทำขวัญของชาวไทยภาคใต้ที่มีการปฏิบัติและสืบทอดต่อเนื่อง คือ “การทำขวัญเรือ” การทำขวัญเรือมีการจำแนกเป็น พิธีทำขวัญเรือประมงหรือพิธีทำขวัญเรือยาวพายแข่งพิธีทำขวัญเรือประมงมักประกอบพิธีกรรมก่อนที่จะนำเรือออกไปใช้ในแม่น้ำหรือทะเล นิยมทำในวันเสาร์หรือวันอังคาร เพราะถือว่าเป็นวันแข็ง บุคคลที่เข้าร่วมในพิธีทำขวัญเรือ คือหมอขวัญ เจ้าของเรือและครอบครัวของเจ้าของเรือ ลูกเรือ การทำขวัญเรือมักไม่มีบุคคลภายนอกหรือเพื่อนบ้านเข้าร่วมพิธีกรรม เครื่องสังเวยในการทำขวัญ ประกอบด้วย เครื่องบวงสรวงสังเวยมีอาหาร 12 ชนิด มี ปลา กุ้ง ปู ไก่ต้มหรือเปิดต้ม ขนม เหล้า น้ำดื่ม อาหารหวานและผลไม้ และยังมีอุปกรณ์ผ้าแพรผูกหัวโขนเรือ ด้ายแดงด้ายขาวเพื่อใช้ผูกโขนเรือ พวงมาลัยและดอกไม้กระดาษาเงิน กระดาษาทอง และ ทองคำเปลว แป้งหอม น้ำมันจันทน์สำหรับประพรมหัวเรือ อุปกรณ์สำหรับหมอขวัญมีบายศรีปากชาม (อาจมีหรือไม่มีก็ได้) ชันน้ำมันต์และน้ำมันต์พร้อมใบเงินใบทองเพื่อใช้ประพรมน้ำมันต์ ในการประกอบพิธีทำขวัญเรือหมอขวัญจะเริ่มพิธีด้วยการจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัยและปักธูปไว้ที่อาหาร คาวหวานชนิดละ ๑ ดอก จากนั้นหมอขวัญจะกล่าวบททำขวัญ ประกอบด้วย 7 ส่วนคือ บทประณาม

พนัจ บพขุมนุมนเทวดากลับ บพขอพรและบพลาเครื่องสังเวย เมื่อใกล้ถึงบพสุดท้ายจะมีการผูกผ้าแพร ที่หัวเรือและติดทองคำเปลวที่ชนเรือ จากนั้นจึงเจิมหัวเรือด้วยแป้งจันทร์ น้ำมันหอม และผูกโชนเรือ ด้วยด้ายขาวแดงและรอบลำเรือ และมีการจุดประทัดเป็นอันเสร็จพิธีผู้เข้าร่วมพิธีกรรมสามารถรับประทานอาหารที่เป็นเครื่องบวงสรวงได้เพื่อความเป็นสิริมงคล บพบาทของพิธีทำขวัญเรือ มี ๓ บพบาทคือ บพบาทเชิงจิตวิทยา บพบาททางวัฒนธรรมและเป็นกระบวนการขัดเกลาทางสังคม อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันวิถีชีวิตและสังคมเปลี่ยนแปลงไป ทำให้พิธีทำขวัญเรือลดความสำคัญลงและสูญหายไปบางส่วนที่

ความเชื่อเรื่องขวัญ

คำว่า “ขวัญ” ตามความหมายของ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546: 169) กล่าวว่า “ขวัญ” หมายถึงผมหรือขนที่ขึ้นเวียนเป็นก้นหอย ; มิ่งมงคล, สิริ, ความดี, เช่น ขวัญข้าว ขวัญเรือน ; สิ่งที่ไม่มีตัวตน เชื่อกันว่า มีอยู่ประจำชีวิตของคนตั้งแต่เกิดมา ถ้าขวัญอยู่กับตัวก็จะ เป็นสิริมงคล เป็นสุขสบายจิตใจมั่นคง ถ้าคนตกใจหรือเสียขวัญ ขวัญก็จะออกจากร่างไป ซึ่งเรียกว่า ขวัญหาย ขวัญหนี ขวัญบิน เป็นต้น ทำให้คนนั้นได้รับผลร้ายต่าง ๆ เรียกผู้ตกใจง่าย คือ เด็กหรือหญิง ซึ่งมักจะขวัญหายบ่อย ๆ ว่าขวัญอ่อน และอนุโลมใช้ไปถึงสัตว์หรือสิ่งของบางอย่างเช่น ช้าง ม้า ข้าว เรือน ฯลฯ ว่ามีขวัญเช่นเดียวกับคนเหมือนกัน

นอกจากนี้ การขยายความและให้ความหมายและลักษณะของ “ขวัญ” ที่อยู่ในมนุษย์ บางครั้งเรียกว่า “ขวัญชีวิต” โดยให้อธิบายว่าขวัญเป็นสิ่งที่อยู่ประจำชีวิต สิ่งที่ไม่มีตัวตน สิ่งที่ไม่มีรูป และ แฉง (สิง) อยู่ในร่างกาย ไม่มีอำนาจหรืออิทธิฤทธิ์ใด ๆ หากว่าขวัญไม่อยู่ในร่างกายของเจ้าของขวัญ ชีวิตจะไม่ปกติ มีบางทัศนะกล่าวว่าขวัญไม่ใช่จิตใจหรือวิญญาณแต่หมายถึงสิ่งที่ครองใจหากขวัญหายจากร่างจะทำให้ร่างกายเกิดการเจ็บป่วยเรียกว่าขวัญหายหากขวัญอยู่กับตัวจะทำให้เป็นปกติ และสุขกายสบายใจ(รุจิณาถรรณสิทธิ์, 2548:2)

ในขณะเดียวกัน เมื่อศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องขวัญจะพบว่าความเชื่อเรื่องนี้เป็นความเชื่อ ของทุกชนชาติ แต่อาจจะมีแนวคิดวิธีการหรือรูปแบบของความเชื่อแตกต่างกันออกไปตามลักษณะ ของแต่ละชนชาติ แต่อย่างไรก็ตามความเชื่อนี้ต่างก็มีจุดมุ่งหมายเหมือนกัน คือเพื่อการแสวงหาสิ่งที่ดีและ ความอยู่รอดปลอดภัย หรืออีกนัยหนึ่งก็เพื่อต้องการให้โชคชะตาชีวิตของตนเองดีขึ้น

ดังนั้นจะสังเกตได้ว่าความเชื่อใดที่ส่งผลต่อร่างกายและจิตใจในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ รูปแบบนี้ ส่วนใหญ่จะยกให้เป็นเรื่องของไสยศาสตร์ที่มีกระบวนการเพื่อแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า ดัง ความเชื่อเรื่องขวัญของชนชาติต่าง ๆ ที่จะกล่าวไว้ดังนี้

1. ความเชื่อเรื่องขวัญของชาวตะวันตก

ความเชื่อเรื่องขวัญของชาวตะวันตกมีมานานนับตั้งแต่สมัยโบราณ เช่นเดียวกับชาวตะวันออก แต่สำหรับความเชื่อเรื่องขวัญของชาวตะวันตกนั้นอาจจะแตกต่างทางด้านข้อกำหนดสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ซึ่งถ้ามองโดยภาพรวมแล้วจะพบว่าเมื่อใดก็ตามที่มนุษย์รู้สึกว่าคุณยังไม่สามารถนำให้ชีวิตมีความสุขสมบูรณ์ได้ตลอดเวลา เมื่อนั้นจึงจำเป็นต้องอาศัยที่พึ่งทางด้านความเชื่อเป็นตัวช่วยเสริมพลังในการเผชิญชีวิตต่อไป ดังจะพบได้จากความเชื่อต่าง ๆ ที่มีจุดมุ่งหมายเช่นเดียวกับความเชื่อเรื่องขวัญ ในที่นี้จะขอยกตัวอย่างความเชื่อชาวตะวันตกที่มีฐานทางความคิดและมีจุดมุ่งหมายที่ตรงกันกับความเชื่อเรื่องขวัญดังต่อไปนี้

1.1 ความเชื่อเรื่องพลังสิ่งเร้นลับของชนเผ่ามนุษย์สมัยโบราณ

จากการศึกษาเกี่ยวกับศาสนาในช่วงแรก ได้พบว่ามนุษย์สมัยโบราณเผ่าต่าง ๆ มีความเชื่อว่าพวกเขาได้ถูกห้อมล้อมด้วยพลังที่ไม่อาจเห็นได้ นับตั้งแต่মনะ (Mana) หรือวิญญาณไปจนถึงเทพเจ้าต่าง ๆ มนะหรือวิญญาณเป็นพลังภายในตัวเองซึ่งดีหรือเลวก็ได้ แต่มนุษย์อาจมีอิทธิพลในการเปลี่ยนแปลง โดยอาศัยพิธีกรรมบางอย่างเพื่อจะช่วยอำนวยในสิ่งที่พวกเขาต้องการ ดังเช่น ที่ทำกันในยุคแรกเพื่อความดีงามของสังคม คือ พิธีกรรมเต้นรำอันศักดิ์สิทธิ์ในหมู่ชาวอินเดียนหรืออเมริกาเหนือ ดังเช่น พิธีกรรมเต้นรำข้าวโพดเพื่อให้เมล็ดพืชเติบโต และพิธีกรรมเต้นรำควายเพื่อความสำเร็จในการล่าสัตว์ (จุฑาทิพย์ อุมะวิชนี, 2542: 10)

1.2 ความเชื่อเรื่องวิญญาณของชาวอียิปต์โบราณ

ชาวอียิปต์โบราณเชื่อว่าธรรมชาติของคนมีสองด้าน ด้านหนึ่งคือร่างกายที่เสื่อมสลายแต่จิตวิญญาณยังไม่ตาย อีกด้านหนึ่งคือวิญญาณ เมื่อคนตายแล้ววิญญาณของผู้ตายกลายเป็นนกเล็ก ๆ บินอยู่เหนือซากศพ ซึ่งภาพนี้จะปรากฏในภาพแกะสลักของชาวอียิปต์ เรียกว่า “คา” (Ka) รูปภาพแกะสลักที่เรียกว่า “คา” นี้จะหมายถึงวิญญาณของผู้ตายที่ออกจากร่างกายคนและจะกลายเป็นนกแต่มีศีรษะเป็นคน ด้วยเหตุนี้ความเชื่อในเรื่องวิญญาณจึงเป็นความเชื่อเก่าแก่ที่สุดของมนุษย์ (จุฑาทิพย์ อุมะวิชนี, 2542: 9)

จากความเชื่อของชาวอียิปต์ดังกล่าวนี้พบว่าความเชื่อเรื่องวิญญาณของชาวตะวันตกโบราณเกิดจากฐานความคิดที่ตรงกับการให้ความหมายขวัญของเผ่าพันธุ์ไทที่เชื่อว่า ขวัญยังคงอยู่ต่อไปหลังจากที่เจ้าของร่างตายแล้ว (วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์, ม.ป.ป.: 12)

1.3 ความเชื่อเรื่องโชคชะตา

ความเชื่อที่เกี่ยวกับโชคชะตาภาษาอังกฤษเรียกว่า Fate มีรากศัพท์มาจากภาษาละตินว่า Fertum หมายถึงโองการจากพระเจ้าที่มีสาเหตุในการควบคุมความประพฤติและการถูกกำหนดโดยทั่วไปแล้วชาวตะวันตกโบราณเชื่อว่าพระเจ้า (God) เป็นผู้กำหนดความเป็นไปของสิ่งทั้งหลาย (Carendish, Richard, 1994: 918)

ความเชื่อเรื่องโชคชะตาเป็นความเชื่อที่มีมานานของทุกชนชาติ เมื่อเปรียบเทียบกับความเชื่อเรื่องขวัญของชาวตะวันออกและความเชื่อเรื่องโชคชะตาของชาวตะวันตกจะเห็นว่าความเชื่อทั้งสองมีจุดมุ่งหมายเหมือนกัน คือความต้องการให้ชะตาชีวิตดีขึ้น สำหรับชาวตะวันตกได้ยึดเอาเรื่องโชคชะตามาเป็นตัวกำหนดในการดำเนินชีวิต โดยเชื่อว่าเมื่อใดที่ชีวิตเกิดความโชคร้ายก็แสดงว่าชะตาชีวิตในช่วงนั้นก็จะมีเหตุกับความสุขยากลำบาก แต่ถ้าเกิดความโชคดี ช่วงนั้นชีวิตก็จะราบรื่นมีความสุข เช่นเดียวกับความเชื่อเรื่องขวัญ ที่เชื่อว่าเมื่อใดที่ขวัญดี ชะตาชีวิตในช่วงนั้นก็จะมีความสุขและประสบความสำเร็จได้ง่าย แต่ถ้าช่วงใดที่ขวัญไม่ดีก็แสดงว่าช่วงนั้นชะตาชีวิตเป็นทุกข์เจ็บไข้ได้ป่วยหรือพบอุปสรรคมากมาย ตามความเชื่อแล้วจะเชื่อว่าช่วงนี้มีเคราะห์ เพราะเนื่องจากขวัญไม่อยู่กับเนื้อกับตัว

เมื่อศึกษาวิถีชีวิตชาวโรมันส่วนใหญ่พบว่า เป็นนิกสิกรที่มีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องโชคชะตาของขลังต่าง ๆ และยังมีนบถือภูตผีปิศาจ เช่น ผีเรือน ชาวโรมันเรียกว่า ลาร์เรส (Lares) และ พานาเท (Panstes) เจ้าที่ปกครองท้องไร่ท้องนา ผีประจำบ้าน เรียกว่า เวสตา (Vesta) เมื่อได้ติดต่อใกล้ชิดกับกรีก การนับถือภูตผีปิศาจก็เปลี่ยนไปเป็นเทพเจ้าและเทพี เทพเจ้าของโรมันเป็นเพียงวิญญาณ (Spirits) ซึ่งมีชื่อเรียกแบ่งออกเป็นกลุ่มๆ ดังนี้

1. กลุ่มเทพที่คุ้มครองคนในครอบครัวมีชื่อเรียกว่า “เทพพลาเรส” เป็นต้น นอกจากนี้ชาวโรมันยังเชื่อว่าเมื่อตายไปแล้ววิญญาณของตนจะร่อนลอยไปอาศัยอยู่กับบรรพบุรุษที่ตายไปแล้ว ในขณะที่เดียวกันวิญญาณเหล่านี้สามารถจะกลับมาหาครอบครัวได้
2. กลุ่มเทพที่คุ้มครองชาติ เช่น เทพจูปีเตอร์ (Jupiter) ซึ่งถือว่าเป็นเทพสูงสุดตรงกับเทพเซอซ (อัชยา โกลมลาญจน, 2561: 125-127)

จากการศึกษาเรื่องความเชื่อของกรีกโบราณข้างต้นพบว่าเป็นความเชื่อในเรื่องลึกลับที่เต็มไปด้วยเวทมนต์และโชคลาง ในยุคต่อมานักปรัชญากรีกก็เริ่มมีเหตุผลมากขึ้นได้ผสมผสานกับความคิดเรื่องโหราศาสตร์ของชาวคาลเดียล อียิปต์ และอินเดีย เพื่อให้เข้าใจในเรื่องกฎแห่งโชคชะตาและการกำหนดชะตากรรม โดยศึกษาจากอิทธิพลของดวงดาวที่มีผลต่อมนุษย์และประเทศชาติ ในการผสมผสานทางอารยธรรมทางความคิดดังกล่าวนี้ ย่อมแสดงให้เห็นจุดร่วมของวัฒนธรรมตะวันออก

เกี่ยวกับเรื่องดวงดาวว่ามีอิทธิพลต่อโชคชะตามนุษย์อย่างไร (Carendish, Richard, 1994: 921)

สำหรับยุคกรีกมีเทพธิดาแห่งโชคชะตาที่รู้จักกันในหมู่ชาวกรีกคือ Mogrei (ในภาษาละตินเรียกว่า Paraae) ซึ่งเป็นเทพแห่งการเกิด การตาย และขณะเดียวกันเป็นเทพผู้แบ่งปันความร่ำรวย และความโศกเศร้าแก่มวลมนุษย (Ibid: 918) เป็นต้น

1.4 ความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลังของชาวคองโกและอียิปต์

จากการศึกษาพบว่าเครื่องรางของชนเผ่าคองโกเป็นเครื่องรางเพื่อช่วยขจัดความชั่วร้ายออกไป ลักษณะของเครื่องรางนี้จะเป็นรูปปั้นที่มีตะปูเหล็กทิ่มแทง โดยเชื่อว่าเครื่องรางจะสามารถปลุกพลังและเพิ่มพูนอำนาจให้มากขึ้น ส่วนเครื่องรางของชาวอียิปต์เป็นรูปพระของเทพเจ้าบาสต์ (Bast) มีศีรษะเป็นแมวที่มียันต์วิเศษคลุมอยู่ มีความเชื่อเช่นเดียวกับชนเผ่าคองโกที่เชื่อว่าเครื่องรางนี้จะสามารถปลุกพลังและเพิ่มพูนอำนาจให้มากขึ้น (จุฑาทิพย์ อุมะวิชนี, 2542: 11)

1.5 ความเชื่อการสถิตอยู่ของพระเจ้า (God)

จากการนับถือศาสนาคริสต์ของชาวตะวันตกส่วนใหญ่ เป็นเหตุให้ชาวตะวันตกทุกคนมีความเชื่อทั่วกันว่า พระเจ้าทรงสถิตอยู่ด้วยกับตนตลอดเวลา ไม่ว่าเวลาที่มีความสุขทุกข์ หรือ ขณะอยู่ที่ใด ๆ แม้กระทั่งช่วงชีวิตที่ต้องเผชิญปัญหาต่าง ๆ ชาวคริสต์เหล่านี้ก็จะเชื่อกันว่าพระเจ้านั้นจะอยู่กับตนในฐานะเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความไว้วางใจที่สุด

จากความเชื่อการสถิตอยู่ของพระเจ้านี้ เมื่อเปรียบเทียบกับความเชื่อเรื่องขวัญแล้วพบว่าความเชื่อทำนองนี้สามารถเป็นสิ่งที่ช่วยให้คนเราเกิดสภาวะขวัญกำลังใจดีและมีความเชื่อมั่นมากขึ้น ดังในพระคัมภีร์บทโยชูวา ข้อที่ 1-9 ได้กล่าวถึงความเชื่อมั่นในการเป็นผู้นำใหม่มาแทนโมเสสในการบุกข้ามแม่น้ำจอร์แดน ครั้งนั้นได้มีคำกล่าวหนึ่งที่พระเจ้าได้สั่งสอนโยชูวาว่า “เราสั่งเจ้าไว้แล้วมิใช่หรือว่าจงเข้มแข็งและกล้าหาญเถิด อย่าตกใจหรือคร้ามกลัวเลยเพราะว่าเจ้าถนัดพระเยโฮวาห์พระเจ้าของเจ้าทรงสถิตกับเจ้า” (สมาคมพระคริสตธรรมของไทย, 2542: 281)

ดังนั้นจากการเชื่อเรื่องและคำกล่าวข้างต้นนี้ จึงเป็นเหตุผลอย่างหนึ่งในการเพิ่มพลังความเข้มแข็งและความเชื่อมั่นแก่ชีวิตที่มาจากสิ่งนามธรรมอย่างหนึ่งที่เรียกว่า พระเจ้า (God) แต่แม้ความเชื่อนี้จะไม่ตรงกับแนวคิดเรื่องขวัญเลยทีเดียว เพราะเนื่องจากพระเจ้า (God) ตามความเชื่อแท้จริงแล้วมนุษย์ กับ พระเจ้า จะถูกแยกออกจากกันในลักษณะยกให้พระเจ้าเป็นสิ่งสูงสุดที่สถิตอยู่กับตัวมนุษย์ในลักษณะคุ้มครองดูแลและคอยสั่งสอน เพียงแต่มนุษย์เชื่อว่าเมื่อใดที่พระเจ้าอยู่กับตนเมื่อนั้นชีวิตตนก็จะดี ประเด็นนี้อาจจะคล้ายกับความเชื่อเรื่อง “ขวัญ” ที่เชื่อว่าเมื่อใดที่ขวัญอยู่กับเนื้อกับตัวหรืออยู่กับตัวเราเมื่อนั้นชีวิตเราก็จะดี

2. ความเชื่อเรื่องขวัญของชาวตะวันออก

เมื่อกล่าวถึงความเชื่อเรื่องขวัญทางตะวันออกพบว่าฐานความเชื่อเรื่องขวัญของชาวตะวันออกทุกชนชาตินั้นไม่มีความแตกต่างกันมากนัก โดยเฉพาะฐานความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งนามธรรมเหนือธรรมชาติที่ชาวตะวันออกเชื่อว่ามนุษย์นอกเหนือจากร่างกายแล้วมนุษย์ยังมีอีกส่วนหนึ่งที่จับต้องไม่ได้ แต่แฝงอยู่ในร่างกายของมนุษย์เพื่อจะทำให้มนุษย์มีชีวิต สามารถเรียนรู้ คิด ตัดสินใจและ มีความรู้สึกต่อสิ่งต่าง ๆ ได้ ซึ่งสิ่งนามธรรมดังกล่าวนี้ชาวตะวันออกจะเรียกแตกต่างกันดังต่อไปนี้

2.1 ความเชื่อเรื่องขวัญของชาวอินเดีย

เมื่อกล่าวคำว่า “ขวัญ” จากพจนานุกรมไทยได้ให้ความหมาย “ขวัญ” หมายถึง ความเจริญ, ศิริ, มงคล (วิทย์ เทียงบูรณธรรม, 2536: 83) เช่นเดียวกับความเชื่อเรื่อง “ราศี” ของชาวอินเดียที่เชื่อว่ามนุษย์มีสามราศีด้วยกัน คือ หนึ่งตอนเช้าราศีของคนอยู่ที่หน้า คนจึงควรเอาน้ำล้างหน้า สองเวลากลางวันราศีอยู่ที่หน้าอก คนจึงควรเอาน้ำและของหอมประพรมที่อก และสามเวลาเย็นค่ำราศีอยู่ที่เท้า คนจึงควรเอาน้ำล้างเท้า (สุเมธ เมธาวิทยากุล, 2536: 6) นั่นก็หมายความว่าศิริมงคลของคนเราจะเกิดขึ้นตามความเชื่อของอินเดียคือต้องเอาน้ำมาล้างตามจุดต่าง ๆ ที่กล่าวมาเพื่อให้เกิดความเป็นศิริมงคลนั่นเอง

ในขณะที่ความเชื่อเรื่อง “ศิริ” จากหนังสือเรื่องพิธีการแก้อาถรรพ์และอุบายต่าง ๆ ของ ว. จินประดิษฐ์ ก็ได้กล่าวไว้ถึงศิริประการ เช่นเดียวกับความเชื่อเรื่องราศีของอินเดีย ส่วนประการนั้นจะมีลักษณะเป็นหลักการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันเพื่อให้เทพเทวดาจะได้มาคุ้มครองรักษาอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้เกิดในสิ่งดีงาม เช่นให้ศีล ให้มีพร ให้มีโชค และศิริมงคลต่าง ๆ เกิดขึ้นกับตัวเรา

ด้วยเหตุนี้คำว่า “ขวัญ” จึงมีความหมายนี้เดียวกับคำว่า “ราศี” กับ “ศิริ” ที่เป็นคำแสดงให้เห็นถึงความเป็นมงคลและสิ่งที่ดี

2.2 ความเชื่อเรื่องขวัญของชาวจีน

คนจีนเชื่อว่ามนุษย์ประกอบขึ้นด้วยสิ่งที่ไม่เป็นตัวตน 2 ส่วน ส่วนหนึ่งเรียกว่า ฮุน (Hun) หมายถึง “สติปัญญา” ส่วนนี้เป็นส่วนอมตะของมนุษย์ อีกส่วนหนึ่งเรียกว่า โปช (Poh) มีหน้าที่ในทางลบ ฮุนกับโปชรวมกันจะกลายเป็นบุคลิกของเจ้าของร่าง ส่วนในร่างกายยังมีอีกส่วนหนึ่งซึ่งแฝงอยู่เรียกว่าชิ่ง (Ching) สิ่งนี้จะทำให้มนุษย์มีพลังกำลัง นั่นคือหากผู้ใดไม่มี (Ching) บุคคลผู้นั้นก็จะมีบุคลิกที่ไม่สมบูรณ์ ดังนั้นชาวจีนจึงอธิบายว่าสำหรับคนที่ตายแล้วจะไม่กล่าวถึงชิ่งอีกเลย และอธิบายว่า ฮุน (Hun) จะออกจากร่างกายเป็นเซิน (Shen) และไปสู่สวรรค์ ส่วนโปช (Poh) ก็จะกลายเป็นควย (Kuei) อยู่ในพื้นดิน (วิไลวรรณ ชนิษฐานันท์, มมป: 10)

2.3 ความเชื่อเรื่องขวัญของชาวญี่ปุ่น

ชาวญี่ปุ่นเชื่อว่าสิ่งนามธรรมแฝงในร่างกายมนุษย์มี 2 ส่วน คือ ส่วนหนึ่งเรียกว่า ฮิโกมิเตอร์ม่า (Higimitema) ส่วนนี้จะทำให้เจ้าของร่างมีความสมบูรณ์พูนสุข เป็นเรื่องที่ดีต่าง ๆ ส่วนที่สองเรียกว่า อลามิเตอร์ม่า (Aramitema) เกี่ยวข้องกับการผจญภัยหรือเรื่องร้ายต่าง ๆ ซึ่งสิ่งนามธรรมทั้ง 2 ส่วนนี้สามารถออกจากร่างกายและปรากฏให้เจ้าของร่างเห็นและตกใจได้ (วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์, ม.ป.ป.: 9)

2.4 ความเชื่อเรื่องขวัญของชาวไอนุ

ชาวไอนุ เป็นชาวพื้นเมืองในเกาะฮอกไกโดประเทศญี่ปุ่น มีความเชื่อว่าเป็นร่างกายมนุษย์มีสิ่งที่เป็นนามธรรมแฝงอยู่เรียกว่า รามัต (Ramat) จะออกไปเที่ยวในขณะที่เจ้าของร่างนอนหลับ ถ้าไม่กลับมาเจ้าของร่างอาจจะตายได้ (วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์, ม.ป.ป.: 9)

2.5 ความเชื่อเรื่องขวัญของชาวคายน

ชาวคายน เป็นชาวพื้นเมืองเกาะบอร์เนียวชื่อเผ่าคายน เรียกสิ่งนามธรรมที่แฝงอยู่ในมนุษย์ว่าบลัว (Blua) ซึ่งสามารถออกจากร่างกายได้ เมื่อบลัว (Blua) ออกไป เจ้าของร่างจะป่วยไข้ไม่สบาย ซึ่งถ้ามีคนป่วยนานก็จะมีพิธีกรรมเพื่อตามหาบลัว (Blua) ของผู้ป่วยคืนมา และบางครั้งผู้ประกอบพิธีกรรมต้องใช้บลัว (Blua) ของตัวเองออกไปตามบลัว (Blua) ของผู้ป่วยโดยใช้เวลา 2-3 วัน และเมื่อใดที่ผู้ประกอบพิธีกรรมเชื่อว่าบลัว (Blua) ของผู้ป่วยกลับมาแล้วก็จะใช้ใบปาล์มผูกไว้รอบข้อมือของผู้ป่วย เพื่อป้องกันมิให้บลัว (Blua) หนีออกไปอีก (วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์, ม.ป.ป.: 9)

2.6 ความเชื่อเรื่องขวัญของชาวเขมร

ชาวเขมรเรียกสิ่งนามธรรมที่แฝงในร่างกายมนุษย์ว่า “ปลิง” แปลว่า “ขวัญ” อาศัยอยู่กับจิตใจของคน ชาวเขมรและชาวส่วยเชื่อว่าจิตใจของมนุษย์จะมีปลิงอยู่ 19 ดวง ก็จะทำให้จิตใจปกติ มีความสุขสดใส สำหรับสาเหตุที่ทำให้ขวัญ (ปลิง) หายไปมีดังนี้

1. เกิดจากเหตุการณ์ที่ทำให้ตกใจหวาดกลัวหรือหวาดผวา ก็จะทำให้ “ละลัวะปลิง” หรือ “บัตปลิง” (ขวัญขาดพร่องจำนวนไป) ซึ่งถ้าจะเรียกขวัญกลับคืนมาก็ต้องทำพิธีกรรมเรียกขวัญ ชาวเขมรเรียกพิธีกรรมนี้ว่า “เฮาปลิง”

2. ขวัญออกจากร่างไปเที่ยว (เหมือนนยามหลับที่เราฝันว่าไปที่ต่าง ๆ เป็นต้น) จึงทำให้เจ้าของขวัญมักมีอาการอิดโรย ซุปซิด อ่อนเพลีย ไม่อยากกินอาหาร นอนไม่หลับ ไม่มีชีวิตชีวา ถึงแม้ว่ากายไม่ได้แตกดับ แต่จิตดับสลายแล้ว

3. ขวัญถูกคนมีเวทมนต์เรียกไป (ทำคุณไสย)

4. ขวัญถูกภูตผีจับไปทำร้ายกักขัง ถ้าเกิดจากสาเหตุนี้ก็ต้องทำพิธีเรียกขวัญกลับคืนมา พิธีนี้ชาวเขมรเรียกว่า “ยังปลิง”

“ปลิง” (ขวัญ) นอกจากจะมีในมนุษย์แล้วในสิ่งอื่น ๆ ก็อาจจะมี เช่น ในข้าวเปลือก จึงเกิดพิธี “เฮาบปลิงสเร็ว” (เรียกขวัญข้าวเปลือก) (สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสาน, 2542: 2583)

2.7 ความเชื่อเรื่องขวัญของพม่า

ความเชื่อเรื่องขวัญในพม่ากับคนไทยจะมีส่วนคล้ายคลึงกันคือ คนในชุมชนพม่าเชื่อว่าทุกคนมีขวัญ ซึ่งเรียกเป็นภาษาพม่าว่า “เลียบยา” ซึ่งมีความหมายว่า “ผีเสื้อ” ประจำตนอยู่ ขวัญกับวิญญาณนั้นไม่สามารถแยกจากกันได้อย่างชัดเจนและยังเชื่อกันว่าคนที่ตายไปหากครบ 7 วัน ขวัญหรือวิญญาณของผู้ตายจะกลับมาเยี่ยมลูกหลานที่บ้าน ลูกหลานจึงมีการทำบุญในวันนั้น (อุบลรัตน์ พันธุมินทร์, 2542: 59)

นอกจากนี้ยังเชื่อว่าเด็ก ๆ มีขวัญอ่อนเรียกว่า “ขวัญอ่อน” ภาษาพม่าเรียกว่า “เลียบยาแห่ง” ลักษณะนี้เด็กมักจะร้องไห้ตกใจง่าย ต้องทำพิธีเรียกขวัญ การทำพิธีมักจะทำตอนพระอาทิตย์ตกแล้ว พ่อแม่จะนำเด็กมายังลานบ้านมานั่งบนเสื่อ เบื้องหน้ามีขันไหว้หรือ “กะเดาะแปง” ได้แก่ กะละมังใส่กล้วย มะพร้าว วางอยู่ จากนั้นอาจารย์จึงกล่าวคำเรียกขวัญ (อุบลรัตน์ พันธุมินทร์, 2542: 52)

2.8 ความเชื่อเรื่องขวัญของชนเผ่าพันธุ์ไท

ความเชื่อเรื่องขวัญเป็นความเชื่อดั้งเดิมของผู้คนในกลุ่มชาติพันธุ์ไทและถ้ามองในแง่มุมของความเก่าแก่แล้ว ความเชื่อเรื่องขวัญอาจนับเป็นความเชื่อที่เก่าแก่ที่สุดอย่างหนึ่งในกลุ่มของชนเผ่าไท เพราะคำว่า “ขวัญ” จัดเป็นคำโบราณ ในตระกูลภาษาไท คำ ๆ นี้มีใช้อยู่ในภาษาไทยถิ่นทั่วไปทั้งในประเทศไทยและนอกประเทศไทย อาทิ จีน อินเดีย พม่า และลาว ล้วนมีคำว่า “ขวัญ” อยู่ในภาษาของตนทั้งสิ้น ในแง่ของความหมายภาษาไทยถิ่นนอกประเทศไทย อาทิ ภาษาไทในประเทศจีน อินเดีย พม่า คำว่า “ขวัญ” มีความหมายในทำนองเดียวกันกับที่ใช้อยู่ในภาษาถิ่นในประเทศไทย ในแง่ว่าเป็นสิ่งที่แฝงอยู่ในตัวมนุษย์ไม่มีอิทธิฤทธิ์อะไร แต่ถ้าไม่อยู่ในร่างเจ้าของร่างก็จะเป็นปกติ ในส่วนที่ต่างไปคือขวัญยังคงอยู่ต่อไปหลังจากที่เจ้าของร่างกายตายแล้ว ในหมู่ชนไทนอกประเทศไทยมีความเชื่อว่าขวัญของคนที่ยังมีชีวิตอยู่จะกลับมามีชีวิตติดต่อกับคนเป็นอีก ส่วนขวัญของคนไทในประเทศไทย ขวัญเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับเจ้าของร่างเมื่อยังมีชีวิตอยู่เท่านั้น เมื่อใดที่เจ้าของร่างตายไปก็ จะไม่มีการพูดถึงขวัญของคน ๆ นั้นอีก ถ้าจะพูดถึงก็จะกล่าวถึงอีกสิ่งหนึ่งคือ “วิญญาณ” (วิไลวรรณ ขนิษฐานนท์, ม.ป.ป.: 22) คนไทยมีความเชื่อเรื่องขวัญมานานและเป็นความเชื่อที่เก่าแก่ที่สุด เพราะ คำว่า “ขวัญ” จัดเป็นคำโบราณในตระกูลภาษาไท ใช้อยู่ในภาษาไทยถิ่นทั่วไป ทั้งในและนอกประเทศไทย เช่นคนไทในประเทศจีน อินเดีย พม่า และลาว ล้วนมีคำว่า “ขวัญ” อยู่ในภาษาของตนทั้งสิ้น

ขณะเดียวกันคำว่า “ขวัญ” เป็นคำเก่าแก่ซึ่งปัจจุบันนี้แม้คนไทยหลายกลุ่มจะไม่เคยมีการติดต่อกันเลย ก็ยังใช้คำว่า “ขวัญ” เหมือนกัน เพราะเป็นคำที่มีได้รับมาจากสังคมไทโบราณ ซึ่งลักษณะขวัญของคนไทโดยส่วนใหญ่จะคล้ายกันคือขวัญเป็นสิ่งที่สิงสถิตอยู่ในส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย มีจำนวนไม่แน่นอน สุดแต่ความเชื่อของแต่ละท้องถิ่น เช่น คนไทในประเทศไทยมีจำนวน 32 ขวัญ คนไทในประเทศอินเดียมีจำนวน 30, 90, 120 ขวัญ และไทลื้อสิบสองปันนามี 32 62 ขวัญ เลขจำนวนขวัญเหล่านี้ เป็นเพียงสิ่งสมมติเท่านั้น โดยจะขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมของแต่ละถิ่นว่านิยมตัวเลขอะไร แต่ความเป็นจริงตัวเลขเหล่านี้คือขวัญที่อยู่ทุกส่วนของร่างกาย ไม่ว่าจะระบุไว้ส่วนใด ส่วนนั้นก็จะมีขวัญประจำอยู่ทั้งสิ้น อาทิ ขวัญคิ้ว ขวัญหู ขวัญตา ขวัญแก้ม ขวัญผม (วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์, ม.ป.ป.: 14) เป็นต้น นอกจากนี้ขวัญยังมีลักษณะออกจากร่างกายได้ขณะที่เจ้าของขวัญยังมีชีวิตอยู่ขวัญก็จะออกจากร่าง ทำให้ปฏิกิริยาของร่างกายเสียคุณภาพ จึงทำให้เจ้าของขวัญเจ็บไข้ได้ป่วย ดังนั้นจึงต้องทำพิธีเรียกขวัญกลับมาและเพื่อทำให้ผู้ป่วยหายเจ็บไข้

2.9 ความเชื่อเรื่องขวัญของชาวไทย

ในสังคมไทยคนไทยมีความเชื่อร่วมกันว่า คนเรามีส่วนประกอบ 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นตัวตน คือร่างกาย และส่วนที่ไม่เป็นตัวตน คือขวัญ ถ้าขวัญอยู่คู่ร่างกายเจ้าของขวัญมีความสุขสบาย แต่ถ้าขวัญออกจากร่างกายไป เจ้าของขวัญจะไม่ปกติอาจเจ็บไข้ได้ป่วยจนถึงตาย คนไทยทุกภาคมีความเชื่อเกี่ยวกับขวัญ ขวัญอยู่ประจำในมนุษย์ สัตว์และสิ่งของ เชื่อกันว่าขวัญจะช่วยให้ชีวิตอยู่เย็นเป็นสุข ขวัญมีธรรมชาติเบา มาง่ายไปง่าย ขวัญของเด็กมีลักษณะขี้เล่น ขี้กลัว และขี้ลลาด ชอบหลบหนีไปหากมีเหตุให้ตกใจ หากเป็นขวัญของผู้ใหญ่จะค่อนข้างมั่นคงตามวัย หากว่ามีเหตุที่ชีวิตมีการเปลี่ยนแปลง เจ็บป่วยหรือมีเหตุร้าย เกิดภาวะหวาดหวั่น กลัว ตกใจ ทำให้ขวัญหนีออกไปจากร่างกาย เรียกได้ว่า ขวัญหาย ขวัญหนีตีฟอ ขวัญเสียหรือเสียขวัญ ทำให้เจ้าของขวัญเจ็บป่วย กินไม่ได้ นอนไม่หลับ สุขภาพจิตเสีย ทำการงานไม่ได้ผล ถ้าต้องการให้ขวัญกลับคืนเข้าสู่ตัว จำเป็นต้องทำพิธีเรียกขวัญหรือพิธีสู่ขวัญ จึงทำให้ขวัญกลับเข้าสิงสถิตในร่างกายดังเดิมและชีวิตปกติสุข หมอขวัญเป็นผู้ประกอบพิธีเรียกขวัญ คนไทยในประเทศไทยเชื่อว่าขวัญชีวิตมนุษย์มี 32 ขวัญ หมายถึงขวัญมีประจำอวัยวะ 32 ในร่างกาย เป็นธาตุดิน 20 คือ ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก เยื่อในกระดูก ม้าม หัวใจ ตับ ปอด ไต ไข้ใหญ่ ไข้เล็ก อาหารใหม่ อาหารเก่า กะโหลกศีรษะ มันทมอม และธาตุน้ำ 12 คือ ดี เสลด เลือด หนอง เหงื่อไคล มันทัน น้ำตา เพลว มันทัน น้ำลาย น้ำมูก ไขข้อ มูลตร นอกจากนี้ในบททำขวัญ จะเอ่ยถึงขวัญที่ประจำอยู่ทุกส่วนของร่างกาย บางทีก็เรียกขวัญคิ้ว ขวัญหู ขวัญตา ขวัญผม อาจกล่าวได้ว่าขวัญเป็นสิ่งที่สิงสถิตในทุกส่วนของร่างกาย แต่จำนวนขวัญจะแตกต่างกันไปตามความเชื่อของแต่ละท้องถิ่นแต่ละชาติพันธุ์ (รุจิราภรณ์ อรรถสิขฐ, 2548: 3-4)

2.10 ความหมายเรื่องขวัญ

1. ความหมายเรื่องขวัญของชาวตะวันตกความหมายคำว่า “ขวัญ” ในทางตะวันตก สามารถจำแนกที่มาได้ดังต่อไปนี้

1.1 จาก Webster’s New Universal Dictionary of the English Language ได้ อธิบายความหมายของคำว่า “Morale” หมายถึง ความมั่นใจ ความมุ่งมั่น ความเต็มใจ และรวมไปถึง การมีสุขภาพจิตดี (Unabridged, 1977: 1468) ซึ่งความหมายของคำว่า “Morale” มีส่วนคล้ายคลึงกับความหมายคำว่าขวัญ

1.2 จากพจนานุกรมอังกฤษ-ไทย ให้ความหมายของคำว่า “Morale” หมายถึง กำลังใจ ขวัญ จิตใจ เป็นต้น (เจียรชัย เอี่ยมวรเมธ, 2523: 915)

1.3 จาก Encyclopedia of Psychology ได้ให้คำอธิบาย “Morale” ว่าเป็นคำที่แสดงออกถึงบุคลิก การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและทัศนคติในเชิงบวกที่มีต่อกลุ่มเป้าหมาย และการแสดงความเป็นผู้นำ ส่วนในทางจิตวิทยาอุตสาหกรรม หมายถึง ความพอใจในกลุ่มคนทำงานที่พร้อมจะทำงาน (Eggench, H.J. Chans Jargen, 1972: 284)

1.4 จากการศึกษาความหมายทางจิตวิทยา พบว่าชาวตะวันตกได้ใช้คำว่า “Morale” อธิบายเรื่องขวัญในลักษณะการให้กำลังใจ ในที่นี้จะยกตัวอย่างทฤษฎีบุคลิกภาพของอัลเฟรด แอดเลอร์ (Alfred Adler) ซึ่งเป็นนักจิตวิทยาที่ค้นพบทฤษฎีบุคลิกภาพจากการเปิดคลินิกส่วนตัวในย่านที่อยู่อาศัยของคนชั้นกลางค่อนข้างต่ำในเวียนเนอร์ (Vienna) ใกล้กับสวนสาธารณะแห่งหนึ่ง คนไข้ของเขามีทั้งศิลปินและนักกายกรรม คนไข้บางคนทำให้อัลเฟรด แอดเลอร์ (Alfred Adler) พบว่าเขาเหล่านี้ได้พบความสำเร็จมีพลังกำลังใจแข็งแรงจากผลสะท้อนของความอ่อนแอและความเจ็บป่วยในวัยเด็ก ด้วยเหตุดังกล่าวนี้จึงทำให้แอดเลอร์ (Adler) สนใจในความคิดเรื่องการได้รับความสำเร็จจากการชดเชย จนกลายมาเป็นแนวคิด (Concept) สำคัญอย่างหนึ่งในทฤษฎีบุคลิกภาพของเขา (นวลลออ สุภาพล, 2527: 102-103) ที่ได้กล่าวเกี่ยวกับการสร้างขวัญกำลังใจแก่บุคคลและท่าทีต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไว้ในหนังสือ “International Encyclopedia of Psychology & Neurology” ซึ่งในที่นี้คำว่า “Morale” หรือ “ขวัญ” ตามความเชื่อของชาวตะวันตกได้ถูกนำมาใช้เกี่ยวกับการสร้างกำลังใจ เพื่อเอาชนะอุปสรรคที่เกี่ยวกับการประเมินค่าของพฤติกรรม และการปรับตัวที่ตามมา ส่วนทางจิตวิทยายังได้ใช้คำว่า “Morale” หรือ “ขวัญ” ต่อการสร้างพฤติกรรมของผู้นำที่ต้องมีหน้าที่ในการรักษาขวัญและความสามัคคีกลุ่ม ดังตัวอย่างการรักษาขวัญและความสามัคคีกลุ่ม เช่น ขวัญกำลังใจที่มีอยู่ในบริษัท จะทำให้ลูกจ้างรู้จักทำงานที่ทำได้โดยผู้นำจะสร้างกำลังใจให้ลูกจ้างเกิดความคาดหวังว่าตนจะได้ความมั่นคงในการทำงาน, รายได้ดี, มีการเลื่อนตำแหน่งและความก้าวหน้าในบริษัท, งานที่ทำหาย, สภาพแวดล้อมในการทำงานที่ดี เป็นต้น ซึ่งปัจจัยเหล่านี้จะเป็นตัวสร้างขวัญกำลังใจเพื่อให้เกิดความเข้าใจกันอันดีระหว่างผู้นำกับลูกจ้าง

และระหว่างลูกจ้างกับลูกจ้างที่จะเกิดความสามัคคีกัน (International, 1977: 367)

สรุปความหมายขวัญของชาวตะวันตกตามหลักฐานข้อมูลข้างต้นพบว่าขวัญของชาวตะวันตกทั่วไปจะใช้คำว่า “Morale” มาอธิบาย ซึ่งการอธิบายความหมายดังกล่าวนี้อาจจะไม่ตรงกับ ความหมายของขวัญตามความเชื่อในเรื่องสิ่งนามธรรมโดยตรง แต่จะมีความใกล้เคียงกันในลักษณะ การให้กำลังใจ ดังนั้นจากการศึกษาความเชื่อเรื่องขวัญของชาวตะวันตกที่กล่าวมาพบว่า ความเชื่อ เรื่องขวัญของชาวตะวันตกมีลักษณะเพื่อเป็นการสร้างความมั่นใจ โดยอาศัยเครื่องรางของขลังหรือ เชื้อในเรือของโชคชะตาซึ่งมีมาตั้งแต่สมัยโบราณ แต่ปัจจุบันชาวตะวันตกได้เปลี่ยนแปลงความคิด เหล่านี้มาเป็นการคิดแบบใช้เหตุผลมากขึ้น จึงได้ทำให้ความเชื่อเรื่องขวัญออกมาในรูปแบบการสร้าง กำลังใจ (Morale) ตามหลักจิตวิทยาเป็นส่วนใหญ่

2. ความหมายเรื่องขวัญของชาวตะวันออก

2.1 ขวัญจากพจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ. 2530 ได้ให้ความหมายว่าเป็น สิ่งหนึ่งที่ไม่มิตัวตนเชื่อกันว่ามีอยู่ประจำชีวิตของคนตั้งแต่เกิด ถ้าอยู่กับเนื้อกับตัวเป็นศิริมงคล ชีวิตก็ จะมีความสุขสบาย จิตใจมั่นคง ถ้าผู้ใดตกใจหรือเกิดความเสียใจขวัญก็จะออกจากร่างไปเสีย ซึ่ง เรียกว่า ขวัญหาย ขวัญหนี ขวัญบิน (พจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ ปี พ.ศ. 2530, 2534: 77) เป็นต้น

2.2 ขวัญตามความหมายความเชื่อดั้งเดิมของไทยที่ท่านเสถียรโกเศศได้กล่าวไว้ว่า ขวัญเป็นสิ่งหนึ่งที่ไม่มิตัวตน ถือกันมาแต่โบราณว่ามีประจำอยู่ในตัวคนมาตั้งแต่เกิด ถ้าขวัญยังอยู่กับ เนื้อกับตัวคนนั้นก็จะเป็นสุขปกติ แต่ถ้าขวัญไม่อยู่กับเนื้อกับตัวก็จะมีอาการผิดปกติ เช่น การร้องไห้ สะดุ้ง ถือว่าขวัญหนีไป หรือถ้าตกใจมาก ๆ ถึงขั้นมีอาการตัวร้อนนอนผวาหรือเป็นไข้ก็ถือว่าขวัญไม่ อยู่กับเนื้อกับตัว เป็นต้น นอกจากนี้ขวัญไม่ได้ปรากฏเฉพาะแต่มนุษย์กับสัตว์เท่านั้น แต่ขวัญยัง ปรากฏตลอดจนถึงสิ่งที่ไม่มีชีวิต เช่น เส้าเรือน เถวียน ข้าวเปลือก นาข้าว ฯลฯ (พระยาอนูมานราช ธน, ม.ป.ป.: 225) เป็นต้น

2.3 ขวัญตามความหมายในแง่ของความเข้าใจทางภาษา จะให้ความหมาย “ขวัญ” ที่เป็นลักษณะนามธรรมซึ่งแฝงอยู่ในตัวมนุษย์ ในภาษาไทยถิ่นนอกประเทศ เช่น ภาษาไทยในประเทศ จีน อินเดีย พม่า นั้นขวัญจะมีความหมายในทำนองเดียวกับที่ใช้ในลักษณะของภาษาถิ่นในประเทศไทย ในแง่ที่ว่า เป็นสิ่งนามธรรมแฝงอยู่ในร่างกายมนุษย์ ถ้าสิ่งนี้ไม่อยู่ก็ไม่เป็นปกติ ขณะเดียวกันขวัญ ยังสามารถคงอยู่ต่อไปหลังจากที่เจ้าของร่างตายแล้ว เป็นต้น ส่วนขวัญในความหมายของคนไทยใน ประเทศไทย เชื่อว่าขวัญเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับเจ้าของร่างเมื่อมีชีวิตอยู่เท่านั้นและเมื่อใดที่ตายก็จะไม่ พุดถึงขวัญของคนนั้นอีก แต่ถ้าจะพูดก็จะกล่าวถึงสิ่งหนึ่งคือ “วิญญาณ” วิญญาณนี้ถ้าเจ้าของ ร่างกายยังมีชีวิตอยู่ก็จะไม่มีโอกาสที่จะกล่าวถึงกัน ดังนั้นจึงได้แยกคำว่า “ขวัญ” ออกจาก “วิญญาณ” เพราะขวัญเป็นเรื่องของคนที่มีชีวิตอยู่ ส่วนวิญญาณเป็นเรื่องของคนตาย

(วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์, ม.ป.ป.: 21-22)

2.4 ขวัญตามความหมายจิตวิทยาทางสังคม จากหนังสือของ Ruth Lngeheheinge ได้กล่าวเกี่ยวกับการทำขวัญว่ามีหน้าที่แสดงออกมาตามระดับดังต่อไปนี้

1. ช่วยฟื้นฟูสภาพสมดุลทางจิตของปัจเจกบุคคลในสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ (สร้างความสมดุลระหว่างตัวเขากับสภาพจิต)
2. การปรากฏตัวของสังคมส่วนรวมช่วยเสริมพลังใจแก่บุคคลที่จะถูกเข้ารับการเรียกขวัญ (เป็นการสร้างระหว่างตัวเขากับสังคมเขา)
3. เป็นความสัมพันธ์ระหว่างตัวเขากับสถานะเหนือธรรมชาติ
4. เป็นการจำลองภาพของความจริงสูงสุด และสิ่งประติษฐ์ทั้งหมดถือว่าเป็นความหมายทางสัญลักษณ์ตัวเขากับสภาพจิต (เป็นการสร้างระหว่างตัวเขากับจักรวาล) (Ruth Lngeheheinge, 1982: 107)

ในขณะเดียวกันเมื่อศึกษาความเชื่อระหว่างขวัญของชาวตะวันตกจากที่กล่าวมาเบื้องต้นได้พบว่าไม่ว่าชนชาติใดต่างก็มีความเชื่อว่ามีสิ่งหนึ่งที่เป็นนามธรรมแฝงอยู่ในร่างกายของมนุษย์ ซึ่งสิ่งนี้บางชนชาติอาจจะมีภาษาเรียกต่างกันออกไป ดังยกตัวอย่างเช่น ความเชื่อชาวญี่ปุ่นที่เชื่อว่าถ้ามนุษย์ขาด “Higimitema” แล้ว ชีวิตก็จะไม่สมบูรณ์ แต่ถ้ามนุษย์ทุกคนมีส่วนนี้ก็จะมีความสุขสมบูรณ์ เป็นต้น

สรุปความหมายขวัญในทางตะวันออกตามความเชื่อที่มีความเข้าใจตรงกันว่า ขวัญ หมายถึง สิ่งที่เป็นนามธรรมแฝงอยู่ในร่างกายมนุษย์ ถ้าสิ่งนี้อยู่กับตัวชีวิตก็จะเป็นศิริมงคล มีความสุขสบายจิตใจมั่นคง แต่ถ้าขาดสิ่งนี้ทำให้ชีวิตไม่สุขสมบูรณ์ ในขณะเดียวกันคำว่า “ขวัญ” กับ “วิญญาณ” ตามความหมายของคนไทยในประเทศไทยจะพบว่าจะถูกแยกออกจากกัน โดยอธิบายว่า ขวัญเป็นเรื่องของคนมีชีวิตอยู่ แต่วิญญาณเป็นเรื่องของคนตาย ซึ่งการอธิบายความหมายในแง่นี้ยังไม่ชัดเจน

ขณะเดียวกันเมื่อศึกษาถึงรายละเอียดความหมายขวัญของชาวตะวันออกแล้ว สันนิษฐานตามความหมายทางจิตวิทยาขวัญน่าจะเป็นภาวะการรู้สึกนึกคิด ความมีสติหรือจิตสำนึก (Consciousness) ซึ่งภาวะนี้หมายถึงความระมัดระวัง มีการเตรียมตัวและตื่นตัวเสมอ (Alert) และขณะเดียวกันก็จะมีอาการคล่องแคล่วกระฉับกระฉ่าง (Active) เสมือนมีการตื่นตัวและพร้อมที่จะมีปฏิกิริยาโต้ตอบสิ่งแวดล้อมได้อย่างเข้มแข็ง (คณาจารย์ภาควิชาจิตวิทยา, 2535: 152-153) เช่นเดียวกับภาวะที่ขวัญหลุดหายไปก็เปรียบได้กับการขาดภาวะของ Ego Consciousness ซึ่งภาวะนี้หมายถึงการสร้างภาวะทำให้เกิดความเป็นตัวตนของบุคคล แต่ถ้าสำหรับผู้ป่วยโรคจิตที่ไม่รุนแรงตรงจุดนี้เชื่อว่าจะทำให้เกิดการแยกของจิต Unconsciousness (Ruth Lngeheheinge, 1982: 107)

เมื่อเทียบกับพิธีเรียกขวัญบุคคลตรงวิธีการนี้จะช่วยปิดรอยแยกระหว่างตัวเองกับจิต และระหว่างเขากับสังคมได้ เป็นต้น

3. ประเภทของขวัญ

จากการศึกษาประเภทของขวัญ พบว่าขวัญส่วนใหญ่จะมีทั้งหมด 4 ประเภทใหญ่ ๆ คือ คน สัตว์ พืช สิ่งไม่มีชีวิต ในขณะที่เดียวกันเมื่อแบ่งประเภทขวัญตามความเชื่อทั้งหมดค้นพบว่าขวัญไม่ใช่ขวัญตะวันตกหรือตะวันออก ต่างก็มีความเชื่อในประเภทของขวัญเช่นเดียวกัน แต่อาจจะแตกต่างกันตรงที่ชาวตะวันตกอาจไม่ระบุชัดว่าขวัญขวัญประจำอยู่กับสิ่งต่าง ๆ เพียงแต่ชาวตะวันตกอาจมีพิธีกรรมคล้ายกับพิธีกรรมขวัญของชาวตะวันออกเท่านั้นเอง

3.1 ประเภทขวัญของชาวตะวันตก

จากการศึกษาในเรื่องความเชื่อขวัญ สามารถจำแนกประเภทขวัญของชาวตะวันตกได้ 3 ประเภท คือ 1. ขวัญมนุษย์ สืบเนื่องจากความเชื่อเรื่องโชคชะตาและโชคกลาง คือเชื่อว่าเมื่อใดชีวิตเกิดความโชคร้ายก็แสดงว่าชะตาชีวิตช่วงนี้มนุษย์ต้องเผชิญกับความทุกข์ยากลำบาก เป็นต้น 2. ขวัญสัตว์ สืบเนื่องจากความเชื่อที่ต้องทำพิธีกรรมก่อนออกไปล่าสัตว์ 3. ขวัญพืช สืบเนื่องจากความเชื่อที่ต้องการให้พืชผลดีขึ้น ซึ่งพบจากการพิธีกรรมเดินรำข้าวโพดของชาวอเมริกาเหนือ เป็นต้น

แต่สำหรับแนวคิดในเรื่องของความเชื่อที่ชาวตะวันตกถ่ายทอดออกมาตามความเชื่อต่าง ๆ ที่ได้นำเสนอไว้ข้างต้นนี้ เป็นเพียงการสร้างพิธีกรรมหลอกล่อให้มนุษย์เกิดความเชื่อมั่นในการดำรงชีวิตและการประกอบการเลี้ยงหาชีพเท่านั้น ดังจะพบได้จากพิธีกรรมเดินรำข้าวโพดและพิธีกรรมเดินรำควายเพื่อความสำเร็จในการล่าสัตว์ของชาวอเมริกาเหนือ เป็นต้น

เมื่อสังเกตถึงความเป็นจริงจะพบว่า ไม่ว่าชนชาติใด ๆ ต่างก็มีชีวิตที่ต้องอาศัยความสำเร็จ ความสมบูรณ์ นั่นก็หมายความว่าเมื่อใดก็ตามที่เชื่อว่ามนุษย์ต้องเผชิญกับความเจ็บไข้ได้ป่วย มนุษย์ก็ต้องมุ่งหวังอยากให้ชีวิตมีความสุข สุขภาพสมบูรณ์ และต้องการประกอบการหาเลี้ยงชีพได้อย่างประสบผลสำเร็จ

พอจะสรุปได้ว่าความเชื่อเรื่องขวัญของชาวตะวันตก เมื่อศึกษาจากประเภทของขวัญแล้วได้พบความจริงแล้วว่าพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ทำขึ้นนี้ก็เพื่อให้ชีวิตของมนุษย์ดีขึ้นนั่นเอง

3.2 ประเภทขวัญของชาวตะวันออก

เมื่อศึกษาเรื่องความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับขวัญของชาวตะวันตก พบว่าประเภทของขวัญจะไม่มีที่แตกต่างกันมากนัก เนื่องจากแนวความคิดของมนุษย์ทุกคนไม่ว่าชนชาติใด ๆ ต่างก็มีความสนใจตนเองเป็นหลัก (เพื่อดูแลตนเอง) ด้วยเหตุนี้ความเชื่อเรื่องขวัญถ้ากล่าวโดยภาพรวม ขวัญในที่นี้จะหมายถึงสิ่งที่ช่วยเสริมสร้างทำให้มนุษย์มีความสุขสมบูรณ์

ขณะเดียวกันการดำรงชีวิตของมนุษย์ก็ต้องการความสำเร็จด้วยจึงเป็นผลที่ทำให้เกิดขบวนการประเภทอื่นตามมา เช่น ขบวนการพิชิตขบวนการสัตว์ขบวนการสิ่งไม่มีชีวิต เป็นต้น

สำหรับประเภทขบวนการของชาวตะวันออก บางครั้งอาจจะมีมากกว่าชาวตะวันตก เพราะเนื่องจากชาวตะวันออกมีความคิดที่ละเอียดกว่าและมีความสนใจต่อการนำตัวเองให้กลมกลืนไปกับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ ซึ่งประเด็นนี้จะเห็นได้จากชาวตะวันออกโดยเฉพาะคนไทย ได้กำหนดพิชิตสัตว์สิ่งของให้มีขบวนการประจำอยู่ ด้วยเหตุนี้จึงสามารถแยกประเภทของขบวนการได้ดังนี้

1. ขบวนการ เกิดจากความเชื่อที่มนุษย์มีสิ่งหนึ่งที่เป็นนามธรรมแฝงอยู่ในร่างกาย
2. ขบวนการสัตว์ เกิดจากการหาเลี้ยงชีพที่ต้องพึ่งพาสัตว์ในการใช้งาน
3. ขบวนการพิชิต เกิดจากการหาเลี้ยงชีพ
4. ขบวนการสิ่งไม่มีชีวิต เกิดจากความต้องการความเชื่อมั่นเวลาใช้สิ่งของหรือเวลาอยู่อาศัย

เช่น ขบวนการปั้น ขบวนการบ้านเรือน เป็นต้น

จากการศึกษาประเภทขบวนการของชาวตะวันออก ได้แบ่งย่อยออกเป็น 4 ประเภทใหญ่ ๆ ข้างต้นนี้ซึ่งแต่ละประเภทนี้ยังแยกย่อยไปอีก ดังตัวอย่างเช่น ขบวนการมนุษย์ยังมีเพิ่มขบวนการบ่าวสาว ลูกแก้ว ผู้ป่วย เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันเมื่อศึกษาถึงหลักความคิด โดยภาพรวมแล้วจะพบว่าชาวตะวันออกจะมีการใช้หลักการคิดแบบเชื่อมโยงเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งสังเกตได้จากความเชื่อเรื่องขบวนการเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันและสิ่งแวดล้อมรอบตนเอง ทั้งสิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ตรงประเด็นนี้จะสังเกตพบได้จากการมีพิธีเรียกขบวนการพิชิต สัตว์ สิ่งของ เป็นต้น

2.1.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวข้องเชิงสัญลักษณ์

สัญลักษณ์คือสิ่งที่สร้างขึ้นมามาทดแทนของจริงที่ปรากฏ ทฤษฎีทางด้านสัญลักษณ์วิทยาได้เข้ามามีบทบาทในการตีความ หมายทางความงามของศิลปะหลังสมัยใหม่ และเมื่อกล่าวถึง การมองคุณค่าทางความงามของศิลปะหลังสมัยใหม่ สิ่งที่เราเรียกว่าสัญลักษณ์ (Sign) การตีความ (Hermeneutics) บริบท (Text) เวลา (Time) และพื้นที่ (Space) ได้เข้ามาแทนที่การถอดรหัส คุณค่าทางความงามแบบเดิมที่ว่าด้วยองค์ประกอบทางศิลปะ เส้น สี แสงเงา เป็นการตีความจากสัญลักษณ์ไม่ว่าจะเป็นภาษา รหัส เครื่องหมายสัญลักษณ์ รวมทั้งการสื่อสารอื่น ๆ อีกมากมายของมนุษย์ การศึกษาเกี่ยวกับระบบสัญลักษณ์ หรือ สัญลักษณ์วิทยา จึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อการเข้าใจในคุณค่า ของการสื่อสารเป็นอย่างยิ่ง สัญลักษณ์วิทยา (Semiology) นั้นเป็นทฤษฎีที่ว่าด้วยการ ให้คำอธิบายต่อสิ่งที่เรียกว่าสัญลักษณ์ (Sign) คือ อธิบายการเกิดขึ้น การพัฒนา การแปรเปลี่ยน รวมทั้งการเชื่อมโยงตลอดจนการ สูญสลายของสัญลักษณ์หนึ่ง ๆ ที่ปรากฏออกมาอย่างมีระบบระเบียบ สัญลักษณ์เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อให้มีความหมายแทน ตัวจริงหรือของจริง ซึ่งความหมายของสัญลักษณ์นั้นขึ้นอยู่กับตัวบท (Text) และบริบท (Context) ที่แวดล้อมสัญลักษณ์นั้น ๆ จากงาน เขียนเรื่องสัญลักษณ์วิทยา (Semiology)

โดย Guiraud, Pierre กล่าวสรุปได้ว่า หน้าที่ของสัญลักษณ์ คือ การสื่อความคิด เนื้อหา สารที่ปรากฏในสื่อที่ผู้รับสารเป็นผู้ตีความ (Interpretation) หรือถอดความ (Decoding) ซึ่งการรับรู้ในสัญลักษณ์ที่ปรากฏ มากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับประสบการณ์การรับรู้ของผู้รับสารด้วย ในส่วนของประสบการณ์การถอดความหรือการ ตีความด้านสัญลักษณ์วิทยา Pierre Guiraud ได้แบ่งออกเป็น 2 ประเภทกล่าวคือ ประเภทแรกเป็นประสบการณ์ในเชิงรับรู้ หรือเข้าใจ มีความเด่นชัดในอัตวิสัย เป็นประสบการณ์ที่เราอาจ จะต้องถูกบังคับให้รับรู้ในสิ่งนั้น ๆ ประเภทที่สองเป็นประสบการณ์ ในเชิงอารมณ์ความรู้สึก มีความเด่นชัดในอัตวิสัย ซึ่งความรู้สึก ของผู้ถอดความหรือตีความในสัญญาณนั้น มีประสบการณ์ในการ

รับรู้ที่ต่างกัน รวมทั้งมีความต่างกันในด้านนิยาม ความเชื่อ เป็นต้น รหัสเหตุผลและรหัสเชิงสุนทรียภาพ เมื่อผ่านเข้าไปใน รูปแบบการสื่อสารแต่ละรูปแบบ ก็จะเปลี่ยนเป็นรหัสในแต่ละชนิด และความหมายที่ปรากฏออกมาก็จะเป็นสองอย่าง คือ การตีความ แบบตรงไปตรงมา ซึ่งจะต้องให้ความสนใจในเรื่องข้อตกลงของ สังคม จะเกิดกับรหัสเชิงเหตุผล และการตีความหมายทางอ้อม ซึ่งจะต้องยึดเอาประสบการณ์ของผู้ตีความเข้าไปเกี่ยวข้อง ในการตีความความหมายโดยนัย หรือความหมายแฝง(Saussure) สนใจความสัมพันธ์ระหว่างภาษาพูดกับภาษาเขียน และสนใจ สัญญาที่ประกอบด้วย รูปสัญญาณ (Signifier) กับ ความหมายของสัญญาณ (Signified) ในงานของโซซูร์ (Saussure) ได้กล่าวไว้ว่ารูปสัญญาณและความหมายของ สัญญาณไม่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันแต่อย่างใดและไม่มียกเว้นใดๆแน่นอน เกี่ยวกับการสร้างรูปสัญญาณขึ้นมา เนื่องจากความหมายนั้นมิได้บรรจุอยู่ในตัว สัญญา หากแต่เกิดมาจากความแตกต่างหรือความสัมพันธ์กับสัญญาณอื่นๆ

แฟร์ดินองด์ เดอ โซซูร์ (Ferdinand de Saussure) แบ่งกระบวนการ สร้างความหมายของสัญญาณออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกคือ รูปสัญญาณ (Signifier) ซึ่งเป็นรูปแบบทางกายภาพหรือสิ่งที่รับรู้ได้จากการสัมผัส เช่น คำที่ถูกเขียนเส้น ต่างๆในหน้ากระดาษที่ก่อให้เกิดภาพวาดรูปภาพ หรือเสียง ส่วนที่สองคือ ความหมายของสัญญาณ (Signified) คือความหมายมโนคติ แนวความคิด ที่ภาพ เสียง หรือตัวสัญญาณสื่อออกมา ซึ่งต้องอาศัยกระบวนการในการเข้าใจความหมาย สัญญาณนั้น ตามบริบททางวัฒนธรรมที่ถูกสร้างขึ้น ดังนั้นหากพูดถึง “รถไฟ” จึงไม่จำเป็นต้องหมายถึงรถไฟที่เฉพาะเจาะจง แต่สามารถหมายถึงความเป็นรถไฟที่อยู่ในสถานีรถไฟหรือรถไฟที่ได้แล่นออกไปจากสถานีรถไฟด้วยก็ได้ รูปสัญญาณจึง เป็นตัวแทนเชิงรูปธรรมของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ส่วนความหมายของสัญญาณเป็นตัวแทน เชิงนามธรรมเชิงทางคิดของสิ่งต่างๆ โดยที่รูปสัญญาณหนึ่งอาจมีความหมายของ สัญญาได้มากมาย

ชาร์ลส์ แซนเดอร์ส เพียร์ซ (Charles sanders Pierce) (1955) ได้ให้ความ เห็นเกี่ยวกับความแตกต่างของความสัมพันธ์ระหว่างรูปสัญญาณกับความหมาย ของสัญญาณ โดยแบ่งรูปสัญญาณออกเป็น 3 รูปแบบ คือ

1) ภาพลักษณ์ / ตัวแทน ภาพ (Icon) เป็นรูปสัญลักษณ์ที่เหมือนหรือคล้ายคลึงสิ่งที่สัญลักษณ์นั้นหมายถึง กล่าวได้ว่ารูปแบบของสัญลักษณ์นี้ถูกกำหนดขึ้นมาโดยเป็นภาพสะท้อนของวัตถุนั้นๆ หรือตามลักษณะที่ประสาทสัมผัสของมนุษย์สามารถรับรู้ได้นั้นเอง เช่น ภาพถ่าย ภาพเหมือน แผนที่ หรือเสียงร้องของสัตว์

2) ดัชนี สิ่งบ่งชี้ (Index) เป็นรูปสัญลักษณ์ ที่เป็นตัวชี้หรือเกี่ยวพันโดยตรงกับสิ่งที่อ้างถึง โดยเชื่อมโยงกันอย่างเป็นเหตุเป็นผล เช่น คิวไฟเป็นตัวบ่งชี้ของไฟ

3) สัญลักษณ์ (Symbol) เป็นรูปสัญลักษณ์ที่ไม่มีความสัมพันธ์หรือเชื่อมโยงกันระหว่าง สัญลักษณ์กับวัตถุ หรือระหว่างความ คล้ายคลึงของรูปสัญลักษณ์กับความหมายของสัญลักษณ์ แต่เป็นสัญลักษณ์เกิดขึ้นโดย การตกลงร่วมกันทางวัฒนธรรมของผู้ใช้สัญลักษณ์นั้นๆ ดังนั้นเมื่อสัญลักษณ์เดียวกัน ปรากฏในบริบททางสังคมที่แตกต่างกัน สัญลักษณ์ดังกล่าวก็อาจมีความหมายที่ แตกต่างกันได้ ดังนั้นการทำความเข้าใจสัญลักษณ์ประเภทนี้จึงต้องอาศัยการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันได้ เช่น สัญลักษณ์จรรยาบรรณ เครื่องรางของขลัง เป็นต้น รูปสัญลักษณ์ทั้ง 3 รูปแบบดังกล่าวของเพิร์ซ (Pierce) ไม่ได้แยกขาดจาก กันโดยสิ้นเชิง เนื่องจากสัญลักษณ์หนึ่งๆ อาจประกอบขึ้นด้วยรูปแบบที่แตกต่างกัน และความหมายของสัญลักษณ์หนึ่งๆ อาจมีรูปสัญลักษณ์ได้มากมาย (Pierce, 1955 : 98 - 119)

โดยสรุปแนวคิดเรื่องสัญวิทยา (Semiology) เป็นการอธิบายเรื่องการ สื่อความหมายจากผู้ส่งสารสู่ตัววัตถุและผู้รับสาร และอธิบายความสำคัญของ ความหมายว่า ความหมายมีได้มากกว่าหนึ่ง ขึ้นอยู่กับการตีความของผู้รับสารที่ กระทำต่อตัวสัญลักษณ์ เพราะฉะนั้น ความหมายจึงไม่ผูกติดอยู่กับความหมายใด ความหมายหนึ่งแต่เพียงหนึ่งเดียว แต่คนในสังคมต้องยอมรับหรือเข้าใจความ หมายของสิ่งๆ นั้นด้วยถึงแม้การตีความของคนจะแตกต่างกันตามแต่บริบท ความ รับรู้ก็ตาม

2.2 ศึกษาเอกสารข้อมูลความรู้เกี่ยวกับเส้นใยวัสดุสิ่งทอ

ศูนย์เทคโนโลยีโลหะและวัสดุแห่งชาติ (2547: ออนไลน์) ได้อธิบายถึงความรู้เกี่ยวกับเส้นใย วัสดุสิ่งทอ ดังนี้

2.2.1 เส้นใย (Fibers)

ตามนิยามแล้ว เส้นใยหมายถึงวัสดุหรือสารใดๆ ทั้งที่เกิดจากธรรมชาติและมนุษย์สร้างขึ้น ที่มีอัตราส่วนระหว่างความยาวต่อเส้นผ่านศูนย์กลางเท่ากับหรือมากกว่า 100 สามารถขึ้นรูปเป็นผ้าได้ และต้องเป็นองค์ประกอบที่เล็กที่สุดของผ้า ไม่สามารถแยกย่อยในเชิงกลได้อีก

2.2.1.1 ประเภทของเส้นใย

สามารถแยกประเภทของเส้นใยได้หลายแบบขึ้นอยู่กับลักษณะการแบ่ง ในที่นี้จะแบ่งตามแหล่งกำเนิดของเส้นใยซึ่งจะแบ่งได้เป็นสองประเภทใหญ่ๆ คือ เส้นใยธรรมชาติและเส้นใยประดิษฐ์ ในกลุ่มของเส้นใยธรรมชาติก็ยังคงแบ่งย่อยได้อีกเป็นเส้นใยที่มาจากพืช จากสัตว์ และจากแร่ ส่วนเส้นใยประดิษฐ์สามารถแยกเป็นเส้นใยที่ประดิษฐ์จากธรรมชาติ เส้นใยสังเคราะห์ และเส้นใยที่ประดิษฐ์จากวัสดุอื่นๆ

1. เส้นใยธรรมชาติ (Natural fibers)

- เส้นใยพืช เช่น ฝ้าย ลินิน ปอ รามี่ ป่าน หนุ่น
- เส้นใยสัตว์ เช่น ขนสัตว์ (Wool) ไหม (Silk) ผม (Hair)
- แร่ เช่น แร่ใยหิน (Asbestos)

2. เส้นใยประดิษฐ์ (Man-made fibers)

- ประดิษฐ์จากธรรมชาติ เช่น เรยอน อะซิเตต ไตรอะซีเตต
- เส้นใยสังเคราะห์ เช่น โอลิฟินส์ โพลีเอสเตอร์ โพลีอรามิด ไนลอน
- แร่และเหล็ก เช่น โลหะ แก้ว เซรามิก กราไฟต์

2.2.1.2 การศึกษาสมบัติของเส้นใย

สมบัติของเส้นใยนั้นมีผลโดยตรงต่อสมบัติของผ้าที่ทำขึ้นมาจากเส้นใยต่างๆ เหล่านี้ ผ้าที่ทำจากเส้นใยที่แข็งแรงก็จะมีความแข็งแรงทนทานด้วย หรือเส้นใยที่สามารถดูดซับน้ำได้ดีจะส่งผลให้ผ้าสามารถดูดซับน้ำและความชื้นได้ดี เหมาะสำหรับการนำไปใช้ในส่วนที่มีการสัมผัสกับผิว และดูดซับน้ำ เช่น ผ้าเช็ดตัว ผ้าอ้อม เป็นต้น ดังนั้นการที่เราเข้าใจสมบัติของเส้นใย จะช่วยให้สามารถทำนายสมบัติของผ้าที่มีเส้นใยนั้นๆ เป็นองค์ประกอบ รวมไปถึงผลิตภัณฑ์สุดท้ายได้ ซึ่งจะช่วยทำให้สามารถเลือกชนิดของผลิตภัณฑ์ในเบื้องต้น ได้ถูกต้องตามความต้องการ ของการนำไปใช้งาน โดยการคาดเดาจากองค์ประกอบที่แจ้งไว้ในป้ายสินค้า

ความแตกต่างของเส้นใยขึ้นอยู่กับโครงสร้างทางกายภาพ องค์ประกอบทางเคมี และการเรียงตัวของโมเลกุล ซึ่งส่วนผสมและความแตกต่างในปัจจุบันทั้งสามนี้ ทำให้เส้นใยมีสมบัติที่หลากหลายและแตกต่างกัน ซึ่งสมบัติของเส้นใยก็จะมีผลต่อสมบัติของผ้าหรือผลิตภัณฑ์ที่ผลิตจากเส้นใยนั้น ทั้งในส่วนที่เป็นที่ต้องการและไม่ต้องการต่อการนำไปใช้งาน ยกตัวอย่างเช่น ในเส้นใยที่สามารถดูดซับน้ำได้น้อย จะส่งผลให้ผ้าที่ทำจากเส้นใยชนิดนี้มีสมบัติดังนี้

- เกิดไฟฟ้าสถิตย์ (Static build-up) บนเนื้อผ้าได้ง่าย ทำให้ผ้าลื่นติดตัว
- ผ้าแห้งเร็ว เนื่องจากมีปริมาณน้ำที่ดูดซับน้อยและไม่มีพันธะ (Bond) ระหว่างเส้นใย

และ โมเลกุลของน้ำ

- ย้อมติดสียาก เนื่องจากการย้อมสีส่วนใหญ่อาศัยน้ำเป็นตัวกลางพาโมเลกุลของสีเข้าไปในเนื้อผ้า ผ้าที่ไม่ดูดซับน้ำจึงติดสีย้อมได้ยากกว่า
- สวมใส่สบายน้อยกว่า เนื่องจากการเห็งที่อยู่บนผิวถูกดูดซับน้อยทำให้รู้สึกเปียกชื้นได้
- คงรูปได้ขณะเปียก (หรือขณะซัก) และผ้ายับน้อย ทั้งนี้เนื่องจากปริมาณน้ำที่ถูกดูดซับมีน้อย และไม่เกิดพันธะระหว่างเส้นใย และโมเลกุลของน้ำ ที่จะทำให้โครงสร้างเปลี่ยนแปลงไป

1. โครงสร้างทางกายภาพ

โครงสร้างทางกายภาพหรือโครงสร้างทางสัณฐาน (Morphology) ของเส้นใย สามารถสังเกตได้จากกล้องจุลทรรศน์ (Microscope) ที่มีกำลังขยาย 250-1000 เท่า โครงสร้างทางกายภาพนั้นครอบคลุมถึง ความยาว ขนาดหรือเส้นผ่าศูนย์กลาง รูปร่างภาคตัดขวาง (Cross-sectional shape) รูปร่างของผิวเส้นใย และความหยักของเส้นใย

ความยาวเส้นใย (Fiber length) เส้นใยมีทั้งชนิดสั้นและยาว ซึ่งความยาวของเส้นใยจะมีผลต่อสมบัติและการนำไปใช้งานของผลิตภัณฑ์สิ่งทอ ก่อนอื่นเรามาทำความรู้จักกับชนิดของเส้นใยทั้งสองนี้ก่อน

- เส้นใยสั้น (Staple fiber) เป็นเส้นใยที่มีความยาวอยู่ในช่วง 2 ถึง 46 เซนติเมตร (หรือ 1 ถึง 18 นิ้ว) เส้นใยธรรมชาติทั้งหมดยกเว้นไหมเป็นเส้นใยสั้น ยกตัวอย่างเช่น เส้นใยฝ้าย หนุ่น ขนสัตว์ เส้นใยสั้นที่มาจากเส้นใยประดิษฐ์มักทำเป็นเส้นยาวก่อนแล้วตัด (Chop) เป็นเส้นใยสั้นตามความยาวที่กำหนด

- เส้นใยยาว (Filament fiber) เป็นเส้นใยที่มีความยาวต่อเนื่องไม่สิ้นสุด มีหน่วยวัดเป็นเมตรหรือหลา เส้นใยยาวส่วนใหญ่เป็นเส้นใยประดิษฐ์ ยกเว้นไหมซึ่งเป็นเส้นใยยาวที่มาจากธรรมชาติ เส้นใยยาวอาจเป็นชนิดเส้นยาวเดี่ยว (Monofilament) ที่มีเส้นใยเพียงเส้นเดียว หรือเส้นใยยาวกลุ่ม (Multifilament) ซึ่งจะมีเส้นใยมากกว่า 1 เส้นรวมอยู่ด้วยกันตลอดความยาว เส้นยาวที่ออกมาจากหัวฉีด (Spinnerets) จะมีลักษณะเรียบซึ่งมีลักษณะเรียบคล้ายเส้นใยไหม หากต้องการลักษณะเส้นใยที่หยักก็จะต้องนำไปผ่านกระบวนการทำหยัก (Crimp) ซึ่งเส้นใยที่ได้จะมีลักษณะคล้ายเส้นใยฝ้ายหรือขนสัตว์ ซึ่งส่วนมากเส้นใยที่ทำหยักมักจะนำไปตัดเพื่อทำเป็นเส้นใยสั้น

ขนาดของเส้นใย ขนาดของเส้นใยมีผลต่อสมรรถนะการใช้งานและสมบัติทางผิวสัมผัส (hand properties) เส้นใยที่มีขนาดใหญ่จะให้ความรู้สึกที่หยาบและแข็งของเนื้อผ้า แต่ในขณะเดียวกันก็ให้ความแข็งแรงมากกว่าเมื่อเทียบกับเส้นใยชนิดเดียวกันที่มีขนาดเล็กกว่า ผ้าที่ทำจากเส้นใยที่มีขนาดเล็กหรือมีความละเอียดก็จะให้ความนุ่มต่อสัมผัส และจัดเข้ารูป (Drape) ได้ง่ายกว่า

เส้นใยธรรมชาตินั้นมักมีขนาดที่ไม่สม่ำเสมอ คุณภาพของเส้นใยธรรมชาติมักจะมีจุดจากความละเอียดของเส้นใย เส้นใยที่มีความละเอียดมาก (ขนาดเล็ก) จะมีคุณภาพที่ดีกว่า การวัดความ

ละเอียดมักวัดจากเส้นผ่าศูนย์กลางของเส้นใย (ภายใต้กล้องจุลทรรศน์) ในหน่วยของไมโครเมตร (1 ไมโครเมตรเท่ากับ 1/1000 มิลลิเมตร) ซึ่งโดยทั่วไปขนาดของเส้น

เส้นใยฝ้าย 16-20 ไมโครเมตร

ขนสัตว์ (แกะ) 10-50 ไมโครเมตร

เส้นใยลินิน 12-16 ไมโครเมตร

ไหม 11-12 ไมโครเมตร

สำหรับเส้นใยประดิษฐ์ที่ผลิตในอุตสาหกรรม ขนาดของเส้นใยจะขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่างเช่น ขนาดของรูในหัวฉีด (Spinneret holes) การดึงยืดขณะที่ปั่นเส้นใยและหลังการการปั่นเส้นใย รวมไปถึงปริมาณและความเร็วของการอัดน้ำพลาสติกผ่านหัวฉีดในกระบวนการปั่นเส้นใย เส้นใยประดิษฐ์ที่ได้สามารถควบคุมความสม่ำเสมอได้ดีกว่าเส้นใยธรรมชาติ แต่ก็ยังมีส่วนที่ไม่สม่ำเสมอบ้างเนื่องจากความไม่คงที่ (Irregularity) ของกระบวนการผลิต หน่วยที่มักใช้วัดความละเอียดของเส้นใยประดิษฐ์คือ ดีเนียร์ และ เท็กซ์

ดีเนียร์ (Denier) เป็นหน่วยการวัดขนาดของเส้นใย โดยเป็นน้ำหนักในหน่วยกรัมของเส้นใยที่มีความยาว 9,000 เมตร เส้นใยที่มีค่าดีเนียร์ต่ำจึงมีความละเอียดมากกว่า เส้นใยที่มีค่าดีเนียร์สูงเนื่องจากมีน้ำหนักน้อยกว่าในความยาวที่เท่ากัน

เท็กซ์ (Tex) เป็นหน่วยการวัดขนาดของเส้นใยคล้ายกับดีเนียร์ แต่เป็นน้ำหนักในหน่วยกรัมของเส้นใยที่มีความยาว 1,000 เมตร

ดีเนียร์ต่อฟิลาเมนต์ (Denier per filament, DPF) เป็นค่าที่วัดความละเอียดของเส้นใยที่อยู่ในเส้นด้ายซึ่งมีจำนวนเส้นใยตั้งแต่ 2 ขึ้นไป ดังนั้นค่าดีเนียร์ต่อฟิลาเมนต์จึงเท่ากับดีเนียร์ของฟิลาเมนต์นั้นหารด้วยจำนวนฟิลาเมนต์ (หรือจำนวนเส้นใย) ทั้งหมด

โดยทั่วไปเส้นใยที่ใช้สำหรับเสื้อผ้ามีขนาดอยู่ในช่วง 1 ถึง 7 ดีเนียร์ เส้นใยสำหรับทำพรมมีขนาดใหญ่อยู่ในช่วง 15 ถึง 24 ดีเนียร์ เส้นใยขนาดเท่ากันไม่ได้หมายความว่ามีความเหมาะสมต่อการนำไปใช้งานชนิดเดียวกันได้ เส้นใยที่ใช้สำหรับเสื้อผ้ามักจะนิ่มและละเอียดเกินกว่าที่จะทนต่อแรงกดได้ดีเหมือนเส้นใยที่ใช้ทำพรม ในทางกลับกันเส้นใยที่ใช้ทำพรมก็ให้ความรู้สึกต่อผิวสัมผัสที่ละเอียดน้อยกว่าเส้นใยที่ใช้ทำเสื้อผ้า

รูปร่างหน้าตัดขวางของเส้นใย รูปร่างหน้าตัดขวางของเส้นใยมีผลต่อความเป็นมันวาว ลักษณะเนื้อผ้า และสมบัติต่อผิวสัมผัส เส้นใยมีรูปร่างหน้าตัดที่หลากหลายกัน เช่น วงกลม สามเหลี่ยม ทรงคล้ายกระดูก (Dog bone) ทรงรูปถั่ว (Bean-shaped) เป็นต้น

ภาพประกอบ 5 รูปร่างหน้าตัดขวางของเส้นใย

ความแตกต่างของรูปร่างหน้าตัดขวางของเส้นใยธรรมชาติ เกิดจากลักษณะการสร้าง เซลลูโลสในขณะที่พืชเติบโต เช่นในเส้นใยฝ้าย หรือการกระบวนการสร้างโปรตีนในสัตว์ เช่น ขนสัตว์ หรือรูปร่างของช่อง (Orifice) ในตัวไหมที่ทำหน้าที่ฉีดเส้นใยไหมออกมา สำหรับเส้นใยประดิษฐ์รูปร่างของหน้าตัดของเส้นใยขึ้นอยู่กับรูปร่างของรูในหัวฉีด

ลักษณะผิวภายนอกของเส้นใย ลักษณะผิวของเส้นใยมีทั้งแบบเรียบ เป็นแฉก หรือ ขรุขระ ซึ่งลักษณะผิวนี้มีผลต่อความเป็นมันวาว สมบัติต่อผิวสัมผัส เนื้อผ้า และการเปื้อนง่ายหรือยาก ความหยัก (Crimp) ความหยักในเส้นใยช่วยเพิ่มความสามารถในการยึดเกาะ (Cohesiveness) ระหว่างเส้นใย ทำให้สามารถคืนตัวจากแรงอัด (Resilience) ได้ดี ทนต่อแรงเสียดสี (Resistance to abrasion) มีความยืดหยุ่น มีเนื้อเต็ม (Bulk) และให้ความอบอุ่น (Warmth)

2. องค์ประกอบทางเคมีและการเรียงตัวของโมเลกุล

เส้นใยประกอบด้วยโมเลกุลจำนวนมาก โมเลกุลเหล่านี้มีลักษณะเป็นเส้นยาวเรียกว่าโพลิเมอร์ (Polymer) ที่เกิดจากการเรียงตัวของหน่วยโมเลกุลเล็กๆคือมอนอเมอร์ (Monomer) และเชื่อมต่อกันด้วยพันธะเคมีด้วยกระบวนการสังเคราะห์ที่เรียกว่า โพลิเมอไรเซชัน (Polymerization) ขนาดของโพลิเมอร์ขึ้นอยู่กับความยาวของโมเลกุลซึ่งบอกได้จากจำนวนของมอนอเมอร์ที่อยู่ในโพลิเมอร์นั้น (Degree of polymerization) โพลิเมอร์ที่มีเส้นโมเลกุลยาวจะมีน้ำหนักโมเลกุล มากกว่าโพลิเมอร์ที่มีเส้นโมเลกุลสั้นเนื่องจากจำนวนมอนอเมอร์ที่มากกว่านั่นเอง ซึ่งจะมีผลต่อความแข็งแรงของเส้นใยที่โพลิเมอร์นั้นเป็นองค์ประกอบอยู่

โมเลกุลหรือโพลิเมอร์ที่อยู่ในเส้นใยจะมีการเรียงตัวแตกต่างกัน เมื่อแต่ละโมเลกุลมีการเรียงตัวอย่างไร้ทิศทาง (Random) ก็จะทำให้เส้นใยบริเวณนั้นมีความเป็นอสัณฐาน (Amorphous) ส่วนในบริเวณที่โมเลกุลมีการเรียงซ้อนกันอย่างเป็นระเบียบก็จะเป็นผลึก (Crystalline) เกิดขึ้น เส้นใยที่มีความเป็นผลึกมากก็จะมีความแข็งแรงมากกว่าเส้นใยที่มีความเป็นผลึกน้อย อย่างไรก็ตามปริมาณความเป็นผลึกไม่ใช่ปัจจัยที่กำหนดความแข็งแรงของเส้นใย หากรวมไปถึงทิศทางการจัดเรียงตัวของโมเลกุลที่เป็นระเบียบเหล่านี้ด้วย ถ้าโมเลกุลมีการจัดเรียงตัวอยู่ในทิศทางที่ขนานกับแกนตามความยาวของเส้นใย ก็จะช่วยทำให้เส้นใยมีความแข็งแรงมาก เนื่องจากโมเลกุลเรียงตัวในทิศทางเดียวกับแรงที่กระทำต่อเส้นใย (ตามความยาว) ทำให้สามารถมีส่วนช่วยในการรับแรงเต็มที่ เรียกว่าเส้นใยนั้นมีการจัดเรียงตัวของโมเลกุลที่ดี (Oriented fiber) ในอีกกรณีหนึ่งแม้เส้นใยจะมีบริเวณที่เป็นผลึกมาก แต่มีทิศทางการจัดเรียงตัวที่ไม่ขนานกับแกนตามยาวของเส้นใย โมเลกุลก็ไม่สามารถรับแรงในทิศทางการดึงเส้นใยได้เต็มที่ทำให้มีความแข็งแรงน้อยกว่าในกรณีแรก ดังนั้นใน

กระบวนการผลิตเส้นใยประดิษฐ์ จึงต้องมีการดึงยืดเส้นใยที่ออกมาจากหัวฉีด เพื่อเพิ่มความเป็นผลึก โดยการจัดเรียงโมเลกุลให้เป็นระเบียบ และทำการจัดเรียงโมเลกุลที่เป็นระเบียบเหล่านี้ให้อยู่ในทิศทางเดียวกับแกนตามยาวของเส้นใย กระบวนการนี้เรียกว่าการดึงยืด (Stretching หรือ Drawing)

2.2.1.3 สมบัติของเส้นใยที่มีผลต่อสมบัติผ้า

1. สมบัติรูปลักษณ์ (Aesthetic properties) รูปลักษณ์ภายนอกของผ้ามักเป็นปัจจัยหนึ่ง ที่ผู้บริโภคใช้ในการตัดสินใจเลือกซื้อผลิตภัณฑ์สิ่งทอ ว่ามีความเหมาะสมต่อการนำไปใช้หรือไม่ สมบัติเหล่านี้ได้แก่ความเป็นมันวาว การทิ้งตัวของผ้า เนื้อผ้า และสัมผัส

- สมบัติความเป็นมันวาว (Luster) สมบัตินี้เกี่ยวข้องกับปริมาณแสงที่ถูกสะท้อนกลับโดยผิวหน้าของผ้า ซึ่งผ้าที่สะท้อนแสงกลับออกมามากก็จะมีความเป็นมันวาวมาก สมบัตินี้ขึ้นอยู่กับลักษณะผิวหน้าของเส้นใย ด้าย สารเติมแต่ง และโครงสร้างผ้า ผ้าไหมเป็นตัวอย่างหนึ่งที่มีความมันวาวสูงเนื่องจากเส้นใยไหมมีผิวหน้าที่เรียบและเป็นเส้นยาวต่อเนื่อง (filament) การเลือกกระดัดของ ความมันวาวของผ้ามักขึ้นอยู่กับนำไปใช้งาน

- การทิ้งตัวของผ้า (Drape) สมบัติการทิ้งตัวของผ้าเกี่ยวข้องกับลักษณะที่ผ้าตกลงบนรูปร่างที่เป็น 3 มิติ เช่นบนร่างกาย หรือบนโต๊ะ ว่าสามารถโค้งงอตามรูปทรงที่ผ้าวางอยู่ได้มากน้อยเพียงใด ผ้าที่สามารถทิ้งตัวได้ดีก็จะดูอ่อนนุ่ม สามารถจัดเข้ากับรูปทรงได้ง่าย ส่วนผ้าที่ทิ้งตัวได้น้อย มักจะมีความแข็ง สมบัติเหล่านี้ขึ้นอยู่กับความละเอียดของเส้นใย รวมทั้งลักษณะของเส้นด้ายและโครงสร้าง (การถักทอ) ของผ้าด้วย

- เนื้อผ้า (Texture) เป็นสมบัติที่เกี่ยวข้องทั้งด้านที่มองเห็นด้วยตาและที่สัมผัสด้วยมือ ผ้าอาจจะมีผิวที่ดูเรียบ หรือขรุขระ ผ้าที่ทำจากเส้นใยธรรมชาติมักจะมีผิวที่ดูไม่สม่ำเสมอเมื่เทียบกับผ้าที่ทำจากเส้นใยประดิษฐ์ที่มีผิวเรียบ สมบัติของเนื้อผ้าขึ้นอยู่กับความเรียบของผิวหน้าของเส้นใย และเส้นด้าย ลักษณะการถักทอผ้าและการตกแต่งสำเร็จก็มีผลต่อสมบัติเนื้อผ้าเช่นกัน

- สมบัติต่อผิวสัมผัส (Hand) สมบัติต่อผิวสัมผัสเกี่ยวข้องกับความรู้สึกต่อผิวเมื่อสัมผัสกับเนื้อผ้า ผ้าแต่ละชนิดอาจให้ความรู้สึกเย็น อุ่น หนา บาง ลื่น หรือนุ่ม แตกต่างกันไป สมบัตินี้ขึ้นอยู่กับสมบัติผิวหน้าของเส้นใย และเส้นด้าย รวมทั้งโครงสร้าง (การถักทอ) ของผ้าด้วย

2. สมบัติความทนทาน สมบัติความทนทานของผ้ามีผลต่ออายุการใช้งานของผลิตภัณฑ์สิ่งทอที่ทำจากผ้านั้นๆ สมบัติความทนทานของผ้าครอบคลุมทั้งสมบัติการทนต่อแรงเสียดสี (Abrasion resistance) ทนต่อแรงดึง (Tenacity)

- สมบัติการทนต่อแรงเสียดสี เป็นสมบัติที่บอถึงความสามารถของผ้าที่ทนต่อแรงขัดถู หรือเสียดสี ที่มักเกิดขึ้นตลอดเวลาการใช้งานของสิ่งทอ โดยเฉพาะเสื้อผ้า นอกจากนี้ความสามารถในการพับงอไปมาโดยไม่ขาด (Flexibility) ก็เป็นสมบัติสำคัญที่เกี่ยวข้องกับสมบัติความทนของผ้า

- สมบัติความทนต่อแรงดึง เป็นความสามารถของผ้าในการทนต่อแรงดึง ซึ่งความแข็งแรงนั้นนอกจากจะขึ้นอยู่กับความแข็งแรงของเส้นใยแล้ว ยังขึ้นอยู่กับลักษณะของเส้นด้ายและการขึ้นรูปเป็นผ้าอีกด้วย

3. สมบัติความใส่สบาย (Comfort properties) สมบัติความใส่สบายเกี่ยวข้องกับการที่ผู้สวมใส่รู้สึกเมื่อสวมใส่สิ่งทอภายใต้สภาวะสิ่งแวดล้อมและกิจกรรมต่างๆ สมบัตินี้มีความซับซ้อน เพราะนอกจากจะขึ้นอยู่กับสมบัติของผ้าที่เกี่ยวข้องจริงต่อความรู้สึกสบายในการสวมใส่แล้ว ยังขึ้นอยู่กับอีกปัจจัยหนึ่งซึ่งสำคัญมากคือความรู้สึกพึงพอใจของผู้สวมใส่ที่มีต่อผลิตภัณฑ์สิ่งทอนั้นๆ ซึ่งอาจก่อให้เกิดความแตกต่างหลากหลายขึ้นอยู่กับรสนิยมส่วนตัว และทัศนคติที่ผู้สวมใส่มีต่อผลิตภัณฑ์

- สมบัติการดูดซับน้ำ (Absorbency) เป็นสมบัติที่เกี่ยวข้องกับความสามารถของเส้นใยที่จะดูดซับโมเลกุลของน้ำจากร่างกาย (ผิวหนัง) หรือจากอากาศรอบๆ

สมบัติของผ้านั้นไม่ได้ขึ้นอยู่กับสมบัติของเส้นใยเพียงอย่างเดียว หากแต่ขึ้นอยู่กับปัจจัยอื่นอีกหลายอย่าง เช่น ชนิดและโครงสร้างของเส้นด้าย กระบวนการผลิตผ้า เป็นต้น ซึ่งปัจจัยเหล่านี้มีผลต่อรูปลักษณ์ เนื้อผ้า ราคา สมรรถนะการใช้งาน รวมไปถึงการดูแลรักษา สารเติมแต่งก็มีผลต่อสมบัติด้านสัมผัส (Hand properties) รูปลักษณ์ และสมรรถนะการใช้งานของผ้าด้วยเช่นกัน

2.2.1.4 การผสมเส้นใย

การผสมเส้นใยเป็นกระบวนการที่นำเส้นใย 2-3 ชนิดที่มีส่วนประกอบ ความยาว ความละเอียดหรือสีแตกต่างกันมาผสมรวมกันเข้าด้วยกันแล้วปั่นเป็นเส้นด้ายทอผ้า เรียกผ้านชนิดนี้ว่า ผ้าใยผสม การผสมเส้นใยยังทำได้แตกต่างกันอีก 2 วิธี ผ้าที่ทอด้วยด้ายต่างชนิด เช่น ด้ายยืนทำด้วยเส้นใยชนิดหนึ่ง ด้ายพุ่งทำด้วยเส้นใยอีกชนิดหนึ่ง แบบนี้อาจเรียกว่า ผ้าใยปน (Mixture) ส่วนผ้าที่ทำจากเส้นด้ายควบ ใช้ด้ายทำด้วยใยต่างชนิดมาควบตีเกลียวเข้าด้วยกันเรียกว่า ผ้าใยรวม (Combination) ผ้าทั้ง 3 แบบนี้มีคุณสมบัติของเส้นใย 2-3 ชนิดรวมกัน แล้วแต่ว่าใยชนิดไหนมีมากกว่ากัน

การผสมเส้นใย ใช้กันมานานมากและทวีความสำคัญมากขึ้นทุกที เพราะผู้บริโภคต้องการผ้าที่ทั้งสวมใส่สบาย เก็บรักษาง่าย ซักรีดสะดวกและมีความสวยงาม การกำหนดส่วนผสมของเส้นใยแต่ละชนิดเข้าด้วยกันให้เส้นด้ายและผ้ามีคุณสมบัติดังกล่าว จะต้องมีความรู้ทั้งทางด้านวิทยาศาสตร์และศิลป์รวมกัน เป็นเทคโนโลยีอีกแขนงหนึ่ง

วัตถุประสงค์ ของการผสมเส้นใยมีหลายอย่าง เช่น

1. เพื่อต้องการให้ย้อมสีติดแตกต่างกัน เป็นความสวยงามอีกแบบหนึ่ง จะใช้ใย 2 ชนิดที่ติดสีได้ไม่เหมือนกันผสมเข้าด้วยกัน ปั่นเป็นเส้นด้าย ทอผ้าแล้วจึงย้อมสี จะทำให้ผ้านั้นมีสีต่างเป็นจุด ๆ ทั่วทั้งผืน

2. เพื่อปรับปรุงให้มีประสิทธิภาพในการปั่น การทอและการตกแต่งให้ดีขึ้นสม่ำเสมอ ยิ่งขึ้น เช่น นำใยธรรมชาติชนิดเดียวกันแต่ความยาวแตกต่างกันมาผสมกัน จะทำให้เส้นด้ายสม่ำเสมอ กันมากขึ้น

3. เพื่อให้เส้นด้ายมีเนื้อมากขึ้น ผิวสัมผัสและรูปร่างดีขึ้น เช่น เมื่อผสมเรยอนกับฝ้าย เข้าด้วยกันจะทำให้เป็นมันและเนียนนุ่มมากกว่าเดิม หรือเมื่อนำเอาเส้นใยที่หัดไม่เท่ากันผสมเข้าด้วยกันจะทำให้ผ้าดูมีเนื้อมากและนุ่มยิ่งกว่าเดิม เพราะเมื่อใยเส้นหนึ่งหัดมากกว่าจะเกิดช่องว่างใน เส้นด้ายมากขึ้น

4. เพื่อให้ผ้ามีราคาถูกลง โดยนำใยที่มีราคาแพงและคุณภาพดีมาผสมกับใยที่มีราคา ถูกและคุณภาพด้อยกว่า ผ้าที่ผลิตได้จะมีลักษณะค่อนข้างไปทางใยที่มีคุณภาพดี แม้ว่าจะดูเป็นการไม่ ยุติธรรมต่อผู้บริโภค โรงงานอุตสาหกรรมก็จำเป็นต้องทำเพื่อให้สินค้าจำหน่ายได้ เช่น การผสมขน แคะเมียร์กับขนสัตว์เข้าด้วยกัน

5. เพื่อให้ผ้ามีลักษณะดีขึ้น นับเป็นเหตุผลที่สำคัญที่สุดในการผสมเส้นใย เช่น ถ้า ต้องการให้ผ้ามีความทนทานมากขึ้น จะใช้โพลีเอไมด์หรือโพลีเอสเตอร์ผสมกับฝ้ายทำให้ผ้านั้นไม่ยับ ง่าย รีดง่ายขึ้นด้วย (อัจฉราพร ไชละสุต. 2529: 258-259)

2.3 เอกสารเกี่ยวกับการออกแบบเครื่องแต่งกาย

2.3.1 แนวคิดเกี่ยวกับแฟชั่น

แฟชั่นจัดเป็นกระบวนการที่มีความสลับซับซ้อนมากในระดับมหภาค (Macro) แฟชั่นถือเป็นการ ปรากฏการณ์ทางสังคมที่ส่งผลกระทบต่อคนจำนวนมากในสังคมพร้อมๆกันแต่ในอีกมุมมองหนึ่งอาจ มองว่าแฟชั่นส่งผลกระทบต่อเพียงแคในระดับจุลภาค (Micro) กล่าวคือส่งผลในระดับบุคคลเท่านั้น ดังนั้นในการทำการศึกษเกี่ยวกับแฟชั่นสามารถศึกษาได้จากหลายแง่มุมซึ่งสามารถสรุปได้เป็น 4 มุมมองหลักดังนี้คือ (กาญจนา แก้วเทพ. 2541: 2135)

2.3.1.1. มุมมองทางด้านเศรษฐศาสตร์แฟชั่นจากมุมมองทางด้านเศรษฐศาสตร์มี ลักษณะ 2 ด้านที่ขัดแย้งกันเองคือในด้านหนึ่งแฟชั่นแต่ละชนิดจะมีอายุเพียงชั่วระยะเวลาสั้นๆแฟชั่น ชุดเดิมจำเป็นต้องเลิกทางให้กับแฟชั่นชุดใหม่อยู่เสมอแต่ในอีกด้านหนึ่งแฟชั่นนั้นกลับเป็นสิ่งที่มีความ อายุ เป็นอมตะฝังอยู่ในประวัติศาสตร์ทางวัฒนธรรมสังคมและเศรษฐกิจรวมทั้งยังมีฝังอยู่ในโครงสร้าง ทางสังคมด้วยโดยจะเห็นได้จากที่เราแต่งตัวตามแฟชั่นเพราะความชื่นชอบไปจนกระทั่งการถูก ผลักดันให้ต้องแต่งตัวตามแฟชั่นทั้งๆที่ไม่ชอบแต่เป็นเพราะในท้องตลาดมีแต่แฟชั่นแบบนี้แบบเดียว เท่านั้นเนื่องจากกำลังเป็นที่นิยมนอกจากนี้กาญจนา แก้วเทพยังอธิบายเพิ่มเติมว่าสินค้าแฟชั่น โดยเฉพาะเครื่องแต่งกายนับเป็นสินค้าที่ได้รับความนิยมในการผลิตสำหรับระบบอุตสาหกรรมแบบ

ทฤษฎีนี้เนื่องจากคุณสมบัติเฉพาะตัวของสินค้าประเภทนี้คือลักษณะความคงทนของสินค้าหากเปรียบเทียบกับสินค้าตู้เย็นหรือเครื่องปรับอากาศแล้วเสื้อผ้าเป็นสินค้าที่มีอายุการใช้งานสั้นกว่ามาก ทำให้ต้องซื้อใหม่อยู่เสมอที่สำคัญไปกว่านั้นคือการเปลี่ยนเสื้อผ้าแบบใหม่ของคนในยุคปัจจุบันไม่ได้เกิดจากอายุการใช้งานที่หมดสภาพแล้วเป็นหลักแต่เป็นเพราะอิทธิพลของแฟชั่นที่เป็นสัญญาณบ่งบอกว่า “ชุดเก่านั้นเชยแล้วล้าสมัยแล้ว” จำเป็นต้องซื้อชุดใหม่เพื่อให้ทันสมัยทำให้ผู้ผลิตสามารถผลิตสินค้าประเภทเครื่องแต่งกายออกวางจำหน่ายได้บ่อยครั้ง

2.3.1.2. มุมมองทางด้านสังคมและสุนทรียศาสตร์ (Socio-Aesthetic) แฟชั่นมิใช่เพียงการคิดประดิษฐ์ (Invention) เครื่องแต่งกายขึ้นมาเท่านั้นหากแต่ยังเป็นการคิดประดิษฐ์สร้างสรรค์สิ่งแปลกใหม่ (Innovation) โดยใช้รูปแบบของเสื้อผ้าหรือสินค้าต่างๆเป็นพื้นฐานจึงทำให้แฟชั่นมีมิติที่เกี่ยวข้องกับด้านสุนทรียศาสตร์หรือความงาม (Aesthetic) เจือปนอยู่ด้วยโดยการออกแบบให้มีลักษณะที่สวยงามโดดเด่นส่วนทางด้านสังคมศาสตร์ (Sociology) แฟชั่นนับเป็นสิ่งที่สะท้อนสังคมได้เป็นอย่างดีเช่น

- ชั้น (Class) เมื่อศึกษาถึงต้นกำเนิดของแฟชั่นในยุโรปจะพบว่าความเป็นมาของแฟชั่นจะถูกผูกติดหรือเป็นเรื่องของชนชั้นสูงราชวงศ์และเจ้านายเท่านั้นเช่นเดียวกับเมื่อศึกษาเรื่อง “แบบของการตัดเย็บชั้นสูง” (Haute couture) จะพบว่าวิธีการตัดเย็บแบบนี้เป็นการตัดเย็บด้วยมือ (Hand-made) และมีการออกแบบมาเฉพาะสำหรับแต่ละบุคคลเท่านั้นในขณะที่การตัดเย็บเสื้อผ้าสำเร็จรูปครั้งละจำนวนมาก (Mass production, Ready to wear, Pret a porter) จะเป็นเสื้อผ้าธรรมดาทั่วไปที่ตัดเย็บด้วยเครื่องจักรมีลักษณะการออกแบบที่เหมือนกันหรือเรียกว่า “เสื้อโหล” นั้นเอง

- เพศ (Gender) ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นจากมุมมองด้านจิตวิทยาเครื่องแต่งกายมีบทบาทสำคัญในการดึงดูดความสนใจทางเพศด้วยสาเหตุนี้ในประวัติศาสตร์การแต่งกายจึงเป็นเวลายาวนานมาแล้วที่การแต่งกายของเพศชายและหญิงจะต้องแตกต่างกันอย่างชัดเจนให้รู้ว่าใครเป็นชายใครเป็นหญิงจนเมื่อมาถึงกลางศตวรรษที่ 20 ได้เริ่มเกิดแฟชั่นแบบใหม่คือวิธีการแต่งกายที่ไม่ระบุเพศ (Non-gender) เป็นเครื่องแต่งกายที่ใส่ได้ทั้งสองเพศ (Unisex) เช่นเสื้อยืดและนับวันผู้หญิงก็จะมีวิธีการแต่งกายที่คล้ายคลึงกับผู้ชายมากขึ้นเช่นการใส่กางเกงคาดเข็มขัดใส่รองเท้าหุ้มส้นสวมเสื้อแจ็กเก็ต เป็นต้นแต่จะสังเกตได้ว่าในอดีตการศึกษาเรื่องแฟชั่นจะมุ่งเน้นไปที่การศึกษาเกี่ยวกับผู้หญิงเป็นหลักแต่ในปัจจุบันความคิดที่ว่าแฟชั่นเป็นเรื่องของผู้หญิงเท่านั้นเริ่มเบาบางลงเช่นในปัจจุบันมีการผลิตน้ำหอมสำหรับเพศชายรวมทั้งการตั้งชื่อของน้ำหอมสำหรับผู้ชายก็จะแสดงถึงอำนาจและความแข็งแกร่ง เป็นต้น

- แฟชั่นเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมวัฒนธรรมมีส่วนสำคัญที่ทำให้บุคคลเข้าใจหรือตีความหมายสิ่งต่างๆในโลกนี้แตกต่างกันไปในแต่ละสถานการณ์ซึ่งแฟชั่นก็เป็นวัฒนธรรมในอีก

รูปแบบหนึ่งโดยเป็นการบ่งบอกถึงวัฒนธรรมผ่านมาทางตัวสินค้าต่างๆเช่นเสื้อผ้าที่มีทั้งชุดสำหรับงานกลางคืนชุดสำหรับเล่นกีฬาชุดลำลองสำหรับอยู่บ้านหรือชุดที่ดูเป็นทางการสำหรับสวมใส่ไปทำงาน เป็นต้น

- การสะท้อนค่านิยมทางสังคม (Social values) เช่นในช่วงยุคกลางจะนิยมผู้หญิงร่างท้วมอวบซึ่งเป็นผลมาจากความต้องการให้ผู้หญิงท้องเพื่อเพิ่มจำนวนประชากรหรือในช่วงค.ศ. 1970-1979 จะนิยมชุดที่เน้นไปที่หน้าอกผู้หญิงเนื่องจากค่านิยมในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ต่อมาในช่วงปีค.ศ. 1980-1989 ชุดที่เน้นไปที่หน้าอกกลับเสื่อมความนิยมลงเนื่องมาจากผู้หญิงเริ่มทำงานนอกบ้านค่านิยมจึงเปลี่ยนไปเน้นที่การทำงานมากกว่าการเลี้ยงลูกอยู่กับบ้าน เป็นต้น

2.3.1.3. มุมมองทางด้านสัญวิทยา (Semiology) สัญวิทยา (Semiology) เป็นมุมมองที่สนใจเกี่ยวกับเรื่อง “ความหมาย” (Meaning) ที่มากับสิ่งของวัตถุคำพูดการกระทำฯลฯ ดังนั้นเมื่อแฟชั่นประกอบไปด้วยทั้งเครื่องแต่งกายและวิธีการแต่งกายจึงย่อมมีความหมายต่างๆที่มาร่วมกับเครื่องแต่งกายหรือวิธีการแต่งกายนั้นๆเช่นการแต่งกายแบบFlashback ซึ่งเป็นการแต่งกายแบบย้อนยุคเหมือนในสมัยก่อนมีความหมายถึงการแสดงอาการหวนหาหรือชื่นชมในอดีต

ความหมายของเครื่องแต่งกายและการแต่งกายได้เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละสถานการณ์ ตัวอย่างเช่นสังคมไทยโบราณประชาชนทั่วไปไม่มีวิธีการเปลี่ยนเครื่องแต่งกายในแต่ละวันจะใส่เสื้อชุดเดียวกันตลอดวันโดยที่เสื้อผ้าไม่ได้บ่งบอกความหมายใดแต่ในปัจจุบันคนไทยมีการเปลี่ยนเครื่องแต่งกายอยู่ตลอดเวลาเช่นหากอยู่บ้านก็จะใส่ชุดลำลองกลางวันหากจะออกไปทานอาหารนอกบ้านหรือต้องออกไปทำงานก็จะต้องเปลี่ยนชุดเพื่อให้ดูสุภาพมากขึ้นเมื่อไปเล่นกีฬาก็จะเปลี่ยนใส่ชุดกีฬากลางคืนก็จะเปลี่ยนใส่ชุดนอน เป็นต้นนอกจากนี้ยังสามารถเกิดความหมายจากตัววัสดุที่นำมาใช้เป็นเครื่องแต่งกายได้อีกด้วยเช่นการใช้หนังสัตว์มาประกอบในเครื่องแต่งกายต่างๆในอดีตการใช้หนังสัตว์เพียงเพื่อให้เกิดความทนทานแต่ในปัจจุบันเมื่อมีดารายอลลิวิวดำชุดหนังสัตว์มาใส่ความหมายของหนังสัตว์นั้นก็เปลี่ยนไปกลายเป็นเกี่ยวกับธรรมชาติหรือชุดหนังสัตว์ที่แสดงถึงความเซ็กซี่ เป็นต้น

2.3.2 ศึกษาสไตล์แฟชั่น

จากการศึกษาหนังสือ “20 สุดยอดแฟชั่นดีไซน์เนอร์ของโลก” ได้สรุปวิวัฒนาการแฟชั่นในตะวันตก (เครื่องแต่งกาย) ซึ่งถือว่าเป็นต้นกำเนิดกระแสทางด้านวงการแต่งกาย และกำเนิดคำว่า แฟชั่น ขึ้น โดยวิวัฒนาการแฟชั่นทางตะวันตกเริ่มขึ้น ในช่วง ค.ศ. 1800 โดยสรุปไว้ดังนี้ (หนึ่งธิดา. 2537: 13-65) แฟชั่น คือ เครื่องแต่งกายสมัยใหม่ หรือ โมเดิร์น คอสตูม (Modern Costume) นั้น ยอมรับกัน โดยทั่วไปว่ามีวิวัฒนาการมาจากศูนย์รวมแฟชั่น ที่ กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส จากนั้นได้เดินทาง ตามเส้นทางของมัน ขยายวงออกสู่วงกว้างในภูมิภาคต่างๆของโลก และไปกำเนิดเติบโตใน

แหล่ง ต่างๆ ตามวัฒนธรรมทางสังคมของพื้นที่นั้นๆ แล้วหมุนเวียนกลับไปกลับมารับอิทธิพลของกันและกัน จนกระทั่งแฟชั่นเครื่องแต่งกายในยุคใหม่กลายเป็นวัฒนธรรมที่ถูกมิกซ์(Mix) หรือผสมผสานรวมกันไปทั่วทั้งโลก และเรียกรวมกันว่า โมเดิร์น แฟชั่น (Modern Fashion) ซึ่งเดินทางผ่านเลยมาจนปัจจุบันกว่า 100 ปี แล้ว ในบางช่วงกระแสสังคมเป็นยุคผู้ใหญ่แต่ในบางช่วงก็เป็นของเด็กหนุ่มเด็กสาว มันจึงปรับเปลี่ยนรสนิยมและการตลาดไปตามยุคสมัยของมันเช่นนี้เสมอมา

เครื่องแต่งกายที่สวมใส่อยู่ทุกวันในสังคมในแต่ละวัฒนธรรม นอกเหนือจากการตอบสนองอารมณ์ทางสุนทรีย์หรือความต้องการสิ่งสวยงามแล้ว เครื่องแต่งกายยังเป็นเครื่องแสดงสถานภาพและชีวิตฐานะทางสังคม ตำแหน่ง เพศ อาชีพ หรือแม้กระทั่งการนับถือศาสนา นอกจากนี้เครื่องแต่งกายยังมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างเสน่ห์ดึงดูดใจเพศ ตรงข้าม รวมถึงการใช้เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายเป็นสัญลักษณ์ในโอกาสพิเศษ หรือพิธีกรรม เพื่อกระบวนการเปลี่ยนผ่าน การดำรงชีวิต แฟชั่นเป็นเสมือนช่องทางหนึ่งที่ทำให้บุคคลสามารถตอบสนองความต้องการของตนเองไม่ว่าจะเป็นความต้องการทางอารมณ์หรือการแสดงออกทางพฤติกรรมต่างๆ ของบุคคล สามารถตอบสนองความต้องการของตนเองไม่ว่าจะเป็นความต้องการทางอารมณ์ หรือการแสดงออกทางพฤติกรรมต่างๆ บุคคลสามารถพัฒนาความเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง (Identity) ทั้งในด้านรูปลักษณ์ภายนอกทางร่างกาย ความรู้สึกต่างๆ การรับรู้เกี่ยวกับตัวเอง (Self concept) หรือภาพลักษณ์ของตนเอง (Self image) รวมทั้งสร้างความประทับใจให้กับผู้อื่นเมื่อยามพบเห็น ได้โดยผ่านการสวมใส่เครื่องแต่งกายหรือการใช้สินค้าแฟชั่นต่างๆ ในสังคมสมัยใหม่เช่นปัจจุบันนี้ แฟชั่นเข้ามามีบทบาทเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต (Lifestyle) ของคนในสังคมมากขึ้น โดย สังเกตได้จากการเปลี่ยนเครื่องแต่งกายที่แตกต่างกันไปในแต่ละกิจกรรมหรือแต่ละสถานการณ์

2.3.3 วิวัฒนาการเครื่องแต่งกายไทย

การเปลี่ยนแปลงทางด้านแฟชั่น กระแสแฟชั่นกระแสหลักที่เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทางฝั่ง ของโลกตะวันตก แฟชั่นเดินทางผ่านร้อนผ่านหนาวท่ามกลางกระแสสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง กระทั่งเป็นผู้นำในกระแสนิยมในยุคสมัยใหม่จวบจนยุคหลังสมัยใหม่ ในประเทศไทยเครื่องแต่งกายของไทยก็มีวิวัฒนาการในแต่ละช่วงเวลา และมีวิวัฒนาการการเปลี่ยนแปลง ไปตามช่วงเวลาที่สุดคล้องกับกระแสแฟชั่นโลกเช่นเดียวกัน เครื่องแต่งกายของไทยมีวิวัฒนาการ และการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยและเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคม สภาพเศรษฐกิจ และการเมืองการปกครอง ตามประวัติศาสตร์เริ่มมาตั้งแต่ก่อนพุทธกาล ในหนังสือคู่มือประวัติศาสตร์เครื่องแต่งกาย มีการศึกษาถึงการเริ่มต้นของวิวัฒนาการการแต่งกายของไทยไว้ โดย พวงผกา คุโรวาท (2535: 18) กล่าวไว้ 16 เรามีเครื่องแต่งกายของเราโดยไม่ได้ลอกแบบใครทั้งสิ้น ไทยในสมัยก่อนพุทธกาล ชายหญิง ตามการสันนิษฐานว่านุ่งกางเกงกัน เราเคยเข้าใจกันว่า จินนุ่

กางเกง มาก่อนไทย เพราะมีคำว่า กางเกงจีน ทำให้เราเข้าใจเช่นนั้น การศึกษาทางด้านเครื่องแต่งกายของไทย ใช้วิธีการศึกษาและการ ตั้งสมมุติฐาน ประกอบจากเครื่องมือเครื่องใช้ สภาพของดินฟ้าอากาศและภูมิประเทศ ตามการ เคลื่อนย้ายของชนชาติไทย ตั้งแต่ สมัยไทยมุง สมัยอ้ายลาว สมัยน่านเจ้า จนถึงการศึกษาในช่วง พุทธศตวรรษ เริ่มตั้งแต่ สมัยทวารวดี สมัยศรีวิชัย สมัยลพบุรี สมัยเชียงแสน สมัยสุโขทัย สมัย ออยุธยา ที่อาศัยการพิจารณาหลักฐานจากภาพประติมากรรมที่ตกแต่งโบราณสถานต่างๆ รูปจำหลัก ทับหลัง ประติมากรรมเทวรูป โบราณวัตถุ การแต่งกายของคนไทย สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ จารุพรรณ ทรีพย์ปรุง เรียบเรียง โดยแบ่ง ยุคสมัยวิวัฒนาการทางด้านเครื่องแต่งกายของไทยไว้ เป็น 4 ยุคสมัย ไว้ว่า หลังจากที่เสียกรุงศรีอยุธยาเมื่อปี พ.ศ.2310 เข้าสู่ยุคกรุงธนบุรีเป็นราชธานีของไทย ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มิแต่การศึกสงครามเพื่อกอบกู้เอกราชของชาติ และเป็นช่วงเวลาที่สั้นมากเพียง 15 ปี คนไทยสมัยกรุงธนบุรีจึงยังแต่งกายเหมือนคนไทยในสมัยอาณาจักรอยุธยาตอนปลาย จนเข้าสู่สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ในปี พ.ศ.2325 เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์เป็นราชธานี คนไทยจึงเริ่มมีวิวัฒนาการด้านการแต่งกายอีกครั้งหนึ่งต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบันนี้ รวมเป็นเวลากว่า 200 ปี ซึ่งสามารถจำแนกตามยุค สมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการแต่งกายอย่างเห็นได้ชัด 4 ยุค ดังนี้

- 1) ยุคต้นกรุงรัตนโกสินทร์ (สมัยรัชกาลที่ 1 – รัชกาลที่ 4)
- 2) ยุคเปลี่ยนแปลงสู่ความเป็นสากล (สมัยรัชกาลที่ 5 – รัชกาลที่ 7)
- 3) ยุคแต่งกายตามรัฐธรรมนูญและสมัยสงครามโลก (ปี พ.ศ.2478 – 2500)
- 4) ยุคปัจจุบัน (ปี พ.ศ.2500 – ปัจจุบัน)

สรุปได้ว่า คนไทยกับต่างชาติได้มีสัมพันธ์ไมตรีกันมาก โดยเฉพาะเครื่องแต่งกายสมัยรัชกาลที่ 4 เป็นระยะแรกที่อังกฤษติดต่อกับไทยในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นสมัยที่ไทยรับวัฒนธรรมฝรั่งเต็มที่ทรงเคยเสด็จประพาสยุโรปทรงเครื่องเป็นฝรั่งเจ้านาย (คุณหญิงก็เช่นกันในรัชกาลที่ 6 ทรงศึกษาในต่างประเทศตั้งแต่ทรง พระเยาว์ พระองค์ทรงพยายามทำให้บ้านเมืองไทยเจริญขึ้นในด้านการปกครองบริหารแผ่นดินซึ่งคนไทยขณะนั้นตามไม่ทันในต้นรัชกาลผู้หญิงนุ่งผ้าม่วงคล้ายรัชกาลที่ 5 แต่งผมเป็นผมมวย ผมเป็นคลื่นๆ นุ่งผ้าซิ่น เป็นแพชั่นกระโปรงแคบ ผู้หญิงที่รับบรรดาศักดิ์เป็นคุณหญิงจะได้รับพระราชทานแพร ซึ่งเป็นเครื่องหมายบอกยศ ไม่ใช่เพื่อสวยงาม เมื่อสิ้นสมัยรัชกาลที่ 6 รัชกาลที่ 7 ทรงเสวยราชย์ต่อ พ .ศ. 2481-พ.ศ. 2475 มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบบรัฐธรรมนูญมีนายกรัฐมนตรี เป็นฝ่ายบริหารรัชกาลที่ 7 ทรงสละราชสมบัติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลทรงขึ้นครองราชย์ มีเหตุทำให้หญิงไทยเปลี่ยนแปลงไป พ.ศ. 2489 เกิดสงครามโลก ขึ้น (ระหว่างเยอรมันกับฝรั่งเศส) อนุสาวรีย์ที่เป็นอนุสรณ์ ในสงครามโลกครั้งที่ 1 คือ อนุสาวรีย์ ทหารอาสาหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 หญิงไทยแต่งชุดฝรั่ง คือ มีหมวก ถูมือ ถูเท้า เพื่อเป็นการเบนจุดสนใจไปยังด้านการแต่งกายมากกว่าการเมืองต่อมาญี่ปุ่นแพ้สงครามจึงเลิกการใส่

หมวก และแต่งตามสบาย เมื่อถึงสมัยรัชกาลที่ 9 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินในประเทศต่างๆ ครั้งแรกเสด็จตระวันออก นุ่งผ้าซิ่นป้าย เสื้อพระราชานิยมเป็นชุดไทย ทรงมงกุฎแบบไทยไม่เหมือนฝรั่ง เคยประดับไม่มาก แพ้ชั้นผู้ชาย “ซาฟารี” ใส่เสื้อราชปะแตน นุ่งผ้าม่วง เมื่อเปลี่ยนการปกครองใน พ .ศ. 2475 จึงเปลี่ยนเป็นชุดสากลปัจจุบัน และเกิดวิวัฒนาการเครื่องแต่งกายตามลักษณะร่วมสมัยเรื่อยมา (จารุพรรณ ทรัพย์ปรุง . 2543: 78)

2.3.4 เทรนด์และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบสินค้าแฟชั่น

2.3.4.1 ทฤษฎีแนวคิดเกี่ยวกับสินค้าแฟชั่น

แฟชั่นจัดเป็นกระบวนการที่มีความสลับซับซ้อนมากในระดับมหภาค (Macro) แฟชั่นถือเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่ส่งผลกระทบต่อคนจำนวนมากในสังคมพร้อมๆ กันแต่ในอีกมุมมองหนึ่งอาจมองว่าแฟชั่นส่งผลกระทบต่อเพียงแคในระดับจุลภาค (Micro) กล่าวคือส่งผลในระดับบุคคลเท่านั้นดังนั้นในการทำการศึกษเกี่ยวกับแฟชั่นสามารถศึกษาได้จากหลายแง่มุมซึ่งสามารถสรุปได้เป็น 4 มุมมองหลักดังนี้คือ (กาญจนา แก้วเทพ. 2541: 21-35)

1) มุมมองทางด้านเศรษฐศาสตร์แฟชั่นจากมุมมองทางด้านเศรษฐศาสตร์มีลักษณะ 2 ด้านที่ขัดแย้งกันเองคือในด้านหนึ่งแฟชั่นแต่ละชนิดจะมีอายุเพียงชั่วระยะเวลาสั้นๆ แฟชั่นชุดเดิมจำเป็นต้องเลิกทางให้กับแฟชั่นชุดใหม่อยู่เสมอแต่ในอีกด้านหนึ่งแฟชั่นนั้นกลับเป็นสิ่งที่มีความเป็นอมตะฝังอยู่ในประวัติศาสตร์ทางวัฒนธรรมสังคมและเศรษฐกิจรวมทั้งยังมีพลังอยู่ในโครงสร้างทางสังคมด้วยโดยจะเห็นได้จากการที่เราแต่งตัวตามแฟชั่นเพราะความชื่นชอบไปจนกระทั่งการถูกผลักดันให้ต้องแต่งตัวตามแฟชั่นต่างๆ ที่ไม่ชอบแต่เป็นเพราะในท้องตลาดมีแต่แฟชั่นแบบนี้แบบเดียวเท่านั้นเนื่องจากกำลังเป็นที่นิยมนอกจากนี้กาญจนา แก้วเทพยังอธิบายเพิ่มเติมว่าสินค้าแฟชั่นโดยเฉพาะเครื่องแต่งกายนับเป็นสินค้าที่ได้รับความนิยมในการผลิตสำหรับระบบอุตสาหกรรมแบบทุนนิยมเนื่องจากคุณสมบัติเฉพาะตัวของสินค้าประเภทนี้คือลักษณะความคงทนของสินค้าหากเปรียบเทียบกับสินค้าตู้เย็นหรือเครื่องปรับอากาศแล้วเสื้อผ้าเป็นสินค้าที่มีอายุการใช้งานสั้นกว่ามากทำให้ต้องซื้อใหม่อยู่เสมอที่สำคัญไปกว่านั้นคือการเปลี่ยนเสื้อผ้าแบบใหม่ของคนในยุคปัจจุบันไม่ได้เกิดจากอายุการใช้งานที่หมดสภาพแล้วเป็นหลักแต่เป็นเพราะอิทธิพลของแฟชั่นที่เป็นสัญญาณบ่งบอกว่า “ชุดเก่านั้นเขยแล้วล้าสมัยแล้ว” จำเป็นต้องซื้อชุดใหม่เพื่อให้ทันสมัยทำให้ผู้ผลิตสามารถผลิตสินค้าประเภทเครื่องแต่งกายออกวางจำหน่ายได้บ่อยครั้ง

2) มุมมองทางด้านสังคมและสุนทรียศาสตร์ (Socio-Aesthetic) แฟชั่นมิใช่เพียงการคิดประดิษฐ์ (Invention) เครื่องแต่งกายขึ้นมาเท่านั้นหากแต่ยังเป็นการคิดประดิษฐ์สร้างสรรค์สิ่งแปลกใหม่ (Innovation) โดยใช้รูปแบบของเสื้อผ้าหรือสินค้าต่างๆ เป็นพื้นฐานจึงทำให้แฟชั่นมีมิติที่เกี่ยวข้องกับด้านสุนทรียศาสตร์หรือความงาม (Aesthetic) เจือปนอยู่ด้วยโดยการ

ออกแบบให้มีลักษณะที่สวยงามโดดเด่นส่วนทางด้านสังคมศาสตร์ (Sociology) แฟชั่นนับเป็นสิ่งที่สะท้อนสังคมได้เป็นอย่างดีเช่น

- ชนชั้น (Class) เมื่อศึกษาถึงต้นกำเนิดของแฟชั่นในยุโรปจะพบว่าความเป็นมาของแฟชั่นจะถูกผูกติดหรือเป็นเรื่องของชนชั้นสูงราชวงศ์และเจ้านายเท่านั้นเช่นเดียวกับเมื่อศึกษาเรื่อง “แบบของการตัดเย็บชั้นสูง” (Haute couture) จะพบว่าวิธีการตัดเย็บแบบนี้เป็นการตัดเย็บด้วยมือ (Hand-made) และมีการออกแบบมาเฉพาะสำหรับแต่ละบุคคลเท่านั้นในขณะที่การตัดเย็บเสื้อผ้าสำเร็จรูปครั้งละจำนวนมาก (Mass production, Ready to wear, Pret a porter) จะเป็นเสื้อผ้าธรรมดาทั่วไปที่ตัดเย็บด้วยเครื่องจักรมีลักษณะการออกแบบที่เหมือนกันหรือเรียกว่า “เสื้อโหล” นั่นเอง

- เพศ (Gender) ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นจากมุมมองทางด้านจิตวิทยาเครื่องแต่งกายมีบทบาทสำคัญในการดึงดูดความสนใจทางเพศด้วยสาเหตุนี้ในประวัติการแต่งกายจึงเป็นเวลายาวนานมาแล้วที่การแต่งกายของเพศชายและหญิงจะต้องแตกต่างกันอย่างชัดเจนให้รู้ว่าใครเป็นชายใครเป็นหญิงจนเมื่อมาถึงกลางศตวรรษที่ 20 ได้เริ่มเกิดแฟชั่นแบบใหม่คือวิธีการแต่งกายที่ไม่ระบุเพศ (Non-gender) เป็นเครื่องแต่งกายที่ใส่ได้ทั้งสองเพศ (Unisex) เช่นเสื้อยืดและนับวันผู้หญิงก็จะมีวิธีการแต่งกายที่คล้ายคลึงกับผู้ชายมากขึ้นเช่นการใส่กางเกงคาดเข็มขัดใส่รองเท้าหุ้มส้นสวมเสื้อแจ็กเก็ต เป็นต้นแต่จะสังเกตได้ว่าในอดีตการศึกษาเรื่องแฟชั่นจะมุ่งเน้นไปที่การศึกษาเกี่ยวกับผู้หญิงเป็นหลักแต่ในปัจจุบันความคิดที่ว่าแฟชั่นเป็นเรื่องของผู้หญิงเท่านั้นเริ่มเบาบางลงเช่นในปัจจุบันมีการผลิตน้ำหอมสำหรับเพศชายรวมทั้งการตั้งชื่อของน้ำหอมสำหรับผู้ชายก็จะแสดงถึงอำนาจและความแข็งแกร่ง เป็นต้น

- แฟชั่นเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมวัฒนธรรมมีส่วนสำคัญที่ทำให้บุคคลเข้าใจหรือตีความหมายสิ่งต่างๆในโลกนี้แตกต่างกันไปในแต่ละสถานการณ์ซึ่งแฟชั่นก็เป็นวัฒนธรรมในอีกรูปแบบหนึ่งโดยเป็นการบ่งบอกถึงวัฒนธรรมผ่านมาทางตัวสินค้าต่างๆเช่นเสื้อผ้าที่มีทั้งชุดสำหรับงานกลางคืนชุดสำหรับเล่นกีฬาชุดลำลองสำหรับอยู่บ้านหรือชุดที่ดูเป็นทางการสำหรับสวมใส่ไปทำงาน เป็นต้น

- การสะท้อนค่านิยมทางสังคม (Social values) เช่นในช่วงยุคกลางจะนิยมผู้หญิงร่างท้วมอวบซึ่งเป็นผลมาจากความต้องการให้ผู้หญิงท้องเพื่อเพิ่มจำนวนประชากรหรือในช่วงค.ศ.1970-1979 จะนิยมชุดที่เน้นไปที่หน้าอกผู้หญิงเนื่องจากค่านิยมในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ต่อมาในช่วงปีค.ศ. 1980-1989 ชุดที่เน้นไปที่หน้าอกกลับเสื่อมความนิยมลงเนื่องมาจากผู้หญิงเริ่มทำงานนอกบ้านค่านิยมจึงเปลี่ยนไปเน้นที่การทำงานมากกว่าการเลี้ยงลูกอยู่กับบ้าน เป็นต้น

3) มุมมองทางด้านสัญวิทยาวิทยา (Semiology) สัญวิทยาวิทยา (Semiology) เป็นมุมมองที่สนใจเกี่ยวกับเรื่อง “ความหมาย” (Meaning) ที่มากับสิ่งของวัตถุคำพูดการกระทำ ฯลฯ

ดังนั้นเมื่อแฟชั่นประกอบไปด้วยทั้งเครื่องแต่งกายและวิธีการแต่งกายจึงย่อมมีความหมายต่างๆที่มาร่วมกับเครื่องแต่งกายหรือวิธีการแต่งกายนั้นๆเช่นการแต่งกายแบบFlashback ซึ่งเป็นการแต่งกายแบบย้อนยุคเหมือนในสมัยก่อนมีความหมายถึงการแสดงอาการหวงหาหรือชื่นชมในอดีต

ความหมายของเครื่องแต่งกายและการแต่งกายได้เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละสถานการณ์ตัวอย่างเช่นสังคมไทยโบราณประชาชนทั่วไปไม่มีวิธีการเปลี่ยนเครื่องแต่งกายในแต่ละวันจะใส่เสื้อชุดเดียวกันตลอดวันโดยที่เสื้อผ้าไม่ได้บ่งบอกความหมายใดแต่ในปัจจุบันคนไทยมีการเปลี่ยนเครื่องแต่งกายอยู่ตลอดเวลาเช่นหากอยู่บ้านก็จะใส่ชุดลำลองกลางวันหากจะออกไปทานอาหารนอกบ้านหรือต้องออกไปทำงานก็จะต้องเปลี่ยนชุดเพื่อให้ดูสุภาพมากขึ้นเมื่อไปเล่นกีฬา ก็จะเปลี่ยนใส่ชุดกีฬากลางคืนก็จะเปลี่ยนใส่ชุดนอน เป็นต้นนอกจากนี้ยังสามารถเกิดความหมายจากตัววัสดุที่นำมาใช้เป็นเครื่องแต่งกายได้อีกด้วยเช่นการใช้หนังสัตว์มาประกอบในเครื่องแต่งกายต่างๆในอดีตการใช้หนังสัตว์เพียงเพื่อให้เกิดความทนทานแต่ในปัจจุบันเมื่อมีดาราฮอลลีวู้ดนำชุดหนังสัตว์มาใส่ความหมายของหนังสัตว์นั้นก็เปลี่ยนไปกลายเป็นเกี่ยวกับธรรมชาติ

2.3.4.2 องค์ประกอบของแฟชั่น (Element of Fashion)

องค์ประกอบแฟชั่น (Element of Fashion) หรือแฟชั่นทัศนธาตุ จะมีองค์ประกอบหลักพื้นฐาน 5 ข้อดังนี้ ภาพโครงร่างเงา (Silhouette) สัดส่วนและลายเส้น (Proportion and line) รายละเอียด (Detail) สี เนื้อผ้า ผิวสัมผัส (Color, Fabric and Texture) และลายพิมพ์ผ้า (Print) โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) ภาพโครงร่างเงา (Silhouette)

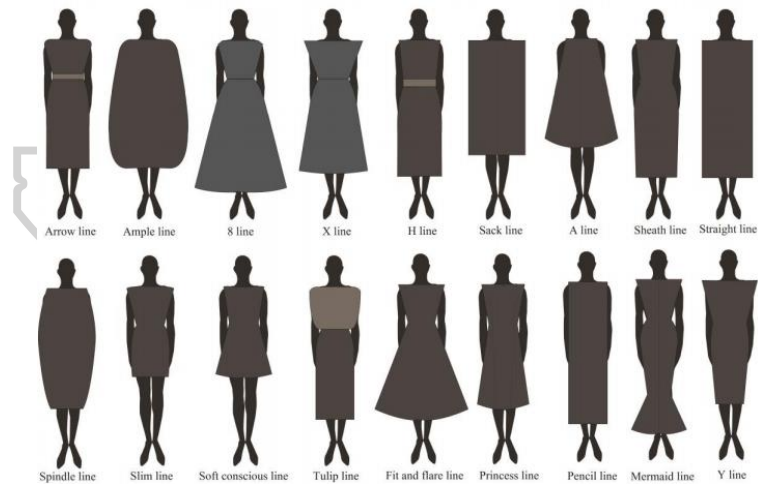
คำว่า ซิลูเอท คือ ภาพโครงร่างเงา ภาพแบบดำทึบ ที่ไม่มีรายละเอียดภายใน ช่วยให้เห็นแต่รูปร่างโดยรวมของสิ่งที่กำลังสนใจอยู่ คำว่า silhouette คำนี้ กำเนิดมาแต่ศตวรรษ ที่ 18 โดยช่วงแรก มักเป็น ภาพโคลงร่างเงาแค่ครึ่งตัว (portait) ก่อนพัฒนาไปเป็นเต็มตัวและวัตถุอื่นๆ โครงร่างพื้นฐานของเสื้อผ้าบนร่างกายหรือรูปร่างโดยรวมของเสื้อผ้าเป็นองค์ประกอบแรกที่เรามองเห็น

ภาพที่ 1 ตัวอย่างภาพโครงร่างเงา (Silhouette)

ที่มา : <http://www.thaitopwedding.com/> สืบค้นเมื่อ 1 กันยายน 2564 {ออนไลน์}

Zeshu Takamura สรุป พื้นฐานโครงร่างเงาเบื้องต้นสำหรับนักออกแบบเสื้อผ้าที่ควรรู้ไว้ 18 รูปทรง
ดังภาพตัวอย่าง

ภาพที่ 2 โครงร่างเงาเบื้องต้น

ที่มา : Zeshu Takamura สืบค้นเมื่อ 1 กันยายน 2564

2) สัดส่วนและลายเส้น (Proportion and line)

สัดส่วนและลายเส้น คือการจัดการแต่ละพื้นที่และลายเส้นของเสื้อผ้าหรือเครื่องแต่งกายเป็นส่วนๆ มักเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ของแต่ละส่วนของเสื้อผ้า เมื่อนำมา

เทียบกับอีกส่วนหนึ่งหรือพื้นที่เมื่อเทียบกับเสื้อผ้าทั้งหมดและต่อร่างกาย โดยแต่ละสัดส่วนไม่จำเป็นต้องเท่ากัน ขึ้นอยู่กับความเหมาะสม ในการออกแบบจะต้องพิจารณาไปพร้อมๆกัน เพราะเส้น เป็นสิ่งที่ใช้กำหนดบริเวณต่างๆ ให้เกิดรูปร่างขึ้น ทั้งในรายละเอียดบนตัวเสื้อและเส้นกรอบนอกของ เสื้อผ้า

3) รายละเอียด (Detail)

รายละเอียด คือส่วนเพิ่มเติมที่จะช่วยส่งเสริมให้เกิดความสมบูรณ์ ในงานออกแบบ ถึงแม้จะมีโครงร่างเงาที่ดี และสัดส่วนและลายเส้นที่ดี แต่งานออกแบบแฟชั่นไม่สามารถสมบูรณ์ได้หากขาดรายละเอียดต่างๆ การออกแบบตกแต่ง (decorative design) เป็นการ ตกแต่งเพิ่มเติมจากแบบโครงสร้างเพื่อเพิ่มคุณค่าและราคาให้กับเสื้อผ้า ด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การปัก การติดระบาย การติดกระดุม การติดโบว์ ผ้าพันคอ ตลอดจนการติดเข็มขัด โดยไม่คำนึงถึงประโยชน์ ใช้สอย ซึ่งการออกแบบตกแต่งในลักษณะนี้ส่วนมากจะใช้งานฝีมือเข้ามาเกี่ยวข้อง

4) สี เนื้อ ผ้า และผิวสัมผัส (Color , Fabric and Texture)

สี (color) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการออกแบบเสื้อผ้า เช่นเดียวกับเส้น นับว่าเป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่เราสามารถมองเห็นสีต่างๆ ได้ในความรู้สึกที่ แตกต่างกันไปเข้าสู่สายตา ไม่ว่าจะเป็นแสงที่เกิดจากธรรมชาติหรือแสงที่เกิดจากไฟฟ้าถ้าแสงมากก็ทำให้สีมีความสว่างและชัดเจนมาก แต่ถ้าแสงน้อยก็ทำให้สีหม่นและลดความสดใสดังได้ และที่สำคัญ สีเป็นสิ่งที่สร้างความประทับใจให้กับผู้พบเห็นและสร้างอารมณ์หรือความรู้สึกต่างๆ ได้อย่าง รวดเร็วกว่า องค์ประกอบอื่นๆ บนตัวเสื้อสีเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งในการออกแบบเสื้อผ้า

เนื้อผ้าวัสดุตกแต่ง เกิดขึ้นจากคุณสมบัติของเส้นใยแต่ละชนิด เพื่อให้สามารถ เลือกใช้ได้อย่างเหมาะสม สิ่งที่น่าสนใจออกแบบเสื้อผ้าจำเป็นต้องรู้มากไปกว่าชนิดของ เนื้อผ้า ความรู้ทางด้านเส้นใย เส้นใยแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ เส้นใยธรรมชาติ และเส้นใย สังเคราะห์ เส้นใยและผ้าแต่ละชนิดมีบทบาทต่อแฟชั่นเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายเป็นอย่างยิ่งก่อนที่จะมี เส้นใยสังเคราะห์ใช้ มนุษย์รู้จักเพียง เส้นใยธรรมชาติเท่านั้นที่จะนำมาทำเป็นผ้า ได้แก่ ขนสัตว์ ฝ้าย ลินิน ไหม ผ้าขนสัตว์จะใช้สำหรับเสื้อผ้าประเภท โค้ท (coat) สูท (suit) ผ้าฝ้ายจะใช้สำหรับเป็น เสื้อผ้าที่มีน้ำหนักเบา คุณสมบัติของเส้นใย เส้นด้าย และผ้า ขึ้นอยู่กับกระบวนการผลิต ที่มีกรรมวิธีใน การผลิตหลายวิธี เช่น การถัก การทอ การอัด ทำให้ได้โครงสร้างผ้าและผิวสัมผัสของผ้ามีความ แตกต่างกันไปการเลือกผ้าให้เหมาะกับแบบเสื้อผ้ามีความสมบูรณ์และได้รับการยอมรับโดยมี หลักการในการพิจารณา 3 ประการ คือ ความเหมาะสมกับโอกาสที่ใช้ ลวดลายของผ้า และความหนา และความบาง (รวีเทพ มุสิกะปาน. 2555: 76-79)

2.3.4.3 การออกแบบเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายในรูปแบบสินค้าแฟชั่น

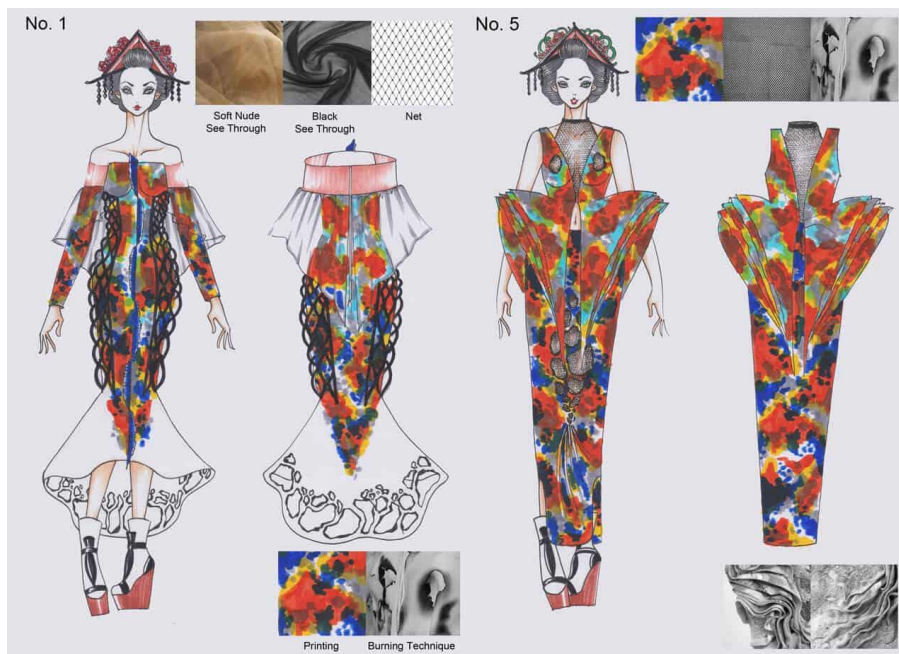
ความหมายของการออกแบบเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย ตรงกับคำศัพท์ภาษาอังกฤษว่า Fashion Design หรือ Costume Design ในวงการการออกแบบเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายได้มีการนำคำศัพท์เหล่านี้มาใช้เรียกทับศัพท์อยู่เสมอ ซึ่งความหมายคำศัพท์ที่นิยมนำมาใช้ ได้แก่ คำว่า Fashion , Costume , Design ดังนี้

Fashion หมายถึง การวางรูป ทำแบบ รูปแบบของเสื้อผ้าหรือสิ่งอื่น ๆ ที่ประชาชนส่วนใหญ่นิยมในห้วงเวลาหนึ่ง

Costume หมายถึง เครื่องแต่งกายซึ่งได้รับการออกแบบขึ้นมา โดยมีจุดมุ่งหมายเป็นการเฉพาะหรือเป็นพิเศษ สำหรับสถานที่หรือใช้ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง

Design หมายถึง การออกแบบ แบบแผน ลวดลายเค้าโครง ซึ่งแสดงให้เห็นวิธีการหรือแนวทางในการทำบางสิ่งบางอย่าง เส้นและรูปร่าง ซึ่งเป็นที่มาของแบบหรือการตกแต่ง โดยมีจุดมุ่งหมายพิเศษเป็นการเฉพาะ

กล่าวโดยสรุปการออกแบบเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย หมายถึง การใช้ความคิดสร้างสรรค์ ในการออกแบบเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย โดยใช้แรงบันดาลใจจากสิ่งต่าง ๆ รอบตัว เช่น ธรรมชาติ รูปทรงสิ่งแปลกใหม่ สื่อเทคโนโลยีต่าง ๆ ในปัจจุบัน หรือการนำรูปแบบเสื้อผ้าในสมัยโบราณมาดัดแปลงให้เข้ากับยุคสมัย ทั้งนี้จะต้องมีประโยชน์ด้านการใช้สอยและความงามเป็นสำคัญ ตลอดจนการแสดงให้เห็นถึงความเจริญก้าวหน้าด้านวัฒนธรรม ประเพณี และความนิยมของคน ในยุคนั้น ๆ โดยใช้หลักการออกแบบทางศิลปะเข้าช่วย และคำนึงถึงความต้องการด้านต่าง ๆ ตลอดจนค่านิยม ประโยชน์ใช้สอย ความเหมาะสม และความทันสมัย (จารุพรรณ ทวีทรัพย์รุ่ง. 2543: 1)

ภาพที่ 3 การออกแบบเสื้อผ้า

ที่มา : <https://www.pinterest.com/> สืบค้นเมื่อ 1 กันยายน 2564 {ออนไลน์}

เมื่อมนุษย์ถือกำเนิดขึ้นบนโลกมนุษย์ ดำรงชีวิตในสภาพร่างกายเปลือยเปล่าเช่นเดียวกับสัตว์โลกชนิดอื่น ๆ แต่ด้วยเหตุที่มนุษย์เป็นสัตว์โลกที่มีผิวหนังที่บอบบางมาก จึงประสบความยากลำบากในการดำรงชีวิตอันเนื่องมาจากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น ในยุคหินเก่า (Old Age) มนุษย์ต้องเผชิญกับภูมิอากาศที่หนาวเย็นของโลกในยุคน้ำแข็ง ได้รับความเจ็บปวดจากการถูกหนามเกี่ยว การกัดต่อยของสัตว์ หนอน และแมลงต่างๆ ที่เป็นอันตรายต่อผิวหนังของมนุษย์ บางครั้งรุนแรงถึงแก่ชีวิต มนุษย์จึงต้องปรับตัวโดยการนำเอาสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติ เช่น ใบไม้ หนังสัตว์ มาห่อหุ้มร่างกาย เพื่อความอยู่รอด

เมื่อถึงยุคหินใหม่ (New Stone Age) มนุษย์มีความเจริญทางด้านวิทยาการมากขึ้นจึงได้คิดค้นถึงวิธีการนำเอาใยจากต้นแฟลกซ์ (Flax) มาทอเป็น ผ้าลินิน (Linen) และรู้จักวิธีการนำใยจากต้นไม้อื่น ๆ มาทอเป็นผ้าชนิดต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ เพื่อนำมาใช้ตัดเย็บเป็นเครื่องแต่งกายซึ่งได้รับการออกแบบให้มีรูปแบบแตกต่างกันไป เนื่องจากความแตกต่างในด้านขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อทางศาสนา สภาพกิจการงาน อาชีพที่ทำ สังคมและเศรษฐกิจ ประโยชน์ใช้สอย รวมถึงความต้องการในการดึงดูดเพศตรงข้าม

อาจกล่าวได้ว่า การออกแบบเครื่องแต่งกายนั้นได้มีบทบาทต่อการตัดเย็บเครื่องแต่งกายของมนุษย์มาตั้งแต่สมัยโบราณ เพียงแต่เป็นไปในลักษณะของความตกลงเห็นพ้องร่วมกันในเรื่องของแบบที่จะตัดเย็บเป็นครั้ง ๆ ไป ระหว่างผู้สั่งตัดเสื้อผ้า ผู้ตัดเย็บ และผู้ออกแบบ ซึ่งอาจจะ

เป็นตัวผู้สั่งตัดเองหรือผู้ตัดเย็บเองเป็นผู้ออกแบบโดยที่ไม่ได้มีการเผยแพร่แบบเสื้อผ้านั้น ๆ ออกสู่สาธารณชน

กระทั่งปี พ.ศ. 2313 ได้มีการจัดพิมพ์ “แผ่นแฟชั่น” (Fashion Plates) ขึ้นเป็นครั้งแรก เพื่อนำเสนอแบบเสื้อผ้าที่สวยงามให้สตรีผู้มีฐานะสั่งตัดเสื้อผ้าให้ทันสมัยตามแผ่นแฟชั่น การตัดเย็บเสื้อผ้าในยุคนั้นต้องประดิษฐ์ด้วยมือ เนื่องจากยังไม่มีจักรเย็บผ้าใช้ จนเมื่อถึงปี พ.ศ. 2383 จึงได้มีการประดิษฐ์จักรเย็บผ้าขึ้นมา แม้จะมีคุณภาพที่ไม่ดีทัดเทียมกับปัจจุบัน แต่ก็ทำให้การผลิตเสื้อผ้ารวดเร็วขึ้นและค่าแรงถูกลง จึงเริ่มมีการผลิตเสื้อผ้าครั้งละมาก ๆ ความต้องการภาพวาดแสดงแบบเสื้อผ้าอย่างจริงจังจึงเริ่มต้นขึ้น นิติศาสตร์แฟชั่นเป็นสิ่งพิมพ์ที่คนโดยทั่วไปให้ความสนใจมากขึ้น การออกแบบเครื่องแต่งกายจึงกลายเป็นอาชีพหนึ่งที่มีความสำคัญในสังคม สามารถสร้างรายได้และชื่อเสียงให้แก่ผู้ประกอบการอาชีพ แม้ในปัจจุบันนิติศาสตร์แฟชั่นจะใช้รูปแทนภาพวาดมากขึ้นเพราะสะดวกและรวดเร็วกว่า แต่นิติศาสตร์ชั้นนาก็ยังคงใช้รูปถ่ายและภาพวาดผสมกัน เพราะภาพวาดให้ความรู้สึกในเรื่องของศิลปะมากกว่า (จารุพรรณ ทรัพย์ปรง. 2543: 2-3)

ในการออกแบบสินค้าแฟชั่นประเภทเสื้อผ้าและเครื่องใช้ประเภทผ้า อาจกล่าวได้ว่าเป็นการกำหนดลักษณะของเสื้อผ้าหรือของชิ้นงานประเภทผ้าตามแนวความคิดหรือจินตนาการ ซึ่งผลงานที่ปรากฏจะสวยงามที่ผู้คนนั้นจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในหลักการของการออกแบบ และรู้จักนำองค์ประกอบทางศิลปะมาใช้เพื่อให้การออกแบบที่ปรากฏออกมามีความสวยงามเหมาะสมองค์ประกอบทางศิลปะที่นำมาใช้ในการออกแบบงานตัดเย็บ องค์ประกอบทางศิลปะที่นำมาใช้ในการออกแบบงานตัดเย็บ คือ สัดส่วนเป็นขนาดของรูปร่างที่กำหนดเป็นแบบ โดยในแบบจะต้องมีสัดส่วนสัมพันธ์กัน เช่น กระเปาะเสื้อ ปกเสื้อ กระดุม เป็นต้น โดยทั่วไปเสื้อผ้านิยมใช้สัดส่วนไม่เท่ากัน ที่นิยมคือ 5 ต่อ 8 ส่วน เช่น เสื้อสั้นกว่ากระโปรง การระบายเพื่อตกแต่งชั้นบนสั้นกว่าชั้นล่าง และการคำนึงถึง รูปร่างหมายถึง เส้นรอบที่แสดงให้เห็นในลักษณะ 2 มิติ คือ ความสูงและความกว้าง เช่น ผอม สูง เตี้ยอ้วน สูงใหญ่ สั้นทัด นอกจากนี้ยังรวมถึง รูปทรงรูปทรงของเสื้อผ้า ที่มองเห็นจากภายนอก เช่น ความยาวกระโปรง ความคับหลวมของเสื้อผ้า ส่วนคอคอของเอวจังหวะเป็นลีลาการจัดวางบนตัวเสื้อ เพื่อให้เกิดความเคลื่อนไหวหรือเกิดความรู้สึกต่างๆ เช่น อ่อนหวาน หยาดกระด้าง เหมารวมถึงความสมดุล เป็นน้ำหนักเท่ากันหรือไม่เท่ากันของเสื้อผ้าที่วัดด้วยสายตา และช่องว่างในการออกแบบนั้นช่องว่างเป็นสิ่งสำคัญมากถ้า ในการตกแต่งมากจะทำให้คุณค่าของงานออกแบบลดลง ดังนั้น การตกแต่งในงานผ้า ควรเว้นช่องว่างของเสื้อผ้าเพื่อให้เกิดความสวยงามและน่าสนใจ ให้รูปแบบมีความกลมกลืนเป็นจิ๊กจอกประกอบต่างๆ ขอบเสื้อผ้าให้เกิดความสวยงาม เช่น ความกลมกลืนด้วยสี ความกลมกลืนด้วยเส้น ความกลมกลืนด้วยผิวสัมผัส มีจุดเด่นหรือการเน้นจัดจุดหนึ่งที่ช่วยดึงดูดสายตาให้เป็นจุดสนใจ เช่น เน้นด้วยสี สดใน เน้นโดยใช้เส้นในแบบเสื้อผ้า เน้นโดยใช้เครื่องประดับ นอกเหนือจากนี้อาจจะอาศัยลวดลายที่ตัดกันการตัดกันเป็น

ลักษณะในแบบเสื้อที่ตรงข้ามกัน ซึ่งการตัดกันนั้นมีอยู่หลายรูปแบบ เช่น ตัดกันด้วยเส้น ตัดกันด้วยสี ตัดกันด้วยรูปร่าง ตัดกันด้วยทิศทาง เป็นต้น

การออกแบบเครื่องใช้ที่ทำด้วยผ้าที่นิยมใช้ในชีวิตประจำวัน ควรคำนึงถึงหลักการเพื่อความคุ้มค่าของงาน ได้แก่ การคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยสำหรับเครื่องที่ทำด้วยผ้า ถ้าเรารู้จักออกแบบให้สามารถใช้ประโยชน์ได้หลายอย่างก็จะทำให้คุ้มค่าต่อการใช้งาน เช่น กระเป๋า เอนกประสงค์ สามารถออกแบบโดยใช้เป็นหมวกกันแดดได้ด้วย เป็นต้น การคำนึงถึงความสวยงาม โดยให้มีสีสันลักษณะมองดูแล้วสะอาด สวยงาม น่าใช้ เช่น ผ้าเช็ดมือสำหรับแขวนในห้องน้ำ ควรเป็นผ้าสีอ่อนสะอาดตา เช่น สีขาว สีชมพู สีฟ้า เป็นต้น และรวมถึงคำนึงถึงการดูแลรักษาหรือการทำ ความสะอาด สำหรับเครื่องใช้ประเภทผ้าที่เปื้อนง่าย ต้องทำความสะอาดบ่อยหรือทุกครั้งหลังจากการใช้งาน ควรออกแบบให้เป็นแบบเรียบ และเลือกใช้ผ้าที่ทนทานต่อการซักกรีด

ในการออกแบบเสื้อผ้าและเครื่องแต่งกาย เพื่อให้เกิดความสวยงามเหมาะสมและคุ้มค่าสามารถนำไปใช้ได้ยาวนาน ผู้ออกแบบควรคำนึงถึงความสวยงามเหมาะสม เสื้อผ้าบางแบบอยู่ในสมัยนิยมแต่ไม่เหมาะกับบุคลิกของผู้สวมใส่บางคน ทั้งนี้ ผู้ออกแบบเสื้อผ้าจึงควรมีความรู้ความเข้าใจเพื่อนำหลักการไปใช้ในการออกแบบให้เหมาะสม ช่วยอำพรางส่วนที่พกพร่อง และช่วยเสริมจุดเด่นให้มีบุคลิกลักษณะที่ดียิ่งขึ้น สำหรับสิ่งที่ควรคำนึงถึงในการออกแบบเสื้อผ้า มีดังนี้

1) วัยและเพศในการออกแบบเสื้อผ้าควรคำนึงถึงวัยและเพศ โดยทั่วไปผู้ที่อยู่ในวัยต่างกันจะสวมเสื้อผ้าต่างกัน เช่น วันเด็ก จะสวมเสื้อผ้าต่างกับวัยผู้ใหญ่ โดยที่เสื้อผ้าของวัยเด็กจะเน้นความสะดวกรบายในการทำกิจกรรมโดยเสื้อผ้าจะไม่ขัดต่อการพัฒนาการของเด็ก จะต้องมีความปลอดภัยต่อการสวมใส่ ไม่คับและหลวมเกินไป เป็นต้น นอกจากนี้โดยทั่วไปแล้ว ผู้หญิงและผู้ชายและหญิงจะสวมเสื้อผ้าในลักษณะที่แตกต่างกันตามบุคลิกภาพของแต่ละคนล้วนแตกต่างกันเสื้อผ้าจัดเป็นสิ่งที่ช่วยส่งเสริมบุคลิกภาพของผู้สวมใส่ ผู้ออกแบบเพื่อส่งเสริมบุคลิกภาพของผู้สวมใส่ ให้เหมาะกับรูปร่างในการออกแบบเสื้อผ้าและเครื่องแต่งกายควรคำนึงถึงว่ารูปร่างเสื้อผ้าแบบเดียวกันจะไม่เหมาะสมกับทุกคน และการออกแบบที่ดี ควรอำพรางส่วนที่บกพร่องและช่วยเสริมจุดเด่นของผู้สวมใส่ดังตัวอย่างต่อไปนี้

2) รูปร่างผอมสูง ควรออกแบบโดยใช้เส้นตามขวาง มีการตกแต่ง ที่คอปก ควรมีระบายลายผ้าตามขวางเพื่อลดความสูง ตกแต่งบริเวณเอวสะโพก กระโปรงจีบรูปตัวเป็นต้น และควรหลีกเลี่ยงเส้นตามยาวหรือเส้นแนวตั้ง เสื้อคอแหลม ไม่มีปก แขนสั้น ตัวยาว มีเส้นตกแต่งเสื้อและกระโปรงเป็นแนว ยาว คลอดจนควรหลีกเลี่ยง การออกแบบเสื้อตามขวาง เสื้อที่ปกใหญ่ เสื้อปกติดคอ เสื้อแขนพอง เสื้อสีสด ดอกใหญ่

3) คนอกใหญ่ ควรออกแบบโดยใช้เส้นตั้งฉาก เสื้อคอแหลม เสื้อเอวต่ำ บริเวณสะโพก กระโปรงปลายบาน หรือกระโปรงตกแต่งได้สัดส่วนกับหน้าอก ควรหลีกเลี่ยงเส้นขวาง บริเวณอก เสื้อคอเหลี่ยมเล็ก เสื้อรัดรูป เสื้อจีบรูดตั้งแต่บริเวณช่วงไหล่ถึงเอว

4) คนสะโพกใหญ่ ใช้เส้นตกแต่งบริเวณอื่นที่ไม่ใช่สะโพก กระโปรงปลายบานควรหลีกเลี่ยงเส้นขวางในแนวกระโปรง หลีกเลี่ยงการตกแต่งบริเวณสะโพกชุดเข้ารูป กระโปรงปลายสอบ

โอกาสที่ใช้ในการออกแบบควรให้มีความเหมาะสมกับประโยชน์ใช้สอย โดยพิจารณา ดังนี้

- การออกแบบเสื้อชุดลำลอง ชุดลำลองเป็นเสื้อผ้าชุดที่สามารถใช้สบาย และใส่ได้ทุกโอกาส
- การออกแบบเสื้อชุด ทำงานข้าราชการ ควรเป็นแบบเรียบไม่ฉูดฉาด เนื้อผ้าทรงตัว
- การออกแบบเสื้อชุดทำงานที่สำนักงาน ข้าราชการ เช่น ธนาคาร ห้างร้าน บริษัท เป็นต้น ซึ่งงานประเภทนี้ต้องติดต่อกับบุคคลภายนอก ควรเป็นแบบสีสดใส สดชื่น สบายตาแก่ผู้พบเห็น
- การออกแบบเสื้อชุดเดินทาง ควรออกแบบให้สามารถสวมใส่ได้ ทั้งกลางวัน กลางคืนในลักษณะสะดวกต่อการเคลื่อนไหว แบบเรียบ เนื้อผ้าทรงตัว ไม่หยับง่าย
- โอกาสพิเศษเป็นเสื้อที่ใส่เฉพาะโอกาสนั้นๆ ไม่สามารถนำมาสวมใส่ เป็นชุดปกติได้ เช่น ชุดกีฬา การออกแบบชุดกีฬาต้องดูลักษณะแบบให้คล้อยตามความเคลื่อนไหว ในอิริยาบถของกีฬาประเภทนั้นๆ ชุดเสื้อกันหนาวการออกแบบควรให้ใช้ได้ในทุกหนาว ควรเลือกใช้ผ้าถักเนื้อหนา ผิวเรียบ ขนสั้นขนยาวแบบเรียบ ชุดว่ายน้ำการออกแบบชุดว่ายน้ำจะไม่เน้นเรื่องการ ทำพรางรูปร่างควรเป็นชุดที่กระชับตัว ยืดหยุ่นได้ดี หรือชุดราตรี เป็นควรเป็นสินค้าแฟชั่นเสื้อผ้าที่พี ธิพีถันกว่าปกติ มี 2 ลักษณะ คือ ชุดราตรีแบบเป็นทางการ และแบบไม่เป็นทางการชุดราตรีแบบไม่ เป็นทางการ เป็นชุดแบบใดก็ได้ไม่จำกัดรูปแบบทั้งชุดสั้นและยาว ใช้กับงานตั้งแต่ช่วงบ่ายจนถึง กลางคืนชุดราตรีแบบเป็นทางการ ควรเป็นชุดราตรีที่เหมาะสมสำหรับงานกลางคืน งานรัฐพิธี ตกแต่ง สวยงาม เนื้อผ้าที่ใช้โดยทั่วไปจะมีลักษณะมันวาว

2.3.4 แนวคิดและทฤษฎีรูปแบบศิลปะหลังสมัยใหม่ (post-modern art)

Postmodernism เป็นถ้อยคำและกรอบความคิดที่ซับซ้อน เกิดขึ้นในแวดวงวิชาการตั้งแต่ กลางปี ๑๙๘๐ Postmodernism มีคำจำกัดความที่ค่อนข้างยุ่งยาก เพราะมันเป็นแนวคิดหนึ่งที่ ปรากฏในความหลากหลายของทฤษฎีหรือแขนงวิชาการต่างๆ รวมถึงศิลปะ สถาปัตยกรรม ดนตรี

ภาพยนตร์ วรรณคดี สังคมวิทยา สื่อสารมวลชน แฟชั่น และเทคโนโลยี และยากที่จะระบุช่วงเวลา และประวัติศาสตร์ของมัน เพราะไม่เป็นที่แน่ชัดว่ามันเกิดขึ้นมาเมื่อใดอาจเป็นวิธีที่ง่ายที่สุดในการการ เริ่มคิดถึง -postmodernism ก็โดยการคิดถึงสิ่งที่เกี่ยวกับความทันสมัย-modernism ความเปลี่ยนแปลงเกิดจากการเริ่มและขยายความจากความทันสมัย -Modernism มีสองประเด็นหลัก หรือสองแนวทางในคำจำกัดความ ทั้งสองนี้เกี่ยวข้องกับความเข้าใจในแนวคิด -postmodernism.

ประเด็นแรกหรือคำจำกัดความแรกของ -modernism นั้นมาจากการเคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลงเรื่องสุนทรียศาสตร์ในตราประทับของ "modernism." การเคลื่อนไหวนี้นำไปสู่จุดหมาย ปลายทางของแนวคิดศิลปะตะวันตกของศตวรรษที่ ๒๐ (แม้ว่าร่องรอยจะเริ่มปรากฏในช่วงของ ศตวรรษที่ ๑๙ ก็ตาม) Modernism นั้น อย่งที่ทราบกัน เป็นการเคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงของ แขนงวิชา ทัศนศิลป์ ดนตรี วรรณคดี และการละครซึ่งต่อต้านแนวคิดแบบ Victorian ศิลปะเดิมที่ เป็นอยู่ในขณะนั้น ในช่วง "high modernism," ระหว่างปี 1910 ถึง 1930 งานวรรณกรรมในแบบ ฉบับของ modernism ช่วยให้มีการเปลี่ยนแปลงและทบทวน การเขียนโคลงกลอนและนิยายกันใหม่ เช่นผลงานของ Woolf, Joyce, Eliot, Pound, Stevens, Proust, Mallarme, Kafka, และ Rilke ท่านเหล่านี้ถูกจัดเป็นผู้ริเริ่มของวรรณกรรม modernism แห่งศตวรรษที่ ๒๐.

จากมุมมองทางด้านวรรณกรรม ลักษณะสำคัญของ modernism ประกอบด้วย:

1. เน้นเรื่องความรู้สึกล้วนๆ impressionism และการเขียนในเชิงนามธรรม (เช่นเดียวกันงานทัศนศิลป์) การเน้นที่เห็น "อย่างไร" (หรือการอ่านหรือการรับรู้ด้วยตัวมันเอง) มากกว่า "อะไร" ที่มองเห็น ตัวอย่างนี้คือ งานเขียนที่เต็มไปด้วยกระแสของจิตที่มีสำนึก (stream-of-consciousness writing)
2. ความเปลี่ยนแปลงอันหนึ่ง คือสิ่งที่เกิดขึ้นจากความรอบรู้ในการบรรยายของ บุคคลที่สาม มุมมองที่เฉพาะเจาะจง และเงื่อนไชทางศีลธรรมที่ชัดเจน เช่น เรื่องราวการบรรยายของ Faulkner เป็นตัวอย่างหนึ่งของแนวเขียนแบบ modernism.
3. ความกำกวมของความแตกต่างระหว่างเรื่องราวที่เคยสามารถอ่านได้จากภาพ กับ บทกลอน ที่เพิ่มความเป็นสารคดี (เช่นงานเขียนของ T.S. Eliot) และบทรอยแก้ว ที่ค่อนข้างโคลง กลอนมากขึ้น (เช่นงานเขียนของ Woolf หรือ Joyce)
4. เน้นรูปแบบที่แยกออกเป็นส่วนๆ การบรรยายเรื่องราวที่ไม่ต่อเนื่องและการสุ่ม รวมปะติดปะต่อของสิ่งที่แตกต่างกัน
5. โอนเอียงในทำนองการสะท้อนกลับ หรือรู้สำนึกได้ด้วยตัวเอง ที่เกี่ยวข้องกับงาน ศิลปะ เพื่อที่งานแต่ละชิ้นจะได้เรียกร้องความสนใจเฉพาะตามสถานะของการรังสรรค์ในวิธีการที่เป็น พิเศษ

6. รูปแบบทางสุนทรีย์เน้นที่ความน้อยสุด (minimalist designs ..เช่นในงานประพันธ์ของ William Carlos Williams) ส่วนใหญ่ปฏิเสธทฤษฎีสุนทรียศาสตร์ที่เคร่งครัดแบบเดิม สนับสนุนการสร้างสรรค์ที่เกิดจากการค้นพบด้วยตนเองตามธรรมชาติ

7. ปฏิเสธการแยกเป็นสองขั้ว เช่น สูง และ ต่ำ หรือวัฒนธรรมยอดนิยมเดิมๆ ในการเลือกใช้วัสดุในการผลิตงานศิลปะ และวิธีการนำเสนอ การเผยแพร่ และการบริโภคของงานศิลปะ

Postmodernism มีความคล้ายคลึงกันกับ modernism ตามความคิดที่เหมือนกันเหล่านี้คือ ปฏิเสธเส้นแบ่งระหว่างความสูง-ต่ำในรูปแบบของศิลปะ ปฏิเสธความแตกต่างในความเป็นศิลปะวัตถุที่เคร่งครัด เน้นการหลอมรวมกับสิ่งที่คุ้นเคย กำมะลอ การแตกตั้น และความขบขัน ในแง่ศิลปะ (และความคิด) ของ Postmodern มักไหลย้อนกลับและมีสำนึกของตนเอง เปราะบางและไม่ต่อเนื่อง (โดยเฉพาะโครงสร้างการบรรยายความ) ขัดแย้ง ในเวลาเดียวกัน และการเน้นหรือเปลี่ยนโครงสร้างย้ายความเป็นศูนย์กลาง ตัดสิทธิ์ความเป็นประธานแต่แม่ในความเป็น -postmodernism ดูเหมือนจะคล้ายกับ -modernism ในหลายเรื่อง ความแตกต่างกันอยู่ที่ทัศนคติในเรื่องนั้นๆ ดังเช่น Modernism โน้มเอียงไปที่ความเปราะบางในแง่ที่เกี่ยวกับจิตใจของมนุษย์และประวัติศาสตร์ (เช่นความคิดในงานประพันธ์เรื่อง The Wasteland ของ Woolf's To the Lighthouse) โดยเสนอว่าความเปราะบางนั้นเป็นบางสิ่งที่เลวร้าย บางสิ่งที่เป็นความโหม่นสและเศร้าโศกในความสูญเสีย งานของนักทันสมัย พยายามหยาบยกความคิดของงานศิลปะที่สนองความเป็นเอกภาพ ยึดเหนี่ยว และให้ความหมายในสิ่งที่สูญหายไปในชีวิตสมัยใหม่ ศิลปะจะสนองตอบในสิ่งที่สูญหายในสถาบันของความ เป็นมนุษย์ Postmodernism ในทางกลับกัน ไม่เน้นความเปราะบางของโหม่นส สร้างทดแทนหรือไม่เกาะยึดไว้ แต่ค่อนข้างไปทางเฉลิมฉลอง กระทำดังเช่นราวกับว่าโลกไร้ความหมาย? ไม่แสรังทำให้ ดูเหมือนว่าศิลปะสามารถให้ความหมายได้ กลับปล่อยให้เป็นเรื่องเล่นๆที่ไร้สาระ

อีกแง่ในการมองความสัมพันธ์ระหว่าง modernism และ postmodernism คือการช่วยให้เกิดความกระจ่างในความแตกต่างบางอย่าง ในทัศนะของ Frederic Jameson, modernism และ postmodernism เป็นการก่อรูปทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับลัทธิความเป็นทุนนิยม Jameson อ่างสาระสำคัญของวลีสามอย่างของลัทธิทุนนิยม ที่กำหนดความประพฤติทางวัฒนธรรม (รวมศิลปะและวรรณกรรม) เป็นพิเศษคือ สาระแรก เกี่ยวกับตลาดทุนนิยม ซึ่งเกิดขึ้นตั้งแต่ศตวรรษที่ ๑๘ จนถึงตลอดศตวรรษที่ ๑๙ ในยุโรปตะวันตก อังกฤษ และสหรัฐอเมริกา (และปริมณฑลโดยรอบ) ในสาระแรกนี้รวมเอาการพัฒนาทางวิทยาการต่างๆ เช่น เครื่องจักรไอน้ำ และลักษณะของสุนทรียศาสตร์พิเศษ ที่เรียกว่า ความจริงแท้ -realism. สาระที่สองเกิดต่อจากศตวรรษที่ ๑๙ จนถึงศตวรรษที่ ๒๐ (ช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง) ในสาระนี้ การถือเอกลัทธิของระบบทุนนิยม ด้วยการรวมตัวกันของเครื่องไฟฟ้าและพลังงานและกับคามทันสมัย -modernism ในสาระที่สาม วลีของเขาถือว่า เราเดี่ยวนี่คือนักบริโภคนานาชาติของระบบทุนนิยม (ที่เน้น การตลาด การขาย การบริโภคแบบรวมซื้อ

เพื่อขายต่อ ไม่ใช่เพื่อการผลิตก่อนแล้วขาย) รวมกันกับวิทยาการด้านนิวเคลียร์และไฟฟ้า และบรรณ
 สานสัมพันธ์กันเป็น postmodernism ในเวลาเดียวกัน

Jameson บ่งชี้ลักษณะของ postmodernism ในแง่กรรมวิธีของการผลิตและเทคโนโลยี
 ปัญหาของคำจำกัดความที่สองของ postmodernism ที่มีมาจากประวัติศาสตร์และสังคม มากกว่า
 วรรณกรรมหรือประวัติศาสตร์ศิลปะ แนวคิดนี้กำหนด postmodernism ในนามของการเข้าไปก่อรูป
 ของสังคมทั้งหมด กำหนดทัศนคติของสังคม/ประวัติศาสตร์ ที่ชัดเจน คือแนวคิดนี้ขัดแย้งกันในเชิง
 ระหว่าง "postmodernity" กับ "modernity" แทนที่จะเป็นระหว่าง "postmodernism" กับ
 "modernism."

"Modernism" โดยทั่วไปอ้างถึงความเปลี่ยนแปลงทางสุนทรียศาสตร์กว้างๆในศตวรรษที่
 ๒๐ ขณะที่ "modernity" อ้างถึงรากฐานทางปรัชญา การเมือง และความคิดด้านจริยธรรม ซึ่งถือ
 เป็นรากฐานของความคิดทางสุนทรียพื้นฐานของ modernism. "Modernity" มีความเก่าแก่กว่า
 "modernism" ในการอ้างถึงชื่อ "modern" ประการแรกกำหนดในสังคมวิทยาศาสตร์ที่ ๑๙
 หมายถึงความแตกต่างของยุคสมัยปัจจุบันกับยุคสมัยก่อนที่ผ่านมา ซึ่งให้ชื่อว่า "โบราณ-antiquity"
 นักวิชาการทั้งหลายมักโต้แย้งเมื่อยุค "modern" ที่แน่นอนเริ่มต้น และทำอย่างไรให้เกิดความแตกต่าง
 ระหว่างอะไรที่ทันสมัย และไม่ทันสมัย มันเลียดูเหมือนว่ายุคทันสมัยเริ่มต้นก่อนหน้า ที่นัก
 ประวัติศาสตร์จะมองเห็น แต่โดยทั่วไปแล้วยุคของ "modern" จะหมายรวมกันกับยุคพุทธิปัญญาของ
 ยุโรป -the European Enlightenment ซึ่งเริ่มคร่าวๆในกลางศตวรรษที่ ๑๘ (นักประวัติศาสตร์บาง
 คนย้อนรอยของพุทธิปัญญานี้กลับไปสมัยเรเนออร์ซองค์ -Renaissance หรือก่อนหน้านั้นเสียอีก
 และบางคนอาจเถียงว่าความคิดของสมัยพุทธิปัญญานี้เริ่มต้นในศตวรรษที่ ๑๘

รากฐานความคิดของพุทธิปัญญา -the Enlightenment โดยคร่าวๆ เป็นเช่นเดียวกับ
 รากฐานความคิดของมนุษยนิยม -humanism บทความของ Jane Flax ให้ข้อสรุปรากฐานของ
 ความคิดเหล่านี้ ถือเป็นหลักฐาน (หน้า 41)

1. มีเสถียรภาพ ติดต่อกันเป็นเรื่องราว รู้ได้ด้วยตนเอง รู้ได้ในจิตสำนึกของตนเอง มี
 เหตุ-ผล เป็นอิสระ และครอบคลุมกว้างขวาง ไม่เพียงแค่อำนาจทางกายภาพ หรือไม่มีผลกระทบ
 ความแตกต่างในเนื้อหาใจความ ที่ตนเองรับรู้ได้

2. การรู้โดยตนเอง และรู้โลกผ่านเหตุผล มีสติ ในสภาพของจิตใจที่ให้ประโยชน์
 สูงสุดตามภววิสัย

3. วิธีการรู้ เกิดจากวัตถุประสงค์ของความมีเหตุ-ผลแห่งตนที่เรียก "วิทยาศาสตร์"
 สามารถบ่งบอกความจริงสากลที่เกี่ยวข้องกับโลก โดยไม่ละเลยความเป็นปัจเจกภาพของผู้รู้

4. ความรู้เกิดจากวิทยาศาสตร์คือ "ความจริง" และไม่เป็นที่สิ้นสุด

5. ความรู้/ความจริง เกิดโดยวิทยาศาสตร์ (ด้วยการรู้วัตถุประสงค้อย่างมีเหตุ-ผลด้วยตนเอง) จะนำไปสู่ความก้าวหน้าและสมบูรณ์ ในทุกสถาบันและในการปฏิบัติของมนุษย์ สามารถวิเคราะห์ได้จากวิทยาศาสตร์ (ของวัตถุประสงค์/เหตุผล) และปรับปรุงได้เสมอ

6. เหตุผลคือ ผู้ตัดสินสูงสุดว่าอะไรเป็นความจริง อะไรที่ถูกต้อง และอะไรที่ดี (อะไรที่ถูกกฎหมายและอะไรที่มีคุณธรรม) อิสรภาพประกอบด้วยความเชื่อฟังในกฎเกณฑ์ที่ตรงกันกับความรู้อันค้นพบด้วยเหตุผล

7. ในโลกที่ปกครองด้วยเหตุผล ความจริงจะเป็นเช่นเดียวกับความดีและความถูกต้อง (และความงาม) จะไม่ขัดแย้งกันระหว่างอะไรเป็นความจริงกับอะไรเป็นความถูกต้อง (ฯลฯ)

8. วิทยาศาสตร์ เช่นนี้..ถือเป็นกระบวนทัศน์ (paradigm) ที่เป็นประโยชน์สำหรับความรู้ต่างๆของสังคม วิทยาศาสตร์เป็นกลางและเป็นภววิสัย นักวิทยาศาสตร์ผู้ผลิตความรู้ที่เป็นวิทยาศาสตร์ด้วยความสามารถที่ไม่มีอคติ ต้องมีอิสระในการเจริญรอยตามหลักเกณฑ์ของเหตุผล ไม่ถูกชักจูงด้วยสิ่งอื่น (เช่น เงินหรืออำนาจ)

9. ภาษา หรือวิธีการแสดงออก ใช้ประโยชน์ในการนำเสนอและเผยแพร่ความรู้ ต้องมีเหตุ-ผลด้วย การมีสติในเหตุ-ผลนั้น ภาษาต้องโปร่งใส ใช้ประโยชน์เพื่อแทนโลกที่รับรู้จริงๆด้วยการสังเกตของจิตใจที่มีสติสัมปชัญญะ ต้องมั่นคงและเป็นภววิสัยเชื่อมวัตถุที่รับรู้กับโลกเข้าด้วยกันด้วยบัญญัติ (ระหว่างสัญลักษณ์และผู้กำหนด)

มีบางหลักฐานที่เป็นบรรทัดฐานของความเป็นมนุษย์ หรือของความทันสมัย- modernism ซึ่งมันช่วยในการบอกกล่าว ตัดสินและอธิบายโครงสร้างสังคมและสถาบันได้อย่างแท้จริง รวมทั้งประชาธิปไตย กฎหมาย วิทยาศาสตร์ จริยศาสตร์ และสุนทรียศาสตร์ Modernity คือมูลฐานหนึ่งของระเบียบ (order) เกี่ยวกับสติสัมปชัญญะและความมีเหตุ-ผล ระเบียบของการสร้างสรรค์ให้พ้นจากความหายนะ ข้อสันนิษฐานหนึ่งคือว่า การสร้างสรรค์ที่มีเหตุ-ผล จะนำไปสู่การสร้างสรรค์ที่มีระเบียบมากกว่า สร้างสังคมให้มีระเบียบมากกว่า ให้ประโยชน์มากกว่า (มีเหตุ-ผลมากก็จะเป็นประโยชน์มาก) เพราะว่า -modernity จะนำไปสู่การเพิ่มระดับของระเบียบ เป็นสังคมทันสมัย เป็นเกราะป้องกัน "ความไร้ระเบียบ" ที่จะทำลายความเป็นระเบียบ ด้วยเหตุนี้ สังคมทันสมัยจึงขึ้นอยู่กับการสร้างเสริมอย่างต่อเนื่องของสองขั้วระหว่าง "ระเบียบ" และ "ไร้ระเบียบ" เพื่อที่เขาจะรักษา "ระเบียบ" ให้เหนือกว่าอยู่เสมอ แต่การจะกระทำได้นี้ เขาต้องมีสิ่งที่เป็นตัวแทนของความ "ไร้ระเบียบ" สังคมทันสมัยจึงต้องมีการสร้าง/เสริม ความ "ไร้ระเบียบ" ในสังคมตะวันตก ความไร้ระเบียบกลายเป็น "สิ่งอื่น" ที่กำหนดความสัมพันธ์กับสองขั้วตรงข้ามอื่นๆ ฉะนั้น บางสิ่งไม่ขาว ไม่ขาย ไม่แตกต่างทางเพศ ไม่สะอาดบริสุทธิ์ ไม่เป็นเหตุ-ผล (ฯลฯ) กลายเป็นส่วนของความ "ไร้ระเบียบ" และต้องกำจัดออกไปเสียจากสังคมที่มีระเบียบ สำหรับสังคมที่ทันสมัยและมีเหตุ-ผล

วิถีทางต่างๆที่สังคมทันสมัยดำเนินการจำแนกตราประทับ "ระเบียบ" และ "ไร้ระเบียบ" คือ จะต้องพยายามรักษาความสมดุล Francois Lyotard (นักทฤษฎีเช่นเดียวกับ Sarup ซึ่งพรรณนาในบทความ-postmodernism ของเขา) จัดความสมดุลด้วยความคิดของ "โมกขบริสุทธิ-รวมยอด-totality" หรือระบบรวมยอด-totalized system (ตรงนี้ควรนึกถึงความคิดของ Derrida's idea of "totality" เช่นเดียวกับ องค์รวมหรือความสัมพันธ์ของกระบวนการระบบ) การรวมยอด และความสมดุล และระเบียบ Lyotard แยังถึงการคงไว้ในสังคมทันสมัยผ่านขบวนการของ "การบรรยายโวหารที่กว้างขวาง-grand narratives" หรือ "สร้างโวหารที่ครอบงำ-master narratives," ซึ่งเป็นเรื่องของวัฒนธรรมที่บอกเล่าตัวเองถึงการปฏิบัติและความเชื่อ "การบรรยายโวหารที่กว้างขวาง" ในวัฒนธรรมอเมริกัน อาจเป็นเรื่องราวของประชาธิปไตย คือพุทธิปัญญา (อย่างมีเหตุ-ผล) ถือเป็นรูปแบบของรัฐบาล และระบอบประชาธิปไตยจะนำพาความผาสุกให้กับมนุษย์ทั้งหมด ทุกกระบวนการระบบของความเชื่อและความคิดฝันมีการบรรยายโวหารที่กว้างขวาง ในทัศนะของ Lyotard ดังตัวอย่างเช่น ลัทธิมาร์ก โวหารที่กว้างขวาง คือความคิดที่ว่าลัทธิทุนนิยมจะพินาศด้วยตัวของมันเอง และสังคมแบบยูโทเปียจะอุบัติขึ้นแทน ท่านอาจคิดถึงโวหารที่กว้างขวางนี้ เป็นดังเช่นทฤษฎียิ่งใหญ่-meta-theory หรือความคิดฝันที่ยิ่งใหญ่-meta-ideology นั่นคือความคิดฝันที่อธิบายสู่ความคิดฝันอีกอันหนึ่ง (ดังเช่นลัทธิมาร์ก) เป็นเรื่องราวที่ถูกบอกกล่าวเพื่ออธิบายกระบวนการระบบของความเชื่อที่ยังคงอยู่

Lyotard แยังว่ารูปการทั้งหมดของสังคมทันสมัย รวมถึงวิทยาศาสตร์อันเป็นรูปแบบสำคัญของความรู้ ขึ้นอยู่กับโวหารที่กว้างขวาง Postmodernism จึงเป็นบทวิจารณ์ของโวหารที่กว้างขวางความเอาใจใส่ต่อโวหารทั้งหลายที่ใช้เป็นเหมือนหน้ากากปิดบังความขัดแย้งและความไร้สมดุล ซึ่งฝังติดอยู่ในการจัดการและการปฏิบัติทางสังคม ในอีกนัย คือทุกความพยายามเพื่อสร้างสรรค์ "ระเบียบ" ต้องการสร้างจำนวนที่เท่าๆกันกับความ "ไร้ระเบียบ" อยู่เสมอ แต่โวหารที่กว้างขวางปิดบังการสร้างของการจำแนกเหล่านี้ โดยอธิบายว่า ความ "ไร้ระเบียบ" แท้จริงแล้ว คือหายนะ และความเลว และความมี "ระเบียบ" แท้จริงหรือความมีเหตุ-ผลและความดี Postmodernism ปฏิเสธโวหารที่กว้างขวางนี้ กลับชื่นชม "การบรรยายโวหารเล็กๆ-mini-narratives," คือเป็นเรื่องราวที่อธิบายการปฏิบัติขนาดย่อม เหตุการณ์ระดับท้องถิ่น แทนที่เป็นแนวคิดขนาดใหญ่ชนิดครอบจักรวาลเดิมๆทั้งหลาย Postmodern ในลักษณะของ "การบรรยายโวหารเล็กๆ" เป็นเช่นสถานการณ์ เป็นเช่นการเตรียมการ เป็นเช่นความไม่แน่นอน และเป็นการชั่วคราว เท่านั้น ไม่เรียกร้องความเป็นสากล ความจริง เหตุผล ความมั่นคง หรือเสถียรภาพใดๆเลยบางรูปการของความคิดทางพุทธิปัญญา-ในเก้าข้อของข้าพเจ้า-คือความคิดเห็นที่ว่าภาษาคือความโปร่งใส คำ ถูกใช้เพื่อแทนความคิดและสรรพสิ่งทางวัตถุทั้งหลายเพื่อประโยชน์เท่านั้น สังคมทันสมัยขึ้นอยู่กับความคิดเห็นที่ผู้กำหนดชี้ไปที่สิ่งที่บัญญัติและความเป็นจริงอาศัยกันกับสิ่งที่กำหนด ใน (สังคม)- postmodernism มีเพียงผู้กำหนดเท่านั้น

ความคิดของเรื่องเสถียรภาพ หรือความจริงถาวรไม่ปรากฏในสิ่งที่กำหนดซึ่งชี้โดยผู้กำหนด สังคมหลังทันสมัยมีเพียงผิวเปลือก ปราศจากความลึก แค่เพียงผู้กำหนด ไม่ใช่สิ่งที่กำหนดกล่าวอีกนัย ตามทัศนะของ Jean Baudrillard คือ ในสังคมหลังทันสมัย ไม่มีต้นแบบ มีเพียงสำเนา-หรืออะไรที่เขาเรียกว่า "จินตภาพของบางสิ่ง-simulacra" ท่านอาจเปรียบเทียบกันได้เช่น ภาพวาด หรือปฏิมากรรม ที่มียานต้นฉบับ (เช่นงานของ Van Gogh เป็นต้น) ซึ่งอาจมีสำเนาเป็นพันๆ แต่ต้นฉบับมีเพียงหนึ่งที่มีคุณค่าสูง (โดยเฉพาะค่าของเงิน) ซึ่งตรงข้ามสิ้นเชิงกับงานที่ถูกบันทึกด้วยซีดีหรือการบันทึกเพลง ซึ่งไม่มี "ต้นฉบับ" ของมันดังเช่นงานภาพเขียน-ไม่มีการบันทึกไว้แขวนบนผนัง หรือเก็บไว้ในกรุ มีแต่เพียงแค่สำเนาเป็นร้อยๆ ที่เหมือนกันทั้งหมด และขายในราคา (โดยประมาณ) เดียวๆ กัน อีกความหมายของ "simulacrum" Baudrillard หมายถึงแนวคิดของความเหมือนความจริง ความจริงที่เกิดจากการจำลอง ซึ่งไม่มีต้นฉบับ เช่นตามหลักฐานเฉพาะของเกมจำลองทางคอมพิวเตอร์-ในความคิดของ Sim City, Sim Ant ฯลฯ

ท้ายสุด -postmodernism เกี่ยวข้องกับคำถามการจัดการความรู้ ในสังคมทันสมัยที่ว่า ความรู้เทียบเท่าวิทยาศาสตร์ และตรงข้ามกับการบรรยายโวหาร วิทยาศาสตร์เป็นความรู้ที่ดี และการบรรยายโวหารเป็นความรู้ที่เหลว โบราณ และไม่มีเหตุ-ผล (อันรวมถึง ผู้หญิง เด็กๆ คนพื้นเมือง และคนป่วยทางจิต) อย่างไรก็ตาม ความรู้เป็นสิ่งดีในตัวเอง คนได้รับความรู้ผ่านการการศึกษา เพื่อการเรียนรู้โดยทั่วไป จึงจะกลายเป็นผู้มีความรู้ นี่คือการคิดฝันของการศึกษาศิลปศาสตร์แบบเสรีนิยม ในสังคมหลังทันสมัย ความรู้ถือเป็นประโยชน์-ท่านเรียนสิ่งต่าง โดยอาจไม่รู้ แต่ใช้ประโยชน์มันได้ตามที่ Sarup ชี้ไว้ (หน้า138) ว่า นโยบายการศึกษาปัจจุบันเน้นทักษะและการฝึกฝน มากกว่าความนึกคิดในแง่การศึกษาความเป็นมนุษย์ทั่วไป จึงมีคำกล่าวเฉพาะและรุนแรงในวิชาภาษาอังกฤษที่ว่า "ท่านจะทำอะไรกับปริญญาของท่าน?" ไม่เพียงแต่ความรู้ในสังคมหลังทันสมัย ที่บ่งคุณลักษณะในประโยชน์ของมันเท่านั้น แต่ความรู้ยังเผยแพร่ เก็บรวมไว้ และแยกแยะความแตกต่างในสังคมหลังทันสมัยมากกว่าในสังคมทันสมัย โดยเฉพาะ การเกิดขึ้นของเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ ได้ปฏิวัติวิธีการผลิตความรู้ การเผยแพร่ และการบริโภคในสังคมของเรา (จริงทีเดียวที่บางคนแย้งว่า-postmodernism คือการพรรณนาที่ดีที่สุด และมีปฏิสัมพันธ์ จากการอุบัติขึ้นของเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ เริ่มขึ้นในช่วงปี ค.ศ. 1960s ซึ่งเป็นพลังขับเคลื่อนสำคัญของชีวิตทุกรูปแบบในสังคม) ในสังคมหลังทันสมัย บางสิ่งไม่สามารถแปลความหมายไปสู่รูปแบบที่แสดงหรือเก็บไว้ในคอมพิวเตอร์-ดังเช่น บางสิ่งไม่สามารถกำหนดเป็นตัวเลข-ที่กำหนดเป็นความรู้ได้ สำหรับกระบวนการทัศน์นี้ สิ่งตรงข้ามของ "ความรู้" ไม่ใช่ "ความโง่เขลา" เหมือนเช่นในกระบวนการทัศน์ของความเป็นมนุษย์/ความทันสมัย แต่เป็น "การประกาศโด่งดัง-noise" หรือ บางสิ่งซึ่งเทียบคุณภาพไม่ได้กับชนิดของความรู้ คือ "การประกาศโด่งดัง" เป็นบางอย่างซึ่งรับรองไม่ได้ เช่นเดียวกับบางสิ่งภายในระบบนี้

Lyotard กล่าว (ในสิ่งที่ Sarup ใช้เวลามากในการอธิบาย) ว่า คำถามที่สำคัญของสังคมหลังทันสมัย คือ ใคร? คือผู้ตัดสินว่าอะไรคือความรู้ (และอะไรคือ "การประกาศโด่งดัง-noise") และใคร? รู้ว่าอะไรคือความต้องการที่จะตัดสินว่า การตัดสินใจเกี่ยวกับความรู้นี้จะไม่เกี่ยวข้องกับคุณวุฒิ ของความสัมพันธ์เก่า ของความทันสมัย/ความเป็นมนุษย์ ตัวอย่างเช่น การเข้าถึงความรู้คือความจริง (คุณภาพทางเทคนิคของมัน) หรือความดี หรือความยุติธรรม (คุณภาพทางจริยธรรมของมัน) หรือ ความงาม (คุณภาพทางสุนทรีย์ของมัน) ทดแทนการโต้แย้งของ Lyotard ในแง่ความรู้ที่ตามกระบวนการ ทักษะของเกมทางภาษา ที่เริ่มไว้โดย Wittgenstein ซึ่งข้าพเจ้าจะไม่ลงเอยในรายละเอียดในความคิดของเขาเกี่ยวกับเกมทางภาษา เพราะ Sarup เสนอการอธิบายที่ดีในแนวคิดนี้ไว้ในบทความของเขา ในสิ่งที่ท่านทั้งหลายอาจสนใจ การร่วมกันระหว่างการศึกษา-postmodernism กับลัทธิอนุรักษนิยม-conservatism หรือลัทธิต้นแบบ-fundamentalism อาจอธิบายในส่วนที่ทำไม-postmodern ประกาศความเปราะบางและเพิ่มความเอนเอียงไปทางความเสรีและรุนแรงมากขึ้น นั่นคือ ทำไม นักทฤษฎีเพศหญิงสนใจ-postmodernism ดังเช่นที่ Sarup, Flax, และ Butler ทั้งหมดชี้ให้ปรากฏ ในอีกความเห็น-postmodernism ดูเหมือนเสนอทางเลือกเพื่อเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมบริโภคนิยมของโลก ที่ซึ่งบรรษัทข้ามชาติ และรูปแบบของความรู้ ถูกเสนอให้เป็นพลังขับเคลื่อนที่ไกลกว่าพลังของปัจเจกชนที่จะควบคุมได้ ทางเลือกเหล่านี้ เน้นไปที่ความคิดของทุกการกระทำ (หรือการดิ้นรนทางสังคม) เน้นที่ความจำเป็นระดับท้องถิ่น ข้อจำกัด และการมีส่วนร่วม-แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จ ด้วยการล้มเลิกการบรรยายอาหารแบบกว้างขวาง (เหมือนความเสรีของชนชั้นแรงงานทุกชนชั้น) และกลับเน้นที่เป้าหมายในระดับท้องถิ่นโดยเฉพาะ (เช่น การปรับปรุงศูนย์ดูแลเด็กอ่อนของมารดาในชุมชนของเรา) การเมืองหลังทันสมัย เสนอวิถีทางทฤษฎีสถานการณ์ท้องถิ่นที่สิ้นไหลและคาดเดาไม่ได้ ผ่านการสนับสนุนแนวสากลทั่วโลก ด้วยเหตุนี้ คำขวัญสำหรับนักการเมืองหลังทันสมัยอาจเป็นว่า "คิดแบบสากล แต่กระทำแบบท้องถิ่น-think globally, act locally" และไม่ควรถูกกังวลกับโครงการใหญ่หรือแผนแม่บทใดๆเลย

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยในเรื่อง สิ่งทอเชิงสัญลักษณ์จากความเชื่อผู้มุงคลชีวิต มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) เพื่อศึกษามิติที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อด้านมุงคลของขวัญ (2) เพื่อวิเคราะห์กระบวนการสร้างความหมายของขวัญ ผ่านการประกอบสร้างภาพแทนและอัตลักษณ์จากการผสานความเชื่อผู้มุงคลชีวิต (3) เพื่อออกแบบสิ่งทอใหม่ที่สามารถเพิ่มโอกาสการให้ความหมายของความเชื่อผู้มุงคล ดังนั้น เพื่อให้การทำวิจัยสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ จึงได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

3.1 ระเบียบวิธีการศึกษา

1. รวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการภาพแทนผ่าน แนวทางการสร้างความหมายเชิงสัญลักษณ์วิทยาและแนวทางการกำหนดความหมายผ่านวาทกรรมเชิง อำนาจ ภายใต้กลไกความสัมพันธ์เชิงครอบงำของอุตสาหกรรมวัฒนธรรม กระบวนการกำหนดความหมายอัตลักษณ์ของสินค้าวัฒนธรรมพื้นถิ่นอีสานกับความร่วมสมัยตามแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ แนวทางกลยุทธ์ในการสร้างและออกแบบอัตลักษณ์สินค้า แนวทางการสร้างอัตลักษณ์ตราสินค้ารูปแบบใหม่ที่มีความยืดหยุ่นมากยิ่งขึ้น

2. สืบค้นข้อมูลและสัมภาษณ์นักออกแบบและผู้ประกอบการ ตัวอย่างกรณีศึกษา เฉพาะเจาะจงธุรกิจสินค้าวัฒนธรรม เชิงความหมายของวัฒนธรรมพื้นถิ่นผ่านอัตลักษณ์สินค้า

3. เก็บข้อมูลที่สนใจของผู้บริโภคต่อสินค้าวัฒนธรรมความเชื่อ ผ่านแบบสอบถามเพื่อวิเคราะห์ผลการรับรู้ของผู้บริโภค จากสินค้าวัฒนธรรมที่มีการผสานทางอัตลักษณ์ของวัฒนธรรมความเชื่อกับรูปแบบศิลปะหลังสมัยใหม่

4. วิเคราะห์ข้อมูลโดยเชื่อมโยงตามวัตถุประสงค์และประเด็นสำคัญของงานวิจัย ผ่านแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

5. ออกแบบเครื่องแต่งกายจากการสร้างสรรค์สิ่งทอเชิงสัญลักษณ์ความเชื่อผู้มุงคลชีวิตผ่านรูปแบบศิลปะหลังสมัยใหม่ขึ้นมาใหม่ในเชิงทดลองที่ จะเป็นการเพิ่มโอกาสให้ความหมายของวัฒนธรรมความเชื่อของไม้จันทน์หอมให้มีการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวไป ยังความหมายในบริบทอื่นๆ ที่มีความหลากหลายได้อย่างยืดหยุ่นและมีอิสระมากยิ่งขึ้นจากที่เคยมี อยู่เดิม โดยประยุกต์ใช้วิธีการ รื้อถอน โครงสร้างของฉาควัสดุ แคร้ริดา, การปิดโอกาสให้ผู้บริโภคเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้าง

ความหมายผ่านสัญลักษณ์หรือภาพแทนที่มีการเปลี่ยนแปลงได้อย่าง อิสระตามความแตกต่างในบริบทร่วมสมัยของเวลาและสถานที่ของผู้บริโภค และวิธีการในการ ออกแบบอัตลักษณ์ตราสินค้าที่มีความหลากหลายและสามารถปรับเปลี่ยนได้

6. ตรวจสอบประเมินการออกแบบ ผ่านการเก็บข้อมูลด้านการรับรู้และความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่าง และทำการสรุปผลการวิจัย

3.2 ขอบเขตการศึกษา

1) ขอบเขตเนื้อหา

1. ขอบเขตพื้นที่ศึกษา

เก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร ภาคสนาม สัมภาษณ์ จดบันทึก และถ่ายภาพนิ่ง ในพื้นที่ชุมชนบ้านป่าหนาด จังหวัดเลย เกี่ยวกับมิติที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อทั้งด้านมงคลและอวมงคลของขวัญ

2. ขอบเขตเนื้อหาในงานวิจัย

2.1 ศึกษามิติที่เกี่ยวข้องทางความเชื่อมงคลและอวมงคลของขวัญ

2.2 ทดลองคุณสมบัติทางกายภาพและทางชีวภาพของสิ่งทอและพัฒนาสิ่งทอจากวัสดุไม้มงคลตามความเชื่อ เพื่อประยุกต์ใช้ในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์แฟชั่น

3. ขอบเขตด้านผลงาน

3.1 ออกแบบสิ่งทอประเภทผลิตภัณฑ์แฟชั่นตามแนวทาง ทฤษฎีการรื้อถอนโครงสร้าง(Deconstruction) ได้แก่ แนวความคิด ความหมาย โครงสร้างและลวดลาย

3.2 ต้นแบบผลิตภัณฑ์แฟชั่นจากสิ่งทอเชิงอัตลักษณ์ที่ให้ความหมายของความมงคลขวัญ

3.3 วิธีการศึกษา

3.3.1 ข้อมูลและแหล่งข้อมูล

1) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นข้อมูลที่ได้จากวิธีการต่างๆ ดังนี้

- จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In depth Interview) สัมภาษณ์ผู้ประกอบการและบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบอัตลักษณ์ของสินค้าเชิงสัญญา โดยศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางในการกำหนดความหมายและคุณค่าที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมความเชื่อความเชื่อมงคลและอวมงคลของขวัญผ่านการออกแบบอัตลักษณ์สิ่งทอเชิงสัญญะสู่ผลิตภัณฑ์แฟชั่น

- จากการสังเกตการณ์ (Observation) ที่สำรวจสังเกตการณ์กิจกรรมต่างๆ บนทีกเปรียบเทียบ รูปแบบอัตลักษณ์ของมิติที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อทั้งด้านมงคลและอวมงคลของขวัญ

- จากการแจกแบบสอบถาม (Questionnaire) โดยการคัดเลือกใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) กลุ่มผู้บริโภคนจำนวน 100 คน ที่บริโภคสินค้าวัฒนธรรม โดยศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับผลในการรับรู้หรือทัศนคติต่อความหมายเกี่ยวกับความเชื่อมิติที่เกี่ยวข้องกับด้านมงคลและอวมงคลของขวัญของผู้บริโภคจากสิ่งทอเชิงสัญญะจากไม้มงคล และทำการแจกแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง อีกจำนวน 20 คน เพื่อประเมินผลการรับรู้และความพึงพอใจในการออกแบบอัตลักษณ์สิ่งทอเชิงสัญญะในเชิงทดลอง

2) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นแหล่งข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์เอกสาร (Document Analysis) ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษากระบวนการภาพแทนผ่านแนวทางการสร้างความหมายเชิงสัญญวิทยา กระบวนการกำหนดความหมายอัตลักษณ์ ของสินค้าวัฒนธรรมกับความโพสต์โพเดิร์นตามแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ แนวทางการสร้างอัตลักษณ์สินค้าที่มีความยืดหยุ่นเพื่อนำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางการออกแบบอัตลักษณ์สิ่งทอ ในเชิงทดลอง แหล่งข้อมูล ได้แก่ บทความทางอินเทอร์เน็ต หนังสือ ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

3.3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

ในการวิจัยครั้งนี้ใช้เครื่องมือ 3 ชุดโดยแต่ละชุดมีการสร้างและตรวจสอบเครื่องมือให้ตรงตามคำถามงานของงานวิจัยไว้ดังต่อไปนี้

1) ชุดข้อมูลเอกสาร (Documents) ได้แก่ เอกสารทฤษฎีแนวคิดที่เกี่ยวข้อง หนังสือ ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง อินเทอร์เน็ต สิ่งพิมพ์ภายนอกขององค์กรธุรกิจ ภาพถ่าย และวีดิทัศน์

2) ชุดคำถาม (Asking Questions) ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) และแบบสอบถาม (Questionnaire)

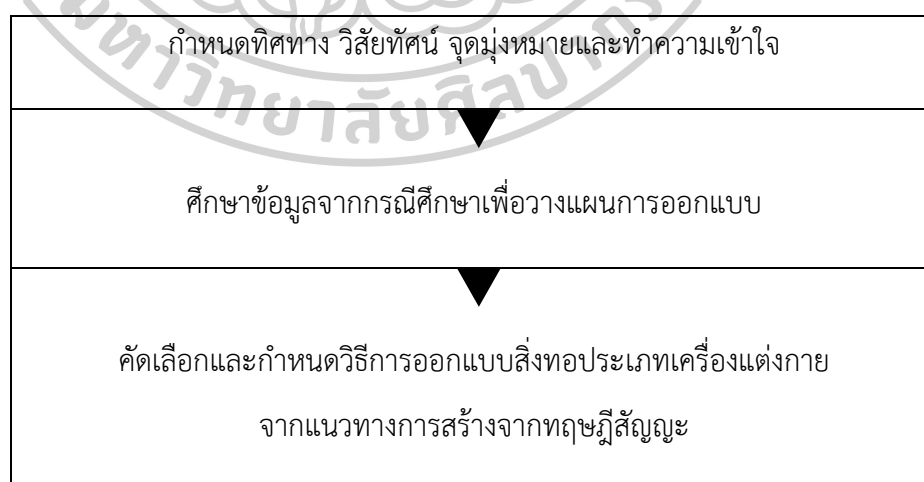
3) แบบบันทึกการสังเกตการณ์ (Observation Note) ได้แก่ การจดบันทึกย่อ และภาพถ่าย

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้จาก 3 แหล่ง คือ ชุดข้อมูลเอกสาร ชุดคำถาม และแบบบันทึกการสังเกตการณ์ นำมาวิเคราะห์โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Analysis) วิเคราะห์โดยเชื่อมโยงจาก 4 กลุ่มแนวคิดหลัก ที่คาดว่าจะเป็นการประกอบสร้างที่สำคัญ ในการสร้างสื่อขึ้นเพื่อเพื่อวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ คือ 1) กระบวนการสร้างความสัมพันธ์เชิงครอบครัว ภาพแทนความหมายเชิงสัญลักษณ์และแนวทางการกำหนดความหมาย 2) แนวทางการประกอบสร้างอัตลักษณ์สิ่งทอเชิงสัญลักษณ์ ภายใต้กรอบคิดเศรษฐกิจ สร้างสรรค์ 3) แนวทางกลยุทธ์ในการสร้างและออกแบบสิ่งทอ 4) แนวทางการออกแบบสิ่งทอประเภทเครื่องแต่งกายในเชิงทดลองผ่านแนวคิดการสร้างอัตลักษณ์สินค้าที่มีความยืดหยุ่น

3.5 ขั้นตอนการออกแบบและนำเสนอ

3.5.1 ขั้นตอนการวางแผนการออกแบบ

ในการกำหนดทิศทางและจุดมุ่งหมายหลักของงานออกแบบอัตลักษณ์สินค้าวัฒนธรรม เชิงทดลองนี้ มีจุดประสงค์หลักที่ต้องการเพิ่มโอกาสให้ความหมายของความเชื่อสู่สังคมชีวิต มีการ

เปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวไปยังความหมายในบริบทอื่นๆ ที่มีความหลากหลายได้ อย่างยืดหยุ่นและมีอิสระมากยิ่งขึ้น ดังนั้นในขั้นตอนการคัดเลือกรูปแบบและคุณค่าที่จะนำมาใช้ เป็นแนวทางในการออกแบบนั้นจึงคัดเลือกผ่านการศึกษาข้อมูลจากกรณีศึกษาความเป็นมงคล ในปัจจุบัน และตัวอย่างกรณีศึกษาที่ใช้แนวทางการสร้างอัตลักษณ์ เพื่อค้นหาแนวทางการสร้างความหมายที่ไม่เฉพาะตายตัว เป็นอยู่ แล้วย้นำเสนอผลิตภัณฑ์แฟชั่นจากสิ่งทอเชิงอัตลักษณ์ที่ให้ความหมายของความมงคลขวัญเชิงทดลองที่ได้ผ่านการแสดงผลงาน เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างได้รับรู้และนำไปสู่การประเมินผลการออกแบบต่อไป

บทที่ 4

ผลวิเคราะห์ข้อมูล

งานวิจัยชิ้นนี้มีการศึกษาถึงกระบวนการออกแบบสิ่งทอในเชิงสัญลักษณ์จากความเชื่อสู่แนวทางที่มีนัยยะแฝงถึงมงคลชีวิตโดยมีการออกแบบกระบวนการตั้งแต่การวางลวดลายบนผ้าผืน การเลือกวัสดุที่มีอัตลักษณ์ตามแนวความคิดและแรงบันดาลใจเรื่องขวัญ การตีความหมายให้เกิดเป็นผลงานเครื่องแต่งกายที่สามารถสวมใส่บนเรือนร่างมนุษย์ เพื่อศึกษาและอธิบายความหมายของความเชื่อมงคลผ่านสิ่งทอที่มีรูปแบบที่เป็นนามธรรม โดยอาศัยการประกอบสร้างของลายเส้นที่ถอดแรงบันดาลใจมาจากองค์ประกอบที่เล่าเรื่องขวัญ เป็นแนวทางการสร้างภาพแทน โดยทำการศึกษาผ่านการสำรวจ สัมภาษณ์คนในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องและสอบถามผู้เชี่ยวชาญ นักออกแบบ เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เชื่อมโยงในการอธิบายลักษณะและความหมายจากสัมพันธภาพต่างๆผ่านแนวคิดภายใต้กรอบแนวทางการออกแบบ ที่ครอบคลุมตั้งแต่จุดเริ่มต้นที่มีการลองผิดลองถูก เพื่อเปิดโอกาสให้การตีความมีความยืดหยุ่นและประกอบสร้างขึ้นจากการร้อยต่อเรื่องราวจากเค้าโครงเดิมเป็นการบรรยายอัตลักษณ์ของขวัญผ่านสัญลักษณ์ในมุมมองของผู้วิจัยที่ได้มีการศึกษาโดยอ้างอิงวัฒนธรรมความเชื่อมงคลชีวิตของของกลุ่มไทดำมาเปิดประเด็นเรื่องขวัญ และอธิบายเพิ่มเติมให้เกิดเนื้อหาที่อ้างอิงบริบทแวดล้อมของความเชื่อเรื่องขวัญ ให้มีความหลากหลายน่าสนใจและอิสระมากขึ้นจากเดิม

การสร้างความหมายหรือคุณค่าของผลงานผ่านการศึกษาภูมิหลังทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องถึงวิถีชีวิต พิธีกรรม ความเชื่อ และภูมิปัญญานั้น ในส่วนแรกนี้ผู้วิจัยต้องการทำการศึกษาถึงแนวทางการสร้างความหมายและคุณค่าของความเชื่อเรื่องขวัญที่เป็นบริบทจากอดีตจนปัจจุบัน ว่าสิ่งเหล่านั้นยังคงหยั่งรากฝังลึกและมีการถ่ายทอดผ่านสิ่งแวดล้อมต่างๆให้ยังคงระลึกถึงและจับต้องได้ไม่เว้นแม้แต่ผ้าผืน อาหารนึ่งนุ่ม และสิ่งของต่างๆ ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการค้นคว้าและพบข้อความที่มีความน่าสนใจ ว่าขวัญของคนนอกเหนือจากการอยู่ทั่วร่างกายแล้ว ยังสามารถมองได้ว่าอยู่กับเสื้อผ้าที่นึ่งนุ่มของผู้คนด้วย เพราะเมื่อร่างกายได้เหลือเพียงเรือนร่าง ก็มีความเชื่อว่าให้นำเครื่องนุ่งห่มที่ดี

งามมาประทับไว้ที่ร่างนั้นก่อนเริ่มพิธีกรรมทางศาสนาตามจารีตประเพณีด้วยเช่นกัน ดังกล่าวผู้วิจัยได้ใช้พื้นที่หมู่บ้านชนไทดำ จังหวัดเลย เป็นกรณีศึกษาในการค้นคว้าผ่านบทสัมภาษณ์ ดร.เพชร ตะบองไพศุณย์ หัวหน้าผู้รักษามรดกชุมชนชนไทดำ พบว่าพื้นที่นี้เป็นอีกหนึ่งแห่งที่มีจิตวิญญาณเรื่องของการเชื่อที่หนักแน่น และถ่ายทอดพิธีกรรมเรื่องขวัญมาอย่างยาวนานจากรุ่นสู่รุ่น จึงศึกษาวัฒนธรรมในชุมชนเป็นจุดเริ่มแรก ตลอดจนศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ด้านการออกแบบและวัสดุที่นำมาใช้อ้างอิงเรื่องขวัญในงานวิจัยครั้งนี้ เช่น เส้นด้ายจากสายสิญจ์ เส้นใยจากไม้จันทน์แดง และสีย้อมจากธรรมชาติ ตลอดจนการอาศัยนวัตกรรมในการแสดงแบบบนผ้าจากการพิมพ์ เพื่อให้เกิดผลงานของแบบร่างที่สื่อสารออกมาได้อย่างชัดเจนตามวัตถุประสงค์ของเรื่องราวของขวัญ ทั้งนี้ทั้งนั้นในคอลเลกชันผลงานนี้จึงแสดงแบบด้วยเส้นสายและลวดลาย วัสดุ สี และการตกแต่งเทคนิคบนผ้าบนเรือนร่างของคน ตามความเชื่อว่าขวัญจะอยู่กับเสื้อผ้า ผ่านจุดเรื่องราวตั้งแต่เกิดจนสละดวงจิต โดยต้องการสื่อสารในมิติของโครงร่างเงา(Silhouette) ลวดลาย(Printing) วัสดุ(Materials) และเทคนิคบนผ้าผืน(Techniques in Textile) ต่างๆ รวมถึงการอธิบายรูปแบบที่สื่อสารและความหมายแฝงของผลงาน

ขวัญ(Kwan)เป็นเสมือนโครงสร้างของอำนาจส่วนลึกภายใน เป็นด้านตรงข้ามในเอกภาพของชีวิตสองด้าน อันได้แก่ ด้านกายภาพหรือสังขารภายนอก และด้านแฝงที่เป็นเรื่องของพลังอำนาจภายใน ซึ่งเป็นตัวผลักดันให้เกิดความขัดแย้งจนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเป็นเสมือนอีกหนึ่งบริบท ซึ่งทั้งนี้ทั้งนั้นยังมีข้อเท็จจริงในบทความทางวิชาการจากนักวิชาการด้านสังคมศาสตร์และโบราณคดี ที่อธิบายเรื่องขวัญของคนไว้ว่า เป็นส่วนที่ไม่มีตัวตน จึงเป็นสิ่งที่มองไม่เห็น จับต้องไม่ได้ ลักษณะเป็นหน่วยย่อย มีการสิงสถิตอยู่หลายหน่วย กระจายไปตามส่วนต่างๆของร่างกาย มีความสำคัญเท่ากับเรือนร่าง

คนพื้นถิ่นเช่นกรณีศึกษาคนไทดำ มีการนับถือบรรพบุรุษ และยังเชื่อว่าคนตายเพราะขวัญหายจากร่าง แล้วหาทางกลับไม่ถูก หากมีการเรียกขวัญคืนร่างได้ก็จะฟื้นคืนมา จึงเกิดพิธีกรรมเรียกสู่ขวัญแบบต่อเนื่องหลายวันหลายคืนให้เห็นอยู่เนืองๆ เพื่อขอให้ขวัญกลับเข้าร่าง โดยตามความเชื่อของทางพุทธศาสนา ยังอธิบายถึงวิญญาณด้วยเช่นกัน ว่าเป็นสิ่งที่อยู่ในเรือนร่างของทุกคน เชื่อว่า

เมื่อคนตายวิญญาณจะล่องลอยไป เรียกว่าเป็นการเวียนว่ายตายเกิด ซึ่งในภาษาไทยเรียกวิญญาณเป็นดวง คล้ายจะกล่าวถึงสัณฐานแฝงที่มีความกลมและมีแสงสว่าง แต่ก็ยังไม่พบหลักฐานที่วิทยาศาสตร์สามารถพิสูจน์ได้ว่ารูปลักษณะแท้จริงเป็นอย่างไร เพราะตามความเชื่อนี้ถือเป็นนามธรรม เช่นเดียวกันกับขันธ์ที่เป็นความเชื่อของคนที่มาอยู่ช้านาน ว่าขันธ์มีอยู่ทั้งในคนในสัตว์ เช่น ขันธ์ข้าว ขันธ์เรือ ขันธ์นา ขันธ์ผ้า เป็นต้น ขันธ์จึงสามารถอธิบายได้ว่า มีความหมายที่เชื่อมโยงเกี่ยวข้องตั้งแต่ตอนเกิด ตอนตาย และหลังความตาย ขันธ์กับสัญญาเรื่องมงคลชีวิตจึงเกี่ยวข้องกัน

คนไทดำ เรียกขันธ์อีกอย่างหนึ่งว่าผีขันธ์ โดยเชื่อว่าขันธ์มีอยู่ทั่วเรือนร่างทั้งสิ้น 32 ขันธ์ ซึ่งกระจายตามเรือนร่างทุกส่วน อาทิ ขันธ์มือ ขันธ์เท้า ขันธ์ปาก ขันธ์จมูก ขันธ์ตา และขันธ์หู เมื่อคนตายไป ผีขันธ์ทั้งหมดหากออกจากร่างและเปลี่ยนเป็น ผีคำ ส่วนขันธ์ที่อยู่หัวซึ่งเรียกว่าจอมขันธ์ ซึ่งมีความเชื่อมโยงไปถึงพิธีกรรม โดยจุดเริ่มต้นของพิธีกรรมมาจากการต้องการเชื่อมต่อหรือเยียวยาความขัดแย้งระหว่างการดำเนินไปของชีวิต ขพันธ์มักต้องการพื้นที่ ต้องการสถานภาพรองรับอย่างเป็นทางการจากผีและคนในชุมชน รวมไปถึงต้องการอำนาจจากการต่อสู้เพื่อความเป็นความตาย ดังนั้นอาจสรุปได้ว่าระหว่างคนกับผีขันธ์จึงต้องการมีที่ยืนเป็นหลักแหล่ง มีสถานภาพอยู่ในระดับใดระดับหนึ่ง ซึ่งโดยส่วนมากถ้าคนเสียชีวิตแล้ว ทางครอบครัวมักจัดพิธีสู่ขวัญผู้ตายเพื่อนำขันธ์มาปกป้องคนในครอบครัว และส่งร่างขึ้นไปยังภพภูมิอื่นผ่านดิน น้ำ ลม ไฟ ซึ่งเป็นธาตุทั้งสี่ของมนุษย์

การวิเคราะห์แนวคิดขันธ์

มีการอธิบายถึงแนวคิดที่เชื่อมโยงกับทฤษฎีและวาทกรรมโดยกล่าวอ้างถึงนักทฤษฎีกลุ่มโครงสร้างนิยม มีข้อความว่า สัมพันธภาพทางสังคมมีจุดกำเนิดมาจากรากฐานทางความคิด ซึ่งในการวิเคราะห์ถึงขันธ์จะมีโครงสร้างในลักษณะทั้งเป็นนามธรรมและรูปธรรม อีกทั้งมีความเกี่ยวข้องไปถึงนัยยะทางภาษา ที่ให้ความสำคัญต่อวาทกรรมกระบวนการของการใช้กล่าวถึง ที่สื่อหรือแสดงผ่านความหมายแฝงต่างๆ ที่แสดงออกมาในรูปของทุนทางวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ความเชื่อและจารีตปฏิบัติ โดยถือว่าองค์ประกอบต่างๆที่เกิดขึ้น แสดงออก ตั้งอยู่ และสลายเลื่อนไปนั้น ล้วนแล้วแต่มีโครงสร้างที่อธิบายสอดผสานกันอยู่ ทำหน้าที่เป็นตัวกำหนดหรือกำกับอยู่ภายใต้ความสัมพันธ์กับ

ระบบอื่นๆ ที่แฝงอยู่ในสังคมนั้น ดังนั้นหากกล่าวถึงวิธีแนวคิดก็มักมีความคล้ายคลึงกัน เช่น มีโครงสร้างอัตลักษณ์เฉพาะตัว กำกับและลื่นไหลอยู่ควบคู่กัน เป็นโครงสร้างของระบบที่สัมพันธ์ในเชิงพื้นที่ ที่กำหนดให้เกิดรูปแบบทางการปฏิบัติเช่นที่เป็นอยู่

การพึ่งพาอาศัยกันมักมีกฎเกณฑ์ที่มีความชัดเจน ด้วยระบบทางสังคมและโครงสร้างประกอบต่างๆ โดยผ่านระบบสัญลักษณ์ต่างๆ ซึ่งต่อมาได้มีการพัฒนามาเป็นศาสตร์เฉพาะ เรียกว่า สัณนิเวทยาและการประกอบสร้างความหมาย (Semiology and The Social Construction of Reality) อันหมายถึงศาสตร์แห่งสัญลักษณ์ (Semiotics) ที่ค้นคว้าศึกษาเรื่องระบบของสัญลักษณ์ที่ปรากฏแสดงอยู่ในความเชื่อของมนุษย์ ทั้งที่อยู่ในรูปของภาษา สัญลักษณ์ รหัสกำกับ เครื่องหมาย เป็นรูปธรรมของวัตถุต่างๆมีก็มีปรากฏอยู่ในพิธีกรรม รวมไปถึงองค์ประกอบทางความเชื่อ พิธีกรรมของสังคม พิธีกรรมใดพิธีกรรมหนึ่งด้วย โดยพิจารณาถึงกระบวนการสื่อความหมายในเชิงสังคมนั้นๆ ว่ามีการอธิบายสื่อสารออกมาได้อย่างไร และเป็นไปในลักษณะใด ภายใต้ทุนทางวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายทางความคิด ทั้งภาษา การแสดงออกทางคตินิยมและสัมพันธ์ภาพระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร

นักทฤษฎีกลุ่มโพสต์สตรัคเจอร์ลิซึม (Post Structuralism) ได้ตระหนักถึงความหมายแฝงจากการตีความถึงสิ่งเดิม เพื่อให้เกิดความหมายใหม่ จากการค้นคว้าตำราและงานเขียนวรรณกรรม ซึ่งมองว่าการศึกษางานวรรณกรรมนั้นไม่ใช่เพียงการอ่านไปตามที่เนื้อหาจะนำไป แต่เป็นการศึกษาและทำความเข้าใจถึงกระบวนการสร้างความหมายของตัวบท ซึ่งสามารถกระทำได้ผ่านการจดบันทึก การจัดเรียง และวางสัญลักษณ์ต่างๆที่ได้จากการสรุปสาระตัวบทจนได้เป็นความหมายหรือโวหาร ซึ่งการปฏิบัติเช่นนี้คล้ายกับการหาความหมายของนิทานปรัมปรา ที่มีได้ขึ้นอยู่กับเนื้อเรื่องเพียงอย่างเดียว แต่มักเชื่อมไปถึงการตีความผูกเรื่องของนิทานเหล่านั้น ขณะเดียวกันเมื่อได้ศึกษาลงลึกดังกล่าวก็จะค้นเจอกระบวนการที่อ้างอิงไปถึงหลักคิดวิธีการเคลื่อนไหวที่ยืดหยุ่นทางสังคมปัจจุบันที่มักย้อนแย้งออกไปจากฐานความคิดเดิม อีกนัยยะคือ การแทนค่าถึงตัวปัจเจกบุคคล หรือแทนที่จะมองจากตัวมนุษย์ในฐานะของผู้สร้าง แต่กลับกล่าวว่า ระบบสังคมต่างหากที่เป็นพื้นฐานของความคิดมนุษย์ ดังนั้นการเกิดขึ้นของปัจเจกบุคคลจึงเป็นตัวตอกย้ำถึงระบบ ระเบียบ กฎเกณฑ์และจารีตขนบธรรมเนียมต่างๆ ในฐานะของจิตใจสำนึก (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2555) ซึ่งหากอ้างอิงอีกนัยยะหนึ่ง จะสามารถอธิบายได้ว่า มนุษย์เป็นเพียงผลผลิตทางโครงสร้างทางสังคม หรือดำรงอยู่ภายใต้ฐานที่มาของตัวแปรใดตัวแปรหนึ่ง ดังกล่าวจึงสรุปได้ว่า ความหมายหรือการเดของพิธีกรรมใดๆมิได้กำกับอยู่ในตัวเองของพิธีกรรมนั้น แต่อาจลื่นไหลมาจากโครงสร้างความสัมพันธ์อื่นๆ ที่อยู่ภายใต้

ระบบทางสังคมพื้นฐานเดียวกัน โดยเฉพาะวัตถุหรือกิจกรรมใดๆ ที่มีส่วนร่วมอยู่ในกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมหรือพิธีกรรมหนึ่งๆ นั้น ล้วนแฝงนิวคิดเชิงสัญลักษณ์(Signs) เอาไว้ทั้งสิ้น เพราะได้เกิดการประกอบสร้างความหมายของเนื้อหาด้วยทพิธีกรรมนั้นๆขึ้นมาเป็นสัญลักษณ์ จึงเป็นสัมพันธ์ภาพและความแตกต่างของระบบหนึ่งๆ อันจะเกิดจากการสื่อความหมาย แยกแยะและเปรียบเทียบ

สัญลักษณ์ คือ ระบบสัญลักษณ์ทางสัมพันธ์ภาพระหว่างตัววัตถุ (Signifier) กับความหมาย (Signified) ซึ่งตัววัตถุ อาจแบ่งออกเป็น 3 แบบ คือ

1. สัญลักษณ์หรือลักษณะที่เป็นวัตถุที่เห็นได้ง่าย (Icon) เช่น รูปปั้น ภาพเขียน สิ่งของที่ใช้ในพิธีกรรมต่างๆ ซึ่งเป็นความหมายที่เปิดเผยได้โดยลักษณะเฉพาะของตัวมันเอง
2. สัญลักษณ์ที่เป็นผลต่อเนื่องซึ่งกันและกัน (Index) อาจอธิบายเพิ่มเติมได้ว่าเป็นเสมือนตัวแปรต้นตัวแปรตาม เช่น การเกิดอาการเจ็บป่วยเป็นผลมาจากอำนาจเหนือธรรมชาติที่ไม่สามารถมองเห็น เป็นต้น
3. สัญลักษณ์ที่เป็นข้อตกลงและเข้าใจกันเฉพาะกลุ่ม (Symbol) เช่น ถ้อยคำภาษาบางคำ ดอกไม้บางชนิด เสียงกระทบที่มาจากวัตถุ หรือเสียงสัตว์ตามธรรมชาติ เป็นต้น

ดังกล่าวยังสามารถอธิบายได้เพิ่มเติมถึงความหมายที่ถูกกำกับไว้ในเชิงสัญลักษณ์ ซึ่งอาจมีการปรากฏแสดงออกได้เป็น 2 ลักษณะ ได้แก่

1. ความหมายที่ตรงไปตรงมาหรือความหมายโดยอรรถ (Denotative meaning) คือ ความหมายที่มองเห็นเป็นรูปธรรมและเห็นเป็นภาพลักษณะ หมายถึงรวมถึง การมองเห็นภายนอกต่างๆ เช่น เห็นวัตถุ ภาพวาด พิธีกรรมหรือการแสดงต่างๆ (Performance)
2. ความหมายแฝงหรือโดยนัยยะ (Connotative meaning) หมายถึงความหมายโดยอ้อมหรือจุดประสงค์จริงที่ซ่อนไว้เพื่ออธิบาย อันมาจากตัวแปรต่างๆหรือรากฐานรูปธรรมตลอดจนจิตสำนึกภายใน อันเป็นผลผลิตของโครงสร้างทางสังคม ซึ่งการหยิกความหมายประเภทนี้ มีบทบาทและมีอิทธิพลอย่างมากในกระบวนการสื่อสารของมนุษย์ เพราะเป็นวิธีการแสดงออกที่ไม่ได้สื่อสารออกมาตรงๆตามที่สามารถรับรู้ได้ด้วยตา แต่เป็นการซ่อนหรือปกปิดความหมายแฝงเอาไว้ โดยที่ทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารอาจไม่รับรู้ก็ได้เช่นกัน เพราะตัวแปรในเรื่องของเวลา อาจทำให้ความหมายนั้นถูกปกปิดหรือลดทอนความหมายไปจนบิดเบี้ยว ซึ่งการตีความถึงความหมายแฝงนั้นมักสามารถอธิบายได้แบบนามธรรม ฝังลงลึกไปถึงระดับจิตใต้สำนึก หรืออาจเรียกได้ว่าเป็นความเชื่อความศรัทธาในเนื้อหาและรูปแบบของพิธีกรรมนั้นๆอย่างแนบแน่นเสียแล้ว โดยการลดทอน ปกปิด

บิดเบือน ให้กลายเป็นเรื่องธรรมดาที่เราคุ้นเคย ทั้งที่แท้จริงแล้วมักเป็นลักษณะของการอธิบายความในเชิงมายาคติ (Myth) ทางสังคมแบบหนึ่ง ซึ่งเราสามารถเรียกการวิเคราะห์เนื้อหาเหล่านั้นว่า “การวิเคราะห์ข้อความ”(Textual Analysis) ข้อความ คือเนื้อหาเรื่องราว หรือความหมายของกิจกรรมหรือพิธีกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง หากมีการเปรียบเทียบ กับงานเขียนแล้วนั้น จะหมายถึงเนื้อหาหรือตัวเนื้อเรื่องของวรรณกรรมนั้นๆ ทั้งนี้ประเด็นของกลุ่มนักทฤษฎีกลุ่มนี้ คือ การที่เราไม่ละเลยมองแต่เนื้อหาของข้อความเพียงอย่างเดียวว่าสื่อสารและแสดงออกให้เห็นภายนอกอย่างไรนั้น เราอาจเห็นสิ่งที่เป็เบื้องหลังทางความคิด และองค์ประกอบทั้งหมดในเชิงบริบทได้ ว่ามันถูกแนวคิดหรือข้อจำกัดใดสร้างขึ้น หรือมาจากประเด็นซ่อนทับใด มีความคิดและสร้างความหมายขึ้นมาใหม่อะไรอีกบ้าง

นัยยะหนึ่ง ข้อความที่กล่าวถึงนี้ก็คือ ตัวข้อมูล (Text) การตีความหมายและการถอดรหัส (Decoding) ซึ่งควรทำความเข้าใจกับตัวมันเองก่อน โดยมองข้ามประเด็นข้อเท็จจริงที่แวดล้อม และหนึ่งวิธีการที่มีความน่าสนใจก็คือ การตั้งคำถามปลายเปิด โดยไม่มีการกำหนดคำตอบที่แน่นอน หรือเป็นที่การยืนยันต่อคำถามเกี่ยวกับข้อมูลนั้น มันอาจพบว่ามีความหมายโดด หรือความหมายที่เป็นแก่นแท้บางอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ใช่หรือไม่ใช่ เป็นต้น ทั้งนี้ทั้งนั้นควรพิจารณาไปถึงเงื่อนไขที่จะต้องทำความเข้าใจ หรือไม่ควรละเลยในการที่จะพยายามสร้างความหมายอะไรที่มีกรอบครอบงำอยู่ โดยมองให้เห็นแท้ถึงเบื้องหลังของข้อมูลนั้น เพราะข้อมูลหรือสถานการณ์ที่ปรากฏอยู่(ของพิธีกรรม)นั้น อาจบอกเล่าได้ถึงเรื่องของกระบวนการเกี่ยวกับการประกอบสร้างที่มาและความสำคัญได้

การวิเคราะห์ข้อความ จึงเป็นเสมือนการถอดรหัสที่กระบวนการของพิธีกรรมนั้นๆได้พยายามปิดทับหรือซ่อนแฝงไว้ ในปรากฏการณ์ภายนอก เป็นการมองผ่านระบบสัญลักษณ์ ที่ต้องการอธิบายถึงความหมายรูปแบบใหม่ อันเป็นความหมายโดยนัยยะ มิใช่ความหมายแบบตรงไปตรงมาหรือโดยอรรถ การวิเคราะห์ข้อความภายใต้โครงสร้างสัมพันธ์ภาพของสังคม จึงเป็นการวิเคราะห์เชิงลึกลงไปถึงระดับของจิตใต้สำนึก ผ่านภาพภายนอกพิธีกรรมทางสังคม ที่อาจเป็นเพียงมุมมองในรูปแบบมายาคติอย่างหนึ่งที่ถูกปิดบังความหมายที่แท้จริงไว้ภายใต้สัมพันธ์ภาพนั้นอย่างลงตัวและแนบเนียน

ลักษณะแนวคิดที่มีความหมายในเชิงบวก (Positive) จากแนวคิดเรื่องความเชื่อและความหมายเรื่องขวัญ มักเกิดขึ้นในลักษณะของความเป็นสิริมงคลและการให้กำลังใจ ซึ่งล้วนแต่เป็นสิ่งที่มนุษย์ล้วนแต่พึงปรารถนาต้องการให้ตนได้รับ เป็นสิ่งที่ดี โดนความปรารถนาส่วนใหญ่มาถูกกำหนดในเชิงรูปประกลันเสียง ถือเป็นผัสสะทั้งห้า และเกี่ยวโยงถึงชะตากรรม หรือถือว่าชะตากรรมหากดีหรือร้ายมากขึ้นอยู่กับสภาวะของขวัญ

ความเชื่อเรื่องขวัญเป็นความเชื่อของมนุษย์หลายๆชนชาติ บางพื้นที่อาจไม่ได้กล่าวถึงสิ่งที่เป็นนามธรรมในรูปแบบนี้ว่า ขวัญ แต่สามารถเรียกเปรียบเทียบเป็นอย่างอื่น แต่อย่างไรก็ตามแต่เมื่อได้ค้นคว้าศึกษาตามหลักการความเชื่อหรือข้อเท็จจริงที่เป็นสิ่งเหนือธรรมชาติแล้ว พบว่า บางพื้นที่โดยเฉพาะชาวตะวันตกมีความเข้าใจลักษณะของขวัญที่แปรผันออกไปเป็นลักษณะของการร่วมพิธีกรรมหรือให้กำลังใจตนเอง เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นโดยออกมาในรูปแบบที่เกี่ยวกับโชคกลาง ของคลัง หรือเทพเจ้า แต่ขณะเดียวกันชาวตะวันตกก็มีความเข้าใจลักษณะขวัญที่แปรผันออกไปเป็นลักษณะการสร้างกำลังใจด้วยการใช้วิธีคิดแบบมีเหตุมีผล ตามกระแสความเจริญก้าวหน้าของยุคสมัยโลกาภิวัตน์ที่เชื่อว่าวิทยาศาสตร์เป็นสิ่งพิสูจน์ได้มากกว่าการพึ่งพาอาศัยสิ่งเร้นลับเหนือธรรมชาติที่เป็นลักษณะที่ไม่สามารถประมวลผลได้ แนวคิดความเชื่อเรื่องขวัญของชาวตะวันตกและตะวันออกมีการนำมาเปรียบเทียบกันแล้ว ยังปรากฏให้เห็นลักษณะของขวัญที่มีคุณสมบัติเหนือธรรมชาติและจำเป็นต้องอาศัยสิ่งนี้เพื่อเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวในการดำรงชีวิต โดยถูกถ่ายทอดออกมาในรูปแบบของพิธีกรรม ซึ่งความเชื่อของชาวตะวันตกอาจสามารถจำแนกออกได้เป็น 3 ประเภท คือ ขวัญคน ขวัญสัตว์ และขวัญพืช ส่วนประเภทของขวัญตะวันออกสามารถแบ่งได้เป็น 4 ประเภท โดยเพิ่มขวัญประเภทสิ่งที่ไม่มีความหมาย แต่ทั้งนี้แล้ว ความเชื่อเรื่องขวัญทั้งฝั่งตะวันตกและตะวันออกจะแตกต่างกันตรงที่ไม่มีการระบุความชัดเจนว่ามีขวัญประจำอยู่กับสิ่งต่างๆ แต่จะมีประเภทขวัญที่อธิบายไว้ในลักษณะของพิธีกรรมมนุษย์ที่เกี่ยวกับพืชและสัตว์ ซึ่งประเด็นดังกล่าวจะเสมือนเหมือนกับชาวตะวันออกที่มีพิธีกรรมเรียกขวัญหรือสู่ขวัญเท่านั้น

วิเคราะห์ลักษณะของขวัญ

ลักษณะของขวัญที่ได้ทำการศึกษาค้นคว้าทางความเชื่อ สามารถอธิบายรายละเอียดได้ดังต่อไปนี้

1. ลักษณะของขวัญ

จากการศึกษาหลักฐานข้อมูลตามข้อเท็จจริงและความเชื่อสามารถอธิบายรายละเอียดได้ ดังต่อไปนี้

การศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเรื่องขวัญ พบว่าข้อมูลที่มาอ้างอิงมักอยู่ในแง่มุมของนามธรรม โดยกล่าวถึงการตีความลักษณะของขวัญเป็นไปในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับจิตใจมากกว่า และอธิบายได้ว่า ขวัญมีตัวตน สามารถเคลื่อนที่ได้ และต้องสิ่งสถิตอยู่กับสิ่งต่างๆ ซึ่งความเชื่อของขวัญในมุมมองของผู้วิจัยที่มาจากไทย ก็มีความคล้ายคลึงกับความเชื่อทางตะวันตกและตะวันออกเช่นกัน ดังนั้นในการวางรายละเอียดของโครงสร้างสัมพันธระหว่างสิ่งทอจึงพยายามสื่อสารให้เห็นถึงการปรากฏอยู่อย่างมีนัยยะ เป็นสภาวะที่ต้องอาศัยปัจจัยต่างๆมาเกี่ยวโยง เช่นทุนทางวัฒนธรรม เส้นสาย

ที่ยืดหยุ่น เคลื่อนไหว สีสื่อถึงสัญญาณของขวัญตามจินตภาพของแรงบันดาลใจแวดล้อม รวมถึงอาศัยพลังอำนาจของจิตใจเพื่อให้เกิดสภาวะจิตสัมพันธ์กับเรื่องความเชื่อ ความเป็นสิริมงคล ซึ่งเป็นลายละเอียดบนผืนผ้าที่พอจะอธิบายสภาวะออกมาเป็นอารมณ์ภาพรวมของงานที่รู้สึกได้รับพลังเหนือธรรมชาติ ที่เป็นการเคลื่อนที่ออกและอาศัยอยู่ในร่างกายได้ ตามจุดทั้ง 32 ขวัญ โดยแฝงอยู่ในลวดลาย โครงร่างเงาของงานออกแบบ เพื่อช่วยให้ชีวิตมนุษย์มีสภาวะที่อธิบายได้ถึงสัจธรรมของชีวิตในเรื่องของการเกิด การเจ็บและการตาย

ดังกล่าวได้อ้างอิงข้อมูลจากการศึกษาขวัญของคนไทยโบราณที่มักมีลักษณะคล้ายคลึงกันค่อนข้างมาก เนื่องจากได้รับอิทธิมาจกสัญญาณของสังคมไทยในอดีตที่หล่อหลอมจากรากทางบริบทสังคม ตรงที่มีขวัญสถิตอยู่จะสามารถรับรู้ได้ด้วยจิต ซึ่งตำแหน่งของขวัญจะอยู่บริเวณต่างๆของร่างกาย เคลื่อนไหวได้เวลาแสดงอาการที่เกี่ยวข้องกับจิตใจ เช่น เวลาตกใจ เสียใจ หรือตาย โดยคนไทยจะเชื่อว่าขวัญยังคงอยู่ต่อไปได้แม้หลังจากที่เจ้าของร่างตายแล้ว เช่นคำกล่าวที่อ้างไว้ในนิทานพื้นบ้านของไทยโบราณ (วิไลวรรณ วนิชฐานันท์, ม.ป.ป.: 12) ได้พูดถึงขวัญของผู้ที่ตายไปแล้วกลับมาบ้านได้ แต่ความเชื่อถัดมาของไทยในปัจจุบันคือ ขวัญจะมีอยู่เฉพาะกับคนที่เสียชีวิตเท่านั้น แต่หลังจากร่างตายไปแล้ว ขวัญจะถูกเรียกว่าวิญญาณ

วิเคราะห์แนวความคิดความเชื่อเรื่องขวัญที่เกี่ยวข้องกับความเป็นมงคล

จากการศึกษาความเชื่อเรื่องขวัญพบว่ามีแนวคิดที่มุ่งใช้ความเชื่อประเภทเครื่องรางของขลัง เทพเจ้า ผีบ้านผีเรือน บรรพบุรุษ วิญญาณ และพิธีกรรม เข้ามาช่วยในการเสริมขวัญกำลังใจแลความเชื่อมั่น ความเป็นสิริมงคลให้กับตัวเองมากกว่าจะใช้หลักการคิดแบบนำตัวเอง ให้รู้สึกถึงการปลอบประโลมและนำพาตัวตนให้กลมกลืนกับสรรพสิ่งต่างๆในโลกนี้ ดังที่สามารถสังเกตได้ว่าตั้งแต่โบราณจวบจนปัจจุบัน ได้มีการพัฒนาวิธีการเสริมขวัญ พิธีกรรมต่างๆที่อาจจะเป็นมุมมองที่ออกจะเหนือธรรมชาติ เพื่อสร้างกำลังใจและความเชื่อมั่น โดยแต่เดิมมีการเสริมขวัญมาจากเครื่องราง ผีวิญญาณ แต่ปัจจุบันแนวความคิดนั้นก็ยังคงมีอยู่แต่มีกระบวนการความคิดโดยใช้หลักการแยกแยะที่มีเหตุผลมารองรับมากขึ้น เพื่อยึดเหนี่ยวในการดำรงชีวิต ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นไปตามหลักจิตวิทยามากกว่าการเชื่อและพึ่งพาสิ่งเหนือธรรมชาติเพียงอย่างเดียว จนในอีกแง่มุมหนึ่งทำให้มนุษย์เข้าใจว่าตนเองมีความสำคัญว่าปัจจัยแวดล้อม ซึ่งเป็นเหตุเป็นผลให้มนุษย์เป็นสัตว์ที่เห็นแก่ตัวในการเอารอดเอาเปรียบด้วยการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ เพราะมีผลจากพฤติกรรมที่แข่งกระด้างต่อปัจจัยแวดล้อมได้ไม่ว่าจะจะเป็นพวกเดียวกัน หรือสัตว์ พืช และสิ่งอื่นๆ

อีกประเด็นหนึ่งที่มาเกี่ยวข้องคือสภาพพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ พื้นที่แถบไทยที่เป็นภูเขาและมีสภาพอากาศที่แปรปรวน รวมทั้งมีความเสี่ยงต่อการเกิดภัยธรรมชาติ เช่น พายุ อุทกภัย เป็นต้น พื้นที่ที่มีความเสี่ยงเหล่านั้นจะส่งผลกระทบต่อสภาพจิตใจที่ต้องการความปลอดภัย ดังนั้นการวิงวอน ขอรพร หรือการใช้พิธีกรรมมาเกี่ยวข้องจึงยังมีให้เห็นอยู่ประปราย เพื่อขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยดลบันดาลความสงบปลอดภัยคุ้มครองตนให้รอดพ้นจากภัยพิบัติเหล่านั้น ซึ่งต่อมาทำให้เกิดตัวแปรตรงกันข้าม เพราะมนุษย์ได้นำเอาเทคโนโลยีและวิวัฒนาการต่างๆ ที่สร้างขึ้นมามาเพื่อใช้ต่อต้านและเอาเปรียบธรรมชาติ จึงสามารถสรุปได้ว่าอิทธิพลทางด้านภูมิศาสตร์ก็มีผลพวงอยู่บ้างไม่มากก็น้อย และเป็นการใช้ความคิดแบบใช้หลักศรัทธานำเหตุผล ขวัญจึงมีประจำอยู่ในสิ่งต่างๆ เพื่อแสดงถึงสรรพสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัวเรามีความหมายและสำคัญต่อตัวเอง

ครั้งเมื่อเกิดเหตุการณ์ที่เป็นอุปสรรคต่อชีวิต ความเชื่อของคนไทยบางกลุ่มค่อนข้างน่าสนใจและเกิดการตั้งสมมติฐานต่อมาว่า เหตุผลใดกลุ่มคนเหล่านั้นเกิดศรัทธาต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ และบ้างยกให้สิ่งที่มองไม่เห็นเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวช่วยปกป้องคุ้มครองตนเอง เช่น การกราบไหว้ผีบรรพบุรุษ ไหว้สิ่งศักดิ์ที่นอกเหนือพระรัตนตรัย เป็นต้น โดยในแง่หนึ่งเมื่อได้ทำการศึกษาประเภทของขวัญ จะสังเกตได้ว่า ชาวไทยค่อนข้างมีหลักการคิดแบบนำตัวเองให้กลมกลืนกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่างๆ เช่น พืช สัตว์ และสิ่งของ เปรียบเสมือนว่าสิ่งเหล่านั้นเป็นส่วนหนึ่งในการดำรงชีวิตประจำวัน ด้วยเหตุผลที่มาของความคิดดังกล่าวจึงทำให้เข้าใจว่าการคิดในลักษณะเช่นนี้ก็มีข้อดีเป็นผลในแง่ของมงคล คือ ทำให้มนุษย์ได้รู้สึกว่าคุณต้องรัก ดูแล ให้อภัย ปรารถนาดีต่อสรรพสิ่งต่างๆ ที่มีผลต่อความเชื่อเหล่านั้น มันก็เป็นผลพวงให้มนุษย์ลดความเป็นแก่ตัว การเบียดเบียน การทำลายสรรพสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัวลงได้มาก

แต่ในขณะเดียวกันการมุ่งเชื่อเรื่องขวัญ มันก็ทำให้เห็นถึงผลพวงในทางตรงกันข้ามได้เช่นกัน เพราะเมื่อมีการคิดในลักษณะที่ประนีประนอมมากเกินไปมักสะท้อนออกมาในลักษณะของการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าโดยนำเอาหลักศรัทธามากกว่าเหตุผล เนื่องจากความอ่อนแอในจิตใจที่ไข่มสามารถพยุงจิตใจให้มีกำลังได้ด้วยเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ โดยเฉพาะเมื่อเกิดเหตุการณ์เจ็บไข้ได้ป่วยขึ้นมาจึงใช้วิธีแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าแบบไสยศาสตร์ เป็นต้น

วิเคราะห์แนวคิดความเชื่อเรื่องขวัญของไทยและคนไทย

ความเชื่อเรื่องขวัญเป็นความเชื่อดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ไท และคำว่า “ขวัญ” ก็จัดเป็นคำโบราณในตระกูลภาษาไท คำนี้ใช้ได้ทั้งภาษาไทยถิ่นทั่วไปทั้งในและนอกประเทศไทยในแง่ของการให้ความหมายภาษาไทยถิ่นนอกประเทศไทย อาทิ ภาษาไทในประเทศจีน อินเดีย พม่า คำว่า “ขวัญ” ก็มีความหมายในทำนองเดียวกันกับที่ใช้อยู่ในภาษาถิ่นในประเทศไทยในแง่ว่าเป็นสิ่งที่แฝงอยู่ในตัว

มนุษย์ ไม่มีอิทธิฤทธิ์ แต่ถ้าไม่อยู่กับเจ้าของร่างก็จะเป็นปกติ ส่วนที่ต่างกันก็คือขวัญยังคงอยู่ต่อไป หลังจากที่เจ้าของร่างตายแล้ว ในหมู่คนไทยนอกประเทศไทยยังมีความเชื่อว่าขวัญของคนที่ยังมีชีวิตอยู่จะกลับมามีชีวิตอยู่ต่ออีก ส่วนขวัญคนไทยในประเทศไทย (คนไทย) เห็นว่า ขวัญเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับเจ้าของร่างเมื่อยังมีชีวิตอยู่เท่านั้น เมื่อใดที่เจ้าของร่างตายไปก็จะเป็นการหลุดจากขวัญของคนนั้นอีก ถ้าจะพูดถึงก็จะกล่าวถึงอีกสิ่งหนึ่งคือ “วิญญาณ” ของผู้ตายแล้ว

จากการศึกษาประวัติของกลุ่มเผ่าพันธุ์ไทแรกเริ่มเดิมทีนั้น รวมกลุ่มกันเป็นสังคมไทโบราณก่อนแยกตัวออกไปอาศัยตามพื้นที่ต่าง ๆ ดังเช่น สังคมไทในพม่า อินเดีย หรือประเทศไทย ชนชาติเหล่านี้มีความเชื่อเรื่องขวัญมานานแล้วและก็ใช้คำว่า “ขวัญ” เป็นภาษาโบราณของชนชาตินี้ ดังที่ วิไลวรรณ ษนิชฐานันท์ ที่ได้อธิบายความเห็นไว้ในงานวิจัย “วิวัฒนาการพิธีทำขวัญของคนไท” ได้วิเคราะห์ไว้ว่า ความหมายขวัญที่เก่าแก่คือคำว่า “ขวัญ” จะใช้ทั้งคนเป็นและคนตาย และเป็นความหมายที่ใช้ในภาษาไทยโบราณ แต่คนเชื้อสายไทในประเทศไทย (คนไทย) ได้ยืมเอาคำภาษาบาลีคำว่า “วิญญาณ” มาใช้แทนที่ความหมาย “ขวัญ” กับชีวิตหลังความตาย ดังนั้นจะสังเกตได้ว่าเข้าใจปัญหาเกี่ยวกับการศึกษาความหมายและความแท้จริงเกี่ยวกับเรื่องนี้ เป็นปัญหาจากการใช้ศัพท์ในการอธิบายสิ่ง ๆ หนึ่งซึ่งบางครั้งถ้าไม่ได้สืบค้นถึงความจริงในแหล่งที่มาทางความคิดดั้งเดิม แล้วอาจทำให้การอธิบายความจริงในเรื่องใดเรื่องหนึ่งสามารถเกิดความเข้าใจผิดหรืออาจเป็นปัญหาที่ยังต้องถกเถียงกันต่อไปก็ได้

สรุปความเชื่อและความหมายเรื่องขวัญ

จากการศึกษาความเชื่อพิธีกรรมและความหมายเรื่องขวัญจากเนื้อหาที่กล่าวมาข้างต้น พบว่าความเชื่อเรื่องขวัญเป็นความเชื่อที่มีมานาน ตั้งแต่สมัยโบราณที่มีสาเหตุเกิดจากความกลัวในสิ่งเหนือธรรมชาติและเกิดจากความสงสัยในเรื่องสิ่งนามธรรมที่อยู่กับตัวมนุษย์ โดยเฉพาะความสงสัยในเรื่องของความรู้สึกที่เรียกทั่วไปว่า “จิตใจ” ในขณะที่เรามีความรู้สึกไม่สบายใจ ท้อแท้ เสียใจ หรือแม้กระทั่งเวลาเราขาดความเชื่อมั่นและเกิดความรู้สึกกลัว ในสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ เราไม่สามารถหาคำตอบได้ด้วยทางวิทยาศาสตร์ที่ชัดเจนแต่เราสามารถเชื่อได้ว่าสิ่งเหล่านี้คือสิ่งที่ประกอบขึ้นเพื่อทำให้ชีวิตของมนุษย์สมบูรณ์ขึ้น เหตุผลนี้จะเห็นได้ว่า ไม่ว่าชนชาติใดก็ตามก็มีความเชื่อในเรื่องนี้กันทั้งนั้น เพราะเนื่องจากมนุษย์ยังมีความต้องการ ให้ชีวิตของตนเองเป็นสุขมีสิริมงคล

แต่ในขณะที่เดียวกันเมื่อได้ศึกษาถึงเป้าหมายหลักในความเชื่อเรื่องขวัญทั้งชาวตะวันตกและชาวตะวันออก ได้พบว่าความเชื่อเรื่องขวัญของทั้งสองชนชาติจะมีจุดมุ่งหมายเดียวกันดังนี้คือ ชาวตะวันตกมีการมุ่งเน้นความเชื่อเรื่องขวัญออกมาในรูปแบบการค้นหาวิธีการที่จะช่วยทำให้ชีวิตดีขึ้น โดยอาศัยพลังอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์บ้างและอาศัยความเชื่อในเรื่องโชคชะตา และโชคกลางของคลัง

เพื่อช่วยในการแก้ไขปัญหาชีวิต ส่วนความเชื่อเรื่องขวัญของชาวตะวันออก ก็ จะมีความเชื่อ เช่นเดียวกันกับเรื่องขวัญของชาวตะวันตกตรงที่มนุษย์ทุกคนต้องการให้ชีวิตตนเองและสิ่งรอบ ๆ ตัวเองมีสภาพที่ดี ดังนั้น จึงถือว่ามีมนุษย์ ต่างก็มีความมุ่งหวังที่ต้องการชีวิตที่ดี แม้ว่าความเชื่ออาจจะ มีความแตกต่างกันออกไปตามรูปแบบของเหตุผลและวิธีการของแต่ละชนชาติที่จะนำไปสู่ชีวิตที่ดี และเป็นมงคล

อีกแง่หนึ่งเมื่อเปรียบเทียบความหมายขวัญของไทยและทางตะวันออกพบว่าความหมายขวัญ ของตะวันตกในสมัยโบราณนั้น อาจจะมีความหมายเป็นสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยมีลักษณะเป็นสิ่งช่วย เสริมพลังความเชื่อมั่นให้มนุษย์ที่มาจากเครื่องรางของขลังและอาศัยความเชื่อเรื่องโชคลางต่าง ๆ แต่ ในปัจจุบันความหมายขวัญตะวันตกจะเข้าใจในรูปแบบการให้กำลังใจมากกว่าที่จะมุ่งเน้นในเรื่องของ ความเชื่อ ซึ่งในภาษาอังกฤษจะใช้คำว่า Morale แทนที่คำว่า ขวัญ หรือ กำลังใจ ดังนั้นความหมาย ขวัญ (Morale) ในลักษณะนี้ จะมีความแตกต่างกันกับความหมายขวัญของไทย ตรงที่จะเน้นการ เสริมสร้างกำลังใจโดยอาศัยแรงจูงใจที่มาจากความเชื่อและพิธีกรรม ซึ่งลักษณะพิธีกรรมนี้จะจัดใน รูปแบบของกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างกำลังใจของเจ้าของขวัญให้รู้สึกดีขึ้น ส่วนขวัญของตะวันตกจะ อาศัยแรงจูงใจเพื่อให้บุคคล ได้เกิดความรู้สึกมีกำลังใจโดยใช้วิธีการทางจิตวิทยามากกว่า ซึ่งอาจจะ เป็นจิตวิทยาที่ออกมาในรูปของการให้เป็นสิ่งของหรือคำพูดที่ไพเราะมีกำลังใจ

วิเคราะห์การออกแบบสิ่งทอเชิงสัญลักษณ์ความเชื่อกลุ่มคนชีวิตผ่านรูปแบบศิลปะหลังสมัยใหม่ขึ้นมา ใหม่ในเชิงทดลอง

1. ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการออกแบบลวดลาย ที่มาจากสัญลักษณ์ทาง ความเชื่อ เรื่องขวัญ โดยโยงกับ การเกิด การเจ็บ ละครตาย โดยผูกสัญลักษณ์ ของการตีความผ่านงานเครื่องแต่งกายสไตลอาร์ทูแวร์ หรือ wearable arts โดยใช้วัสดุในเชิงทดลองจากสายสัญญาณ เส้นใยและการย้อมสีจากไม้มงคล และ นวัตกรรมการสร้างลายพิมพ์บนผ้า ร่วมกับเทคนิคแบบสื่อประสมที่ลือมาจากการเข้าไปศึกษาเรื่องขวัญในพื้นที่ชุมชนที่กล่าวถึงเรื่องขวัญ เพื่อมาเป็นข้อมูล และกำหนดทิศทางในการออกแบบให้เหมาะสมกับลักษณะของสัญลักษณ์ทาง ความเชื่อ
2. ศึกษาและวิเคราะห์วิธีการในการวางแพทเทิร์นและคอลเลคชั่นให้มีความลื่นไหลตามแรงบันดาลใจ ที่สามารถสื่อสารออกมาทางลวดลายบนผ้าผืน โครงร่าง เงามของเสื้อผ้า แรงบันดาลใจเรื่องความเชื่อที่เกี่ยวข้องลักษณะของการออกแบบ

เทคนิคบนผ้า เพื่อเป็นข้อมูลและข้อจำกัดในการออกแบบเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์

- กำหนดวิธีในการสร้างสรรค์งานออกแบบให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์กับการนำไปสื่อสารแสดงแบบ ประกอบกับความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ และเทคนิคในการผลิต ซึ่งในงานวิจัยครั้งนี้ กำหนดแนวความคิดหลักโดยใช้เรื่องขวัญมาตีความเพื่อเป็นแนวทางในการออกแบบสิ่งทอเชิงสัญลักษณ์ความเชื่อสู่มงคลชีวิต
- ดำเนินการผลิตต้นแบบเพื่อนำเสนอบนหุ่นมนุษย์

ตารางที่ 1 วิเคราะห์องค์ประกอบของลวดลายบนผ้าฝืน

ลำดับ ที่	องค์ประกอบภาพที่สำคัญ	ความหมายแฝง	ที่มา/แรงบันดาลใจ
1		<p>ภาพสรวงสี่เรื่องการสอน ขวัญ ลายเส้นโค้งวงแคบ ของภาพที่เต็มไปด้วยพลัง การเคลื่อนไหว จังหวะ ของเส้นแกนเป็นน้ำหนัก ใหญ่เล็ก</p>	<p>การอ้างถึงภาวะ ของขวัญ ที่อธิบาย เรื่องพิธีกรรมครั้งนี้ที่ใช้ สรวงเป็นตัวสอนขวัญ เพื่อให้เจ้าตัวได้อยู่เย็น เป็นสุข ซึ่งคนอีสาน เสลาเรียกขวัญจะใช้คำ กล่าวว่า .. “มาเด้อ ขวัญเอ๋ย”</p>
2		<p>ขวัญกระเจิง(ขวัญหาย) เป็นการใช้อองค์ประกอบ ภาพด้วยส่วนประกอบของ ลายขดกันหอย แต่โอบ รอบด้วยแกนเส้นที่แตก แขนงออกจากจุดกึ่งกลาง ไร้ทิศทางที่แน่นอน</p>	<p>การเปรียบเทียบถึง สภาวะที่ดูไม่มั่นคง ให้ รู้สึกถึงความสิ้นหวัง หมดกำลังใจ หวาดกลัว หวาดระแวง อ้างถึงการหุแว่ว วน กลับสู่จุดเดิมที่สื่อสาร ถึงภาวะเครียด</p>

ลำดับ ที่	องค์ประกอบภาพที่สำคัญ	ความหมายแฝง	ที่มา/แรงบันดาลใจ
3		<p>ภาพที่อ้างอิงถึงจอมขวัญ ในมิติที่วนออกจากจุด กึ่งกลางแบบวนซ้าย และมี มิติของลายเส้นประกอบ สร้างแบบหลายกลุ่ม โดย เมื่อมองภาพรวมจะดู เคลื่อนไหวและหลากหลาย แต่ก็มีความเป็นเอกภาพ</p>	<p>ข้อเท็จจริงได้มีการ อธิบายถึงลักษณะของ จอมขวัญหรือจอมขวัญ ที่เชื่อว่าเส้นผมที่วน จากซ้ายออกไปจะเป็น ขวัญดี แต่ใน ขณะเดียวกันวนจาก ขวาจะมองว่าเป็นขวัญ ของชาติที่แล้วที่กลับ ชาติมาเกิดอีกครั้ง</p>
4		<p>ภาพแสดงถึงรายละเอียด รวมของสัญลักษณ์จำแลง มิติขวัญในทัศนคติที่มีการ ประกอบสร้างแบบโอบอุ้ม และยึดหยุ่นของ องค์ประกอบเล็กและลาย โค้งในภาพ</p>	<p>ขวัญทางความเชื่อของ พุทธศาสนาเชื่อกันว่า ในร่างกายคนเรา มี 2 รวมกัน ได้แก่ กาย หยาบและจิตใจ(ขวัญ) ซึ่งเป็นความสอดคล้อง ที่เป็นสัมพันธ์ภาพซึ่ง กันและกันโดยสมบูรณ์</p>

ลำดับ ที่	องค์ประกอบภาพที่สำคัญ	ความหมายแฝง	ที่มา/แรงบันดาลใจ
5		<p>การใช้แกนของเส้นอธิบาย ลักษณะของจังหวะการ เคลื่อนไหวแบบแสดงให้ เด่นชัดที่เลื่อนไหลจากจุด กลางในแบบสมมาตร</p>	<p>จอมขวัญหรือใจกลาง ขวัญ ที่สามารถอธิบาย ถึง ตำแหน่ง ของ ร่างกายได้ 4 จุด คือ หู ปาก จมูก รูทวาร และ มิติภาพที่ออกจากจุด กึ่งกลางทั้ง4นั้นถูกโอบ ล้อมด้วยจังหวะเส้น โค้งที่มีความซ้ำเติมแต่ ไม่ใช่ รูป กาล โค้ง แบบเดิม ซึ่งอยากแฝง ถึงความหมายของขวัญ รองทั้งหลาย ซึ่งมีกว่า 27 จุด ซึ่งเป็นอวัยวะที่ เหลือทั้งหมด ซึ่งเมื่อ รวมแล้วขวัญจะมี 32 จุด</p>
6		<p>ภาพลายเส้นที่มีจังหวะ การซ้ำโดยถอดแบบจาก ภาพจริงที่เป็นลักษณะของ การผูก ขวัญ แขน มี ลักษณะภาพเป็นการ ประกอบสร้างจากแสงและ เงาที่มีความชัดเจน</p>	<p>สภาวะของการอธิบาย เรื่องขวัญที่มาจากวิธี ผูกข้อไม้ข้อมือ ซึ่งตาม จริงมีการใช้ฝ้ายดิบที่ นำมาถักเป็นเส้น เพื่อ เป็นเครื่องรางให้เกิด กำลังใจและเพื่อเป็นสิริ มงคลต่อชีวิต</p>

ลำดับ ที่	องค์ประกอบภาพที่สำคัญ	ความหมายแฝง	ที่มา/แรงบันดาลใจ
7		<p>องค์ประกอบของลายที่มี การถอดโครงสร้างมาจาก เบื้อง โดยอาศัยลักษณะการ ให้ความหมายของลาย ก้านเบี่ยง ด้วยการพับ จับ จีบของพิธีใช้ใบตองมาเป็น องค์ประกอบหลักภาพ โดยให้แบบพาสเทลจาก ภาพจริงที่มองเห็นด้วยตา มาคลี่คลายโครงสร้างภาพ</p>	<p>การกล่าวถึงเบี่ยง ที่ เพี้ยนมาจากคำว่า เบื้อง หมายความว่า 5 (ชั้น 5) : อธิบายจาก ลักษณะของการพับ 4- 5 ทิศทาง ซึ่งเป็นการ แสดงความที่แตกต่าง กัน หากพับ4ทิศ จะใช้ ไหว้ผีสังนางไม้ แต่ หาก5ทิศขึ้นไป(5-7-9) คือ ใช้ไหว้พระหรือ เทวดาประจำตัว ซึ่ง ส่วนมากการพับกลีบ ต้นหมากเบี่ยงในพิธีสู่ ขวัญ จะเป็นการพับ แบบกลีบ2ชั้น เพื่อทำ การเรียกขวัญเด็กครั้งแรก ซึ่งกระทำในวัย1- 3เดือน เพื่อให้มีพลัง ภาย พลังใจที่เข้มแข็ง และมั่นคง</p>

ลำดับ ที่	องค์ประกอบภาพที่สำคัญ	ความหมายแฝง	ที่มา/แรงบันดาลใจ
8		<p>สวดลายประกอบร่างจากสภาวะที่มีความเครียดแสดงออกถึงความไม่มั่นคง ไม่อยู่กับร่องกับรอย มีลักษณะที่แตกแยกเอาแน่เอานอนไม่ได้ ซึ่งมีการจัดวางในลักษณะแบบแพทเทิร์นที่มีความต่อเนื่อง เพื่อต้องการสื่อสารถึงการแสดงออกอย่างชัดเจนของจิตใจและอารมณ์ที่มีความขัดแย้ง</p>	<p>การกล่าวอ้างถึงขวัญ ในภาวะที่รู้สึกและแสดงออกได้ตรงไปตรงมา ถ้าขวัญของผู้ได้อยู่กับตัว ผู้นั้นจะมีความสุข แต่ถ้าขวัญของผู้ใดหนีหาย ผู้นั้นจะมีลักษณะอารมณ์ที่ตรงกันข้าม</p>
9		<p>ลายของการประกอบสร้างที่ใช้การวางวัสดุที่เป็นโครงสร้างแบบเส้นตั้งสีแดงมาสร้างจุดเด่นให้พื้นผิวมีมิติ โดยกำหนดตำแหน่งให้รายละเอียดอยู่บนภาพลายขวัญ เป็นวัสดุที่เคลื่อนไหวได้เพื่ออธิบายเกี่ยวกับพลังงาน</p>	<p>ร่างกายที่เป็นเนื้อหนังมังสา มีสีแดงของเลือดหล่อเลี้ยงทั่วร่างกาย สะท้อนถึงจิต (ขวัญ)-วิญญาณ (ร่างกาย) ที่หลอมรวมเป็นหนึ่ง</p>

ตารางที่ 2 วิเคราะห์องค์ประกอบของผลงาน

ลำดับ	ผลงาน	คำอธิบาย
1		<p>จุดกำเนิดของขวัญที่มาจากภาวะหลังจากตัดสายสะดือ โดยเราสามารถอธิบายองค์ประกอบของภาพ โครงร่างงานนี้ได้จากเหตุการณ์หลังการกำเนิดแล้วมีผ้ามาห่อหุ้มร่างกายไว้เพื่อให้ได้รับความปลอดภัย ความอบอุ่นและความรัก แสดงออกถึงจุดเริ่มต้นของการเรียกขวัญ(สู่วขวัญ) ในเส้นสายลายผ้าใช้การออกแบบแบบสองมิติและเป็นลายเส้นที่เรียบแบนบนโครงสร้างสวดลายที่ถอดแรงบันดาลใจมาจาก เบญหรือต้นหมากเบ็ง ซึ่งต้องการอธิบายถึงหมายความว่า 5 (ชั้นธ5) พร้อมด้วยดอกไม้ที่สื่อด้วยดอกบัวตามความเชื่อที่มีนัยยะมาจากศาสนาพุทธ มีลายเส้นที่สื่อถึงสายสัญญาณ และสายน้ำ เทคนิคที่ใช้คือการพิมพ์ลายที่มีการทดลองว่าสามารถเก็บรายละเอียดของงานได้ชัดเจนที่สุด โดยหลักเป็นสีขาวดำแต่บริเวณบัวใช้สีโทนพาสเทลไทยโทน ได้แก่ สีดอกอุบล สีผาด สีเนื้อ สีเขียวดิน สีดำนิลภาพ และพื้นเป็นสีขาวม่วงให้มองดูมีชีวิตชีวาเป็นจุดเน้นการเล่าเรื่องให้ดูน่าสนใจ ซึ่งถูกแสดงบนเส้นใยผ้าเส้นใยลินิน ที่ตามข้อเท็จจริงแล้วสิ่งทอชนิดนี้ถูกค้นพบขึ้นเป็นเส้นใยแรกของโลก ทั้งนี้ยังเชื่อกันว่าเมื่อเด็กแรกเกิดในจวบถึงในวัย1-3เดือน ได้เข้าพิธีสู่วขวัญแล้วจะช่วยส่งเสริมให้มีพลังกายพลังใจที่แข็งแรงในอนาคต</p>
2		เล่าเรื่องขวัญแบบที่มีการแปลงลายเส้นและวาง

ลำดับ	ผลงาน	คำอธิบาย
		<p>องค์ประกอบแบบภาพสมมาตรทั้งผืนและโครงสร้าง โดยมีการตีความเล่าเรื่องมาจากห้วงวัยเยาว์ของเด็กหญิงในทัศนคติของผู้วิจัย ที่มีภาพความทรงจำกับครอบครัวถึงจินตนาการที่หยิบเอาโครงสร้างของชุดสวมที่แลดูอ่อนโยนในอุดมคติ ผ่างด้วยลายเส้นที่แทนภาพของสวิง สื่อถึงการสอนขวัญขึ้นหรือความหมายหนึ่งคือการซ่อน(ซ่อน)ความทรงจำเมื่อวัยเยาว์ มีขวัญแสดงอยู่ตรงกลางตำแหน่งของผลงาน และตำแหน่งต่างๆ รวมถึงจอมขวัญหรือใจกลางขวัญ คือ บริเวณหัวใจที่รวมหลักทั้ง4ไว้ คือ หู ปาก จมูก รูทวารและขวัญรองอีก27ที่คืออวัยวะทั้งหมดของเรา และลวดลายประกอบสร้างโดยตัวลำตัวที่ดูสั้นไหลมีจังหวะ ยืดหยุ่นเป็นเสมือนรูปแบบที่สามารถเข้าถึงได้ง่ายในอัตลักษณ์ที่บ่งบอกว่า เป็นเครื่องแต่งกายเพราะต้องการแสดงออกถึงความไร้เดียงสาและเป็นสภาวะที่เป็นนามธรรมน้อยที่สุด เพื่อให้ผู้มองสามารถเข้าถึงได้ง่ายและดูเป็นมิตร</p>
3		<p>โครงสร้างเงาที่ดูสมมาตรกันโดยมีการใช้สีแดงมณีในไทยโทน ทำกึ่งขอบโดยรอบเนื่องงาน เพื่อต้องการอธิบายถึงสภาวะแทนที่ไม่มั่นคง อ่อนไหว ซึ่งเมื่อได้ไล่เรียงที่มาที่ไปแล้ว ผลงานนี้อยู่ลำดับถัดจากวัยเยาว์ที่ดูค่อนข้างจะมีความไร้เดียงสา แต่ผลงานนี้จะวางภาพแบบ Perspective ที่จุดเส้นกลาง แบบสมมาตรกันทั้งผืน ลายภาพสื่อสารว่าเป็นขวัญเสีย (เสียภาษาอีสาน=หาย) คือ หมดกำลังใจสิ้นหวังหรือหวาดกลัว ความกังวล ใจสั่น ไม่มีสมาธิ หวาดระแวง หูแว่ว วนอยู่กับตัวเองซ้ำๆหรือเห็นภาพเดิมๆซ้ำๆวนไป จึงใช้รูปแบบการวางบนร่างมนุษย์ตรงตำแหน่งกลางหน้าให้ตรงกับเป็นตำแหน่งของปากและ</p>

ลำดับ	ผลงาน	คำอธิบาย
		<p>สามารถมองเป็นภาพสะท้อนแบบหน้ากลับหัวบนล่าง ซึ่งเป็นการสร้างลวดลายที่มีจุดเด่นให้เกิดการมองแล้วรู้สึกถึงพลังงานในอีกห้วงหนึ่งที่มีความเป็นนามธรรม ซึ่งเมื่อเกิดความหวาดกลัวก็มักจะมีการดำเนินพิธีกรรมตามจารีตประเพณีและความเชื่อขึ้นเพื่อชักนำให้ขวัญกลับคืนสู่ร่างของคนนั้นและฟื้นคืนสติและมีกำลังใจอีกครั้ง ในลวดลายโดยรวมเมื่อนำมาสวมใส่บนร่างคนจึงเห็นการแสดงแบบที่มีความเคลื่อนไหวคล้ายกับการพยายามเรียกขวัญและเกิดเป็นภาพที่ขยับได้ในคราวเดียวกัน</p>
4		<p>การใช้สีดำในภาพตัดขาดเป็นภาพต่อเนื่องบนผ้าที่มีการทอพิเศษด้วยเส้นด้ายสายสีจันจริงที่มาจากกรเข้าร่วมพิธีเรียกขวัญเมื่อช่วงเริ่มปีศักราชใหม่ ทอสายสีจันในลักษณะเป็นเส้นพุ่งบนที่ทอของคนผู้ไทดำ เป็นที่แบบโบราณเส้นยืนสีดำย้อมด้วยสีดำจากสีมะเกลือธรรมชาติ บริเวณตัวในจะเป็นคอเสื้อแบบทรงที่เลียนแบบมาจากสวิงมีการทอแบบเว้นโปร่งเพื่อให้สิ่งทอดูมีมิติ ผลงานนี้อธิบายได้ว่าเป็นการแสดงถึงห้วงที่ขวัญเสียไปแล้ว จะมีการเรียกขวัญกลับมาหาเจ้าของ จะมีมูลมังตามความเชื่อในแต่ละที่ได้มาจากทุนทางธรรมชาติและทุนทางวัฒนธรรมที่มาประกอบสร้างบนลายภาพ ตามที่ได้ลงพื้นที่ไปเก็บข้อมูล จึงพบว่าการนำภาพมงคลเป็นความหมายแฝงที่สื่อสารไปถึงเรื่องดีงามมาใช้บนลวดลายผ้าผืน เช่น ไบเมขยม(ให้ผู้คนกลับมานิยมชมชอบ) ไบขนุนหรือแก่นขนุน (ขนุนนำชีวิตให้ไปทางที่ดี) ขามบัวหรือฝักบัว (ไอบอ้อมขวัญด้วยความนุ่มนวลเหมือนไอบเม็ดบัว) น้ำ(ทำอะไรก็ให้สิ้นไหลเหมือนสายน้ำ) และ ฝ่ายแดงหรือฝ่ายขาว (เส้น</p>

ลำดับ	ผลงาน	คำอธิบาย
		<p>เลือดที่คอยหล่อเลี้ยงชีวิต) เป็นต้น และมีการตกแต่งเพื่อให้ผลงานมีมิติซ้อนทับยิ่งขึ้นโดยใช้วัสดุที่สื่อสารความหมายถึงชีวิตจากเส้นใยไหม(มาจากสัตว์) สีแดงหงชาด ที่ต้องการสื่อสารให้ดูเคลื่อนไหวได้โดยการปักเป็นเส้น และทิ้งตัวลงคล้ายกับเลือดในสัมพันธ์ภาพของขวัญและการดำรงอยู่</p>
5		<p>มีการออกแบบให้ผลงานบริเวณที่อยู่ช่วงแขนมีโครงสร้างคล้ายกับสวิง ใช้ผ้าเก่าที่เป็นมูลมังของผู้เฒ่าผู้แก่ที่เก่าเก็บมาแปลงสภาพเป็นผลงานที่ผสมผสานด้วยผ้าพิมพ์ลายที่มีลักษณะวางแพทเทิร์นเป็นจังหวะซ้ำเติมทั้งผืนที่ดูมีสถานะไม่มั่นคง และแขนของโครงที่เสมือนสวิงที่กำลังพยายามจะซ้อนขวัญขึ้นมา โครงสร้างของท่อนบนและท่อนล่างของผลงานนี้จะดูผิดแปลกไปจากเครื่องแต่งกายตามลักษณะทางกายศาสตร์ของมนุษย์ แต่จะต้องอาศัยแรงจูงใจที่มาจากความเชื่อและพิธีกรรมมาเพื่อเสริมสร้างกำลังใจของเจ้าของขวัญให้รู้สึกดี ซึ่งเป็นไปในการตีความเชิงจิตวิทยา ประกอบกับการลงไปหาข้อมูลของผลงานนี้ต้องการตีความถึงการสอนขวัญ ที่มักจะใช้เมื่อคนเจ็บป่วยทางด้านร่างกายหรือจิตใจ(ผิดกายรศาสตร์มนุษย์) และพิธีกรรมครั้งนี้จะใช้สวิงเป็นตัวสอนขวัญเพื่อนำทางให้กลับมาสู่ร่างของคนนั้น พร้อมกับคำเรียกขวัญของคนอีสานว่า มาเด้อขวัญเอ๋ย กลับมาเด้อลูก บ่ว่าขวัญอยู่ใสบ่ว่าจะเป็นตายร้ายดีกะให้กลับมาหาเจ้าของเด้อ ซึ่งจะเป็นการใช้ผ้าสีด้ามงคลคลุมที่กระหม่อมเป็นการให้กำลังใจเรียกขวัญในอีกทางหนึ่ง</p>

ลำดับ	ผลงาน	คำอธิบาย
6		<p>ใช้การตัดทอนลายละเอียดบนลายผ้าออกให้ดูเป็นลักษณะของการจับจีบ ยับย่นเป็นให้เกิดมิติและเทคนิคบนสิ่งทอที่มีความน่าสนใจ ซึ่งผู้วิจัยพยายามโยงไปถึงสภาวะสงบเมื่อต้องเผชิญความตาย ผลงานบริเวณด้านหน้านำอัตลักษณ์ของพวงหรีดมาใช้เพื่อตีความถึงห้วงที่มีความลึก และตัดเย็บจากผ้าที่ทอจากผ้าฝ้ายผสมเส้นใยไม้จันทน์แดงที่มีการเข้าพิธีสู่ขวัญแล้ว ทอในลักษณะแบบสองตะกอกแต่ขยับจุดเพื่อให้เกิดลวดลายบนตัวผ้าที่มีพื้นผิวขรุขระบนเนื้อผ้า สีหลักของผลงานจะดูขัดกันรุนแรงกว่าชุดอื่น จากสีขาวนวลและสีดำนิกภาพ โดยผลงานนี้ต้องการตีความหมายที่เป็นลักษณะของขวัญที่สงบนิ่งแล้วสิ้นลมปราณ(ตามความเชื่อ) บอกได้ถึง การเคลื่อนที่ของขวัญไปสู่ภพ ภูมิสุขาวดี ไร้ความกังวลและเป็นสุข</p>
7		<p>จุดสุดท้ายของการเป็นจุดเริ่มต้น(ชีวิตหลังความตาย) เพราะมีความเชื่อทางพุทธศาสนาว่า ความตายอาจมองว่าเป็นเรื่องมงคลได้ เพราะความตายกับการเกิดเป็นของคู่กัน เป็นการเวียนว่ายตายเกิด โดยผู้วิจัยใช้การถอดแรงบันดาลใจมาจากการพับชิ้นหมากเบ็งมารี้ออนและประกอบสร้างภาพใหม่ในลักษณะของผลงานที่อยู่บนกายศาสตร์(Ergonomics)ของมนุษย์ ซึ่งเป็นลักษณะเป็นลวดลายสามมิติ สีดำทั้งโครง เพื่ออธิบายถึงการเป็นมงคลชีวิตจากสีดำที่ย้อมด้วยสีจากธรรมชาติทั้งตัว สื่อให้เห็นถึงความนิ่ง สงัด คลามลึกซึ้ง แม้สัมผัสด้วยตาไม่ได้แต่ก็ยังคงมีอยู่ ด้วยการสร้างแบบผลงานบนคน ที่เชื่อว่าเรื่องขวัญนี้เมื่อเจ้าของขวัญตายจากไป จะมีการประณีตในการแต่งองค์ทรงเครื่องอย่างพิถีพิถัน เพราะเชื่อว่าขวัญจะอยู่</p>

ลำดับ	ผลงาน	คำอธิบาย
		<p>กับเสื้อผ้าอาภรณ์ที่นุ่งห่ม เพราะเมื่อคนเสียชีวิตไปแล้วเสร็จพิธีกรรมทางศาสนาจะมีการสู่ขวัญให้คนที่เสียชีวิต เพื่อจะเรียกขวัญมาปกป้องรักษาคนในครอบครัวเพื่อเป็นสิริมงคล โดยจะมีผู้หญิงเป็นแม่ งานและผู้ร่วมพิธีจะต้องร้องรำทำเพลงให้สนุกสนาน ซึ่งเพื่อให้เกิดความสมบรูณ์นั้นจะไม่มีควมโศกเศร้า เพื่อสร้างและขวัญของผู้เสียชีวิตไปสู่ความสุขสงบ</p>

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การดำเนินการพัฒนาโครงสร้างลวดลายของสิ่งทอเชิงสัญลักษณ์ความเชื่อสู่มงคลชีวิต เพื่อศึกษา (1) เพื่อศึกษามิติที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อด้านมงคลของขวัญ (2) เพื่อวิเคราะห์กระบวนการสร้างความหมายของขวัญ ผ่านการประกอบสร้างภาพแทนและอัตลักษณ์จากการผสานความเชื่อสู่มงคลชีวิต (3) เพื่อออกแบบสิ่งทอใหม่ที่สามารถเพิ่มโอกาสการให้ความหมายของความเชื่อมงคล เป็นการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์รูปแบบใหม่ สร้างคุณค่าของผลิตภัณฑ์และตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค ซึ่งงานวิจัยนี้จากการสัมภาษณ์ แบบสอบถาม และการศึกษา และวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบ เพื่อเป็นข้อมูลประกอบในการออกแบบและพัฒนา โครงสร้างการทอผ้าสำหรับสิ่งทอเชิงสัญลักษณ์ความเชื่อสู่มงคลชีวิต โดยมุ่งเน้นการศึกษาในด้านมิติทาง ความเชื่อของขวัญ รวมถึงรูปแบบ เทคนิคในการผลิต และออกแบบโครงสร้างผลงาน จำนวน 7 รูปแบบ โดยพิจารณาจากแนวความคิดและลักษณะของสิ่งทอเชิงสัญลักษณ์จากพิธีกรรม วัสดุและเทคนิค บนผ้า จากนั้นนำผลที่ได้จากการศึกษามาพิจารณาเป็นแนวทางในการออกแบบและพัฒนาเป็น รูปแบบที่มีโอกาสไปสู่การเป็นผลงานที่สามารถสวมใส่ได้บนหุ่นมนุษย์ ให้มีรูปแบบสอดคล้องกาย ศาสตร์ และเป็นแนวทางในการพัฒนาภาพแทนและอัตลักษณ์จากการผสานความเชื่อสู่มงคลชีวิต

5.1 สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามวิธีการวิจัยสรุปเป็นกระบวนการในการออกแบบสิ่งทอเชิงสัญลักษณ์จาก ความเชื่อสู่มงคลชีวิต ดังนี้

1. วิเคราะห์ข้อมูล จากการเก็บรวบรวมข้อมูลและลงพื้นที่โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก(In-depth interview) เกี่ยวกับ ลักษณะของพิธีกรรมความเชื่อของขวัญในนัยยะแฝงที่ส่งผลต่อด้าน ความเชื่อมงคลชีวิต ในการศึกษาครั้งนี้ทำให้ทราบว่า ความเชื่อและความหมายเรื่องขวัญมีลักษณะ แนวคิดที่มีความหมายในเชิงบวก(Positive) ในแง่ของการให้กำลังใจและเป็นสิริมงคลกับชีวิต นั้น หมายถึงมนุษย์ทุกคนมีความปรารถนาต้องการให้ชีวิตของตนได้มีแต่สิ่งที่ดี โดยความปรารถนานี้จะ เกี่ยวข้องกับชะตากรรมมนุษย์ ซึ่งชะตากรรมของมนุษย์จะดีหรือร้ายนั้นขึ้นอยู่กับสภาวะของขวัญ โดยความเชื่อเรื่องขวัญเป็นความเชื่อของมนุษย์หลาย ๆ ชนชาติ บางพื้นที่อาจจะไม่เรียกสิ่งนามธรรม

นี้ว่า ขวัญ แต่อาจจะกล่าวเรียกเป็นสิ่งที่อื่น แต่อย่างไรก็ตามเมื่อศึกษาตามหลักความเชื่อในศาสตร์เหนือธรรมชาติทั่วไปแล้วจะพบว่า แนวคิดความเชื่อเรื่องขวัญมีลักษณะเป็นสิ่งที่แทนที่เกี่ยวกับเสริมสร้างพลังชีวิตเพื่อให้เกิดกำลังใจ และความเชื่อมั่นโดยออกมาในรูปแบบความเชื่อที่เกี่ยวกับโชคกลาง ของคลัง หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยสามารถอธิบายสัมพันธ์ภาพนี้ออกมาเป็นภาพที่มีการรื้อถอนจากภาพแรงบันดาลใจที่มาจากความเชื่อเรื่องขวัญที่เป็นมงคลและประกอบสร้างเป็นภาพแทนที่มีนัยยะแฝงในแบบนามธรรม เพื่อสื่อสารลักษณะของขวัญที่แปรผันออกไปเป็นสิ่งโอบอุ้มห่อปกคลุมร่างกาย เนื่องจากความเชื่อที่เกี่ยวข้องว่า นอกจากขวัญจะอยู่ตามส่วนต่างๆ ของร่างกายแล้ว จนยังสามารถมาอยู่บนเครื่องผ้าอาภรณ์ได้ตั้งพิธีกรรมการเปลี่ยนเสื้อผ้าในจารีตประเพณีสำคัญต่างๆ หรือในชีวิตประจำวัน ตั้งแต่เกิดจนตาย ล่วงไปจนถึงชีวิตหลังความตาย ด้วยวิธีคิดแบบมีเหตุมีผลตามความเชื่อและกระแสความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และการลงมือทำที่แสดงให้เห็นถึงผลลัพธ์ของผลงานในแต่ละชุดที่แตกต่างกันออกไปตามสิ่งที้อย่างสื่อโดยอาศัยฟังพาดำนาจทางความเชื่อ พิธีกรรมที่มากประกอบ รวมถึงข้อเท็จจริงต่างๆ จากที่มาของเรื่องเหนือธรรมชาติ ทั้งหมดในการออกแบบผลงานจำเป็นต้องเชื่อและลองผิดลองถูกเพื่อให้ผลงานนั้นๆ ถ่ายทอดความเชื่อนี้ออกมาได้ อย่างสมเหตุสมผล

2. วิเคราะห์เกี่ยวกับการเล่าเรื่องสื่อสาร ใช้เทคนิคผ้าและวัสดุที่เป็นสัมพันธ์ภาพจากความเชื่อสู่มงคลชีวิต ในเรื่องของรูปแบบ กิมมิก การผลิต เพื่อให้เกิดกระบวนการที่กำหนดอ้างมาจากแนวทางของขวัญได้อย่างเหมาะสม

3. วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการลองผิดลองถูก ซึ่งเป็นไปในแบบที่มีการลงมือทำจากประสบการณ์เสมือนการเรียนรู้ในแบบคอนสแตนต์วิทซ์ ที่เน้นการทดลองด้วยการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ให้เกิดรูปแบบและลักษณะของสิ่งทอที่มาจากความเชื่อมงคล เพื่อสรุปเป็นข้อมูลในการกำหนดแนวทางสร้างสรรค์

4. ออกแบบโครงร่างเงาของผลงานจากแรงบันดาลใจในแต่ละผลงานย่อย เป็นลักษณะของสิ่งทอเครื่องนุ่งห่มเรือนร่าง โดยวิเคราะห์ข้อมูลประกอบตามข้อที่ 1-3 มาเป็นแนวทางในการออกแบบทดลองผลิตต้นแบบ จำนวน 7 ผลงานย่อย ในลักษณะที่มีความเป็นรูปธรรม ใช้การวางลวดลายตั้งแต่ลักษณะสองมิติและเป็นแบบสามมิติ

5. ให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบสิ่งทอและแฟชั่น ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาวัสดุ และนวัตกรรมสิ่งทอ และผู้เชี่ยวชาญด้านทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่ชุมชนวัฒนธรรมไทดำ ช่วยแนะนำ ให้คำปรึกษาและคัดเลือกรูปแบบ

6. ออกแบบอารมณ์ของงานในภาพรวมโดยจัดทำเป็นผลงานย่อยที่ใช้แสดงแบบบนหุ่นมนุษย์เพื่อเป็นการสื่อสารกระบวนการในขั้นตอนสุดท้ายจากที่มาในการออกแบบสิ่งทอเชิงสัญลักษณ์จากความเชื่อสู่มรดกชีวิต

ผลงานของการวิจัยจากการศึกษาได้สรุปถึงกระบวนการออกแบบสิ่งทอในเชิงสัญลักษณ์จากความเชื่อสู่แนวทางที่มีนัยยะแฝงถึงมรดกชีวิต โดยมีการออกแบบกระบวนการตั้งแต่การวางลวดลายบนผ้าผืน การเลือกวัสดุที่มีอัตลักษณ์ตามแนวความคิดและแรงบันดาลใจเรื่องขวัญ การตีความหมายให้เกิดเป็นผลงานเครื่องแต่งกายที่สามารถสวมใส่บนเรือนร่างมนุษย์ เพื่อศึกษาและอธิบายความหมายของความเชื่อมงคลผ่านสิ่งทอที่มีรูปแบบที่เป็นนามธรรม โดยอาศัยการประกอบสร้างของลายเส้นที่ถอดแรงบันดาลใจมาจากองค์ประกอบที่เล่าเรื่องขวัญ เป็นแนวทางการสร้างภาพแทน โดยทำการศึกษาผ่านการสำรวจ สัมภาษณ์คนในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องและสอบถามผู้เชี่ยวชาญ นักออกแบบ เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เชื่อมโยงในการอธิบายลักษณะและความหมายจากสัมพันธ์ภาพต่างๆผ่านแนวคิดภายใต้กรอบแนวทางการออกแบบ ที่ครอบคลุมตั้งแต่จุดเริ่มต้นที่มีการลองผิดลองถูก เพื่อเปิดโอกาสให้การตีความมีความยืดหยุ่นและประกอบสร้างขึ้นจากการร้อยต่อเรื่องราวจากเค้าโครงเดิมเป็นการบรรยายอัตลักษณ์ของขวัญผ่านสัญลักษณ์ในมุมมองของผู้วิจัยที่ได้มีการศึกษาโดยอ้างอิงวัฒนธรรม ความเชื่อมงคลชีวิตของของกลุ่มไทดำมาเปิดประเด็นเรื่องขวัญ และอธิบายเพิ่มเติมให้เกิดเนื้อหาที่อ้างอิงบริบทแวดล้อมของความเชื่อเรื่องขวัญ ให้ความหลากหลายน่าสนใจและอิสระมากขึ้นจากเดิม

การสร้างความหมายหรือคุณค่าของผลงานผ่านการศึกษากุมิหลังทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องถึงวิถีชีวิต พิธีกรรม ความเชื่อ และภูมิปัญญานั้น ในส่วนแรกนี้ผู้วิจัยต้องการทำการศึกษาถึงแนวทางการสร้างความหมายและคุณค่าของความเชื่อเรื่องขวัญที่เป็นบริบทจากอดีตจนปัจจุบัน ว่าสิ่งเหล่านั้นยังคงหยั่งรากฝังลึกและมีการถ่ายทอดผ่านสิ่งแวดล้อมต่างๆให้ยังคงระลึกถึงและจับต้องได้ไม่เว้นแม้แต่ผ้าผืน อาหารนุ่งห่ม และสิ่งของต่างๆ ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการค้นคว้าและพบข้อความที่มีความน่าสนใจ ว่าขวัญของคนนอกเหนือจากการอยู่ทั่วร่างกายแล้ว ยังสามารถมองได้ว่าอยู่กับเสื้อผ้าที่นุ่งห่มของผู้นั้นด้วย เพราะเมื่อร่างกายได้เหลือเพียงเรือนร่าง ก็มีความเชื่อว่าจะให้นำเครื่องนุ่งห่มที่ดึงามาประทับไว้ที่ร่างนั้นก่อนเริ่มพิธีกรรมทางศาสนาตามจารีตประเพณีด้วยเช่นกัน ดังกล่าวผู้วิจัยได้ใช้พื้นที่หมู่บ้านชนโตดำ จังหวัดเลย เป็นกรณีศึกษาในการค้นคว้าผ่านบทสัมภาษณ์ ดร.เพชรตะบองไพศุณย์ หัวหน้าผู้รักษามรดกชุมชนโตดำ พบว่าพื้นที่นี้เป็นอีกหนึ่งแห่งที่มีจิตวิญญาณเรื่องของความเชื่อที่หนักแน่น และถ่ายทอดพิธีกรรมเรื่องขวัญมาอย่างยาวนานจากรุ่นสู่รุ่น จึงศึกษาวัฒนธรรมในชุมชนเป็นจุดเริ่มแรก ตลอดจนศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ด้านการออกแบบและวัสดุที่นำมาใช้อ้างอิงเรื่องขวัญในงานวิจัยครั้งนี้ เช่น เส้นด้ายจากสายสิญจ์ เส้นใยจากไม้จันทน์แดง และสีย้อมจากธรรมชาติ

ตลอดจนการอาศัยนวัตกรรมในการแสดงแบบบนผ้าจากการพิมพ์ เพื่อให้เกิดผลงานของแบบร่างที่สื่อสารออกมาได้อย่างชัดเจนตามวัตถุประสงค์ของเรื่องราวของขวัญ ทั้งนี้ทั้งนั้น ในคอลเลกชันผลงานนี้จึงแสดงแบบด้วยเส้นสายและลวดลาย วัสดุ สี และการตกแต่งเทคนิคบนผ้าบนเรือนร่างของคน ตามความเชื่อว่าขวัญจะอยู่กับเสื้อผ้า ผ่านจุดเรื่องราวตั้งแต่เกิดจนสละดวงจิต โดยต้องการสื่อสารในมิติของโครงร่างเงา(Silhouette) ลวดลาย(Printing) วัสดุ(Materials) และเทคนิคบนผ้าฝืน (Techniques in Textile) ต่างๆ รวมถึงการอธิบายรูปแบบที่สื่อสารและความหมายแฝงของผลงาน ซึ่งเป็นการพัฒนาในเชิงการออกแบบสร้างสรรค์แบบกึ่งนามธรรม และสร้างความหลากหลายให้กับเครื่องแต่งกายจากสิ่งทอความเชื่อสู่สังคมชีวิต จากการใช้ภูมิปัญญาพิธีกรรมความเชื่อในการสร้างสรรค์ มีการแสดงบนด้วยวิธีการสวมใส่บนเรือนร่างมนุษย์ ด้วยเหตุผลที่ต้องการนำขวัญที่สร้างสรรค์ทุกผลงานวางทับซ้อนบนจุดเริ่มต้นคือสสารที่มีชีวิต แสดงถึงความเคลื่อนไหว ยืดหยุ่น และการเข้าถึงจิตวิญญาณอีกครั้ง

5.2 อภิปรายผล

จากการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด ทั้งจากการสังเกต การสัมภาษณ์ ตลอดจนการศึกษาความเชื่อ พิธีกรรม และสัมพันธ์ภาพของขวัญจากเนื้อหาที่กล่าวมาข้างต้น พบว่าความเชื่อดังกล่าวเรื่องขวัญเป็นเสมือนข้อเท็จจริงที่มีการกล่าวถึงที่มีมาช้านาน เกี่ยวโยงถึงสาเหตุ แวดล้อมเรื่องความกลัวในจิตใต้สำนึก และถือเป็นเรื่องเหนือธรรมชาติ ไม่สามารถหาข้อพิสูจน์ได้ด้วยหลักวิทยาศาสตร์หรือมีข้อมูลที่เป็นเหตุเป็นผลมารองรับในเชิงทฤษฎีใดๆ จึงถือเป็นข้อสมมติฐานที่มีรูปลักษณะเป็นนามธรรม จึงมีการรวบรวมข้อมูลต่างๆมาประกอบสร้างเป็นเชิงภาพแทนเพื่อนสะท้อนให้เห็นรากของขวัญ พบว่ามีที่มาที่ไปกำเนิดตามข้อมูลได้เป็น 3 ช่วง คือ เกิดถึงตาย และหลังความตาย และมีการระบุถึงขวัญที่สำคัญตามเรือนร่างว่ามีตำแหน่งตั้งแต่ศีรษะจรดปลายเท้า 32 ตำแหน่งทั่วร่างกาย โดยมีความเชื่อว่าสิ่งเหล่านี้คือสิ่งประกอบสร้างขึ้นเพื่อทำให้ชีวิตของมนุษย์มีความสมบูรณ์ขึ้น ซึ่งจากการสรุปข้อมูลสามารถบอกเล่าผลงานสร้างสรรค์ในภาพรวมออกเป็นผลงานย่อยได้ดังนี้

ผลงานย่อยลำดับแรก กล่าวอ้างอิงถึงการกำเนิด เป็นจุดกำเนิดของขวัญที่มาจากภาวะหลังจากตัดสายสะดือ โดยเราสามารถอธิบายองค์ประกอบของภาพโครงร่างเงานี้ได้จากเหตุการณ์หลังการกำเนิดแล้วมีผ้ามาห่อหุ้มร่างกายไว้เพื่อให้ได้รับความปลอดภัย ความอบอุ่นและความรัก แสดงออกถึงจุดเริ่มต้นของการเรียกขวัญ(สู่ขวัญ) ในเส้นสายลายผ้าใช้การแสดงแบบแบบสองมิติและเป็นลายเส้นที่เรียบบนบนโครงสร้างลวดลายที่ถอดแรงบันดาลใจมาจาก เบญ หรือต้นหมากเบ็ง ซึ่ง

ต้องการอธิบายถึงหมายความว่า5 (ชั้น5) พร้อมด้วยดอกไม้ที่สื่อด้วยดอกบัวตามความเชื่อที่มีนัยยะมาจากศาสนาพุทธ มีลายเส้นที่สื่อถึงสายสัญญาณ และสายน้ำ เทคนิคที่ใช้คือการพิมพ์ลายที่มีการทดลองว่าสามารถเก็บรายละเอียดของงานได้ชัดเจนที่สุด โดยหลักเป็นสีขาวดำแต่บริเวณบัวใช้สีโทนพาสเทลไทยโทน ได้แก่ สีดอกอุบล สีผาด สีเนื้อ สีเขียวดิน สีดำนิลกาฬ และพื้นเป็นสีขาวพอง ให้มองดูมีชีวิตชีวาเป็นจุดเน้นการเล่าเรื่องให้ดูน่าสนใจ ซึ่งถูกแสดงบนเส้นใยผ้าเส้นใยลินิน ที่ตามข้อเท็จจริงแล้วสิ่งทอชนิดนี้ถูกค้นพบขึ้นเป็นเส้นใยแรกของโลก ทั้งนี้ยังเชื่อกันว่าเมื่อเด็กแรกเกิดในจวบถึงในวัย1-3เดือน ได้เข้าพิธีสู่วัยแล้วจะช่วยส่งเสริมให้มีพลังกายพลังใจที่แข็งแรงในอนาคต

ผลงานย่อยลำดับที่สอง แสดงถึงการเล่าเรื่องขวัญแบบที่มีการแปลงลายเส้นและวางองค์ประกอบแบบภาพสมมาตรทั้งผืนและโครงสร้าง โดยมีการตีความเล่าเรื่องมาจากห้วงวัยเยาว์ของเด็กหญิงในทัศนคติของผู้วิจัย ที่มีภาพความทรงจำกับครอบครัวกิ่งจินตนาการที่หีบเอาโครงสร้างของชุดสวมที่แลดูอ่อนโยนในอุดมคติ ผ่างด้วยลายเส้นที่แทนภาพของสวิง สื่อถึงการอ่อนขวัญขึ้นหรือความหมายหนึ่งคือการซ่อน(ซ่อน)ความทรงจำเมื่อวัยเยาว์ มีขวัญแสดงอยู่ตรงกลางตำแหน่งของผลงาน และตำแหน่งต่างๆ รวมถึงจอมขวัญหรือใจกลางขวัญ คือ บริเวณหัวใจที่รวมหลักทั้ง4ไว้ คือ หู ปาก จมูก รูทวาร และขวัญรองอีก27ที่ คืออวัยวะทั้งหมดของตัวเรา และลวดลายประกอบสร้างโดยทัวลำตัวที่ดูลื่นไหล มีจังหวะ ยืดหยุ่น เป็นเสมือนรูปแบบที่สามารถเข้าถึงได้ง่ายในอัตลักษณ์ที่บ่งบอกว่าเป็นเครื่องแต่งกาย เพราะต้องการแสดงออกถึงความไร้เดียงสา และเป็นสภาวะที่เป็นนามธรรมน้อยที่สุด เพื่อให้ผู้มองสามารถเข้าถึงได้ง่ายและดูเป็นมิตร

ผลงานย่อยลำดับที่สาม เป็นสิ่งทอที่เป็นลักษณะของการพิมพ์ผ้าทั้งผืนและวางโครงสร้างเงาให้ดูสมมาตรกันโดยมีการใช้สีแดงมณีในไทยโทน ทำก๊วนขอบโดยรอบเนื่องจากต้องการอธิบายถึงสภาวะแทนที่ไม่มั่นคง อ่อนไหว ซึ่งเมื่อได้โล่เรียงที่มาก็ไปแล้ว ผลงานนี้อยู่ลำดับถัดจากวัยเยาว์ที่ดูค่อนข้างจะมีความไร้เดียงสา แต่ผลงานนี้จะวางภาพแบบ Perspective ที่จุดเส้นกลาง แบบสมมาตรกันทั้งผืน ลายภาพสื่อสารว่าเป็นขวัญเสีย (เสียภาษาอีสาน=หาย) คือ หหมดกำลังใจสิ้นหวังหรือหวาดกลัว ความกังวล ใจสั่น ไม่มีสมาธิ หวาดระแวง หูแว่ว วนอยู่กับตัวเองซ้ำๆหรือเห็นภาพเดิมๆซ้ำๆวนไป จึงใช้รูปแบบการวางบนร่างมนุษย์ตรงตำแหน่งกลางหน้าให้ตรงกับเป็นตำแหน่งของปาก และสามารถมองเป็นภาพสะท้อนแบบหน้ากลับหัวบนล่าง ซึ่งเป็นการสร้างลวดลายที่มีจุดเด่นให้เกิดการมองแล้วรู้สึกถึงพลังงานในอีกห้วงหนึ่งที่มีความเป็นนามธรรม ซึ่งเมื่อเกิดความหวาดกลัวก็มักจะมีการดำเนินพิธีกรรมตามจารีตประเพณีและความเชื่อขึ้น เพื่อชักนำให้ขวัญกลับคืนสู่ร่างของคนนั้นและฟื้นคืนสติและมีกำลังใจอีกครั้ง ในลวดลายโดยรวมเมื่อนำมาสวมใส่บนร่างคนจึงเห็นการแสดงแบบที่มีความเคลื่อนไหวคล้ายกับการพยายามเรียกขวัญและเกิดเป็นภาพที่ขยับได้ในคราวเดียวกัน

ผลงานย่อยลำดับที่สี่ เป็นวิธีการเรียนรู้จากขวัญทั้งสามลำดับก่อนหน้า โดยผู้วิจัยพยายามลองใช้กระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองที่ใช้วิธีการลงมือทำ ลองผิดลองถูกด้วยการกำหนดสมาธิและวาดลวดลายบนผ้าโดยไม่มีกร่างก่อน ซึ่งมีการใช้สีดำนิลกาฬตัดวาดเป็นภาพต่อเนื่องบนผ้าที่มีการทอพิเศษด้วยเส้นด้ายสายสียูจันจริงที่มาจาก การเข้าร่วมพิธีเรียกขวัญเมื่อช่วงเริ่มปีศักราชใหม่ ทอสายสียูจันในลักษณะเป็นเส้นพุ่งบนก็ทอของคนผู้ไทดำ เป็นก็แบบโบราณเส้นยืนสีด้าย้อมด้วยสีดำจากสีมะเกลือธรรมชาติ บริเวณตัวในจะเป็นคอเสื้อแบบทรงที่เลียนแบบมาจากสวิงมีการทอแบบวันโป่ง เพื่อให้สิ่งทอคูมิมิติ ผลงานนี้อธิบายได้ว่าเป็นการแสดงถึงหวังที่ขวัญเสียไปแล้ว จะมีการเรียกขวัญกลับมาหาเจ้าของ จะมีมูลมังตามความเชื่อในแต่ละที่ที่ได้มาจากทุนทางธรรมชาติและทุนทางวัฒนธรรมที่มาประกอบสร้างบนลายภาพ ตามที่ได้ลงพื้นที่ไปเก็บข้อมูล จึงพบว่ามีการนำภาพมงคลเป็นความหมายแฝงที่สื่อสารไปถึงเรื่องดีงามมาใช้บนลวดลายผ้าผืน เช่น ไบมะยม(ให้ผู้คนกลับมานิยมชมชอบ) ไบขนุนหรือแก่นขนุน (หนุนนำชีวิตให้ไปทางที่ดี) ชามบัวหรือฝักบัว (โอบอุ้มขวัญด้วยความนุ่มนวลเหมือนโอบเมตตา) น้ำ (ทำอะไรก็ให้ลื่นไหลเหมือนสายน้ำ) และ ฝ่ายแดงหรือฝ่ายขาว (เส้นเลือดที่คอยหล่อเลี้ยงชีวิต) เป็นต้น และมีการตกแต่งเพื่อให้ผลงานมีมิติซ้อนทับยิ่งขึ้นโดยใช้วัสดุที่สื่อสารความหมายถึงชีวิตจากเส้นใยไหม(มาจากสัตว์) สีแดงหงชาด ที่ต้องการสื่อสารให้ดูเคลื่อนไหวได้โดยการปักเป็นเส้นและทิ้งตัวลงคล้ายกับเลือดในสัมพันธ์ภาพของขวัญและการดำรงอยู่

ผลงานย่อยลำดับที่ห้า มีการพิจารณาให้มีความเป็นลักษณะที่เกิดการสร้างลวดลายที่คูมิมิติมากขึ้นโดยออกแบบให้ผลงานบริเวณที่อยู่ช่วงแขนมีโครงสร้างคล้ายกับสวิง ใช้ผ้าเก่าที่เป็นมูลมังของผู้เฒ่าผู้แก่ที่เก่าเก็บมาแปลงสภาพเป็นผลงานที่ผสมผสานด้วยผ้าพิมพ์ลายที่มีลักษณะวางแพทเทิร์นเป็นจังหวะซ้ำเดิมทั้งผืนที่คูมิมิติสภาวะไม่มั่นคง และแขนของโครงที่เสมือนสวิงที่กำลังพยายามจะซ้อนขวัญขึ้นมา โครงสร้างของท่อนบนและท่อนล่างของผลงานนี้จะดูผิดแปลกไปจากเครื่องแต่งกายตามลักษณะทางกายศาสตร์ของมนุษย์ แต่จะต้องอาศัยแรงจูงใจที่มาจากความเชื่อและพิธีกรรมมาเพื่อเสริมสร้างกำลังใจของเจ้าของขวัญให้รู้สึกดี ซึ่งเป็นไปในการตีความเชิงจิตวิทยา ประกอบกับการลงไปหาข้อมูลของผลงานนี้ต้องการตีความถึงการสอนขวัญ ที่มักจะใช้เมื่อคนเจ็บป่วยทางด้านร่างกายหรือจิตใจ(ผดกายรศาสตร์มนุษย์) และพิธีกรรมครั้งนี้จะใช้สวิงเป็นตัวสอนขวัญเพื่อนำทางให้กลับมาสู่ร่างของคนนั้น พร้อมกับคำเรียกขวัญของคนอีสานว่า มาเด้อขวัญเอ๋ย กลับมาเด้อลูก บว่าขวัญอยู่ใส่บว่า จะเป็นตายร้ายดีกะให้กลับมาหาเจ้าของเด้อ ซึ่งจะเป็นการใช้ผ้าสีด้ามงคลคลุมที่กระหม่อมเป็นการให้กำลังใจเรียกขวัญในอีกทางหนึ่ง

ผลงานย่อยลำดับที่หก มีการตัดทอนลายละเอียดบนลายผ้าออกให้ดูเป็นลักษณะของการจับจีบ ยับย่นเป็นให้เกิดมิติและเทคนิคบนสิ่งทอที่มีความน่าสนใจ ซึ่งผู้วิจัยพยายามเฝ้าไปยังถึงสภาวะสงบ

เมื่อต้องเผชิญความตาย ผลงานบริเวณด้านหน้านำอัตลักษณ์ของพวงหรีดมาใช้เพื่อตีความถึงหวังที่มีความลึก และตัดเย็บจากผ้าที่ทอจากผ้าฝ้ายผสมเส้นใยไม้จันทน์แดงที่มีการเข้าพิธีสู่ขวัญแล้ว ทอในลักษณะแบบสองตะกอกแต่ขยับจุดเพื่อให้เกิดลวดลายบนตัวผ้าที่มีพื้นผิวขรุขระบนเนื้อผ้า สีหลักของผลงานจะดูขัดกันรุนแรงกว่าชุดอื่นจากสีขาวนวลและสีดำนิลกาฬ โดยผลงานนี้ต้องการตีความหมายที่เป็นลักษณะของขวัญที่สงบนิ่งแล้ว สิ้นลมปราณ(ตามความเชื่อ) บอกได้ถึง การเคลื่อนที่ของขวัญไปสู่ภพภูมิสุขชาติ ไร้ความกังวลและเป็นสุข

ผลงานย่อยลำดับที่สุดท้าย บอกเล่าถึงจุดสุดท้ายของการเป็นจุดเริ่มต้น(ชีวิตหลังความตาย) เพราะมีความเชื่อทางพุทธศาสนาว่า ความตายอาจมองว่าเป็นเรื่องมงคลได้ เพราะความตายกับการเกิดเป็นของคู่กัน เป็นการเวียนว่ายตายเกิด โดยผู้วิจัยใช้การถอดแรงบันดาลใจมาจากการพับชั้นหมากเบ็งมารื้อถอนและประกอบสร้างภาพใหม่ในลักษณะของผลงานที่อยู่บนกายารศาสตร์ (Ergonomics) ของมนุษย์ ซึ่งเป็นลักษณะเป็นลวดลายสามมิติ สีดำทั้งโครง เพื่ออธิบายถึงการเป็นมงคลชีวิตจากสีดำที่ย้อมด้วยสีจากธรรมชาติทั้งตัว สื่อให้เห็นถึงความนิ่ง สงัด คลามลึกซึ้ง แม้สัมผัสด้วยตาไม่ได้แต่ก็ยังคงมีอยู่ ด้วยการสร้างแบบผลงานบนคน ที่เชื่อว่าเรื่องขวัญนี้เมื่อเจ้าของขวัญตายจากไป จะมีการประณีตในการแต่งองค์ทรงเครื่องอย่างพิถีพิถัน เพราะเชื่อว่าขวัญจะอยู่กับเสื้อผ้าอาภรณ์ที่นุ่งห่ม เพราะเมื่อคนเสียชีวิตไปแล้วเสร็จพิธีกรรมทางศาสนาจะมีการสู่ขวัญให้คนที่เสียชีวิตเพื่อจะเรียกขวัญมาปกป้องรักษาคนในครอบครัวเพื่อเป็นสิริมงคล โดยจะมีผู้หญิงเป็นแม่งานและผู้ร่วมพิธีจะต้องร้องรำทำเพลงให้สนุกสนาน ซึ่งเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์นั้นจะไม่มีควมโศกเศร้าเพื่อส่งร่างและขวัญของผู้เสียชีวิตไปสู่ความสุขสงบ

ในการออกแบบผู้วิจัยพยายามใช้แนวความคิด (concept) ของความเชื่อเรื่องขวัญ โดยเชื่อว่าของตามร่างกายของคนเรามีการประกอบสร้างขึ้นผ่านองค์ประกอบที่มาจากจิตใจและร่างกายมีด้วยกันทั้งสิ้น 32 ขวัญ ที่เชื่อมโยงไปถึงการดลบันดาลขวัญหัว ขวัญตา ขวัญมือ ขวัญแขน ขวัญขา จนทั่วร่างกายเพื่อนำไปสู่การรับรู้ แต่ประสบการณ์ในทางที่ตีงามและเป็นมงคล ซึ่งนอกเหนือจากนี้ยังอาศัยปัจจัยประกอบสร้างที่ค้ำความอวมงคล ทั้งความหมายและแนวทางที่พ่วงมาด้วยรูปแบบ สไตล้องค์ประกอบทางศิลปะ กระบวนการ รวมถึงการสรรหาวัสดุมาสื่อสารในการผลิตเป็นสิ่ง ทอที่อธิบายแนวคิดด้านความเชื่อ โดยอาศัยการสร้างลวดลายและโครงร่างเงาของผลงานย่อยแต่ละชิ้นให้นำไปสู่การสื่อสารอย่างสมเหตุสมผลของการพัฒนาสิ่งทอเชิงสัญลักษณ์จากความเชื่อสู่มงคลชีวิต ทั้งนี้ทั้งนี้ผู้วิจัยหวังว่า งานวิจัยนี้จะเป็ประโยชน์ต่อการสร้างสรรค์สิ่งทอเชิงสัญลักษณ์จากความเชื่อสู่มงคลชีวิต เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการต่อยอดความคิดในการพัฒนาสิ่งทอเชิงสัญลักษณ์อื่นๆได้ ตลอดจนเป็นข้อมูลความรู้ในการศึกษาของผู้ที่สนใจต่อไป

5.3 ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าจากการพัฒนาสร้างสรรค์สิ่งทอเชิงสัญลักษณ์จากความเชื่อผู้มงคลชีวิตมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบผลิตภัณฑ์แฟชั่น นั้น ต้องมีการพัฒนากระบวนการลองผิดถูกอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ และอาศัยการตลาดที่เหมาะสมสนับสนุน เพื่อส่งเสริมให้กลายเป็นลักษณะสำเร็จรูปหรือเป็นต้นทุนความคิดสร้างสรรค์ ที่สามารถนำไปประยุกต์ต่อยอดได้ ดังนี้

1. รูปแบบขั้นตอนเพื่อการพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์อื่นๆ เช่น ผลิตภัณฑ์สิ่งทอใช้ในบ้าน เป็นต้น
2. โครงสร้างลดทอนผ้าจากการพัฒนานำเส้นใยจากความเป็นมงคลจากความเชื่อผู้มงคลชีวิตประยุกต์ใช้ในการออกแบบผลิตภัณฑ์แฟชั่น โดยนำเสนอการนำมาสร้างผลิตภัณฑ์แฟชั่น ที่ได้จากการวิจัยทั้ง 7 ชุดนี้ สามารถที่จะพัฒนาไปสู่รูปแบบ และสไตล์อื่นๆ ได้อีก โดยการทดลองการเพิ่มเทคนิคในการทออื่น การใช้วัสดุอื่นผสม การใช้เทคนิคออกแบบผ้าแบบผสมผสาน จนไปถึงการทดลองออกแบบโครงสร้างการทอใหม่

รายการอ้างอิง

- คณาจารย์ภาควิชาจิตวิทยา. (2535). **จิตวิทยาทั่วไป**. เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- คงศักดิ์ มีแก้ว. การปลูกและการจัดการสวนป่าไม้ออบแก่นจันทน์. กลุ่มงานวนวัฒนวิจัย สำนักการจัดการจัดการป่าไม้และการผลิตผลป่าไม้ กรมป่าไม้
- คงศักดิ์ มีแก้ว. การทดลองปลูกไม้ออบแก่นจันทน์. กลุ่มงานวนวัฒนวิจัย สำนักการจัดการจัดการป่าไม้และการผลิตผลป่าไม้ กรมป่าไม้
- ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิชย์. “ความหลากหลายทางวัฒนธรรม: จากหลอมรวมเป็นหนึ่ง สู่ผสมผสานพันทาง” ในความงามหลากหลายทางสังคมวัฒนธรรมในมนุษยศาสตร์, กรุงเทพฯ: วิชาษา, 2552
- จุฑาทิพย์ อุมะวิชนี. (2542). **วิวัฒนาการแห่งความคิด**. กรุงเทพฯ: คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เจียรชัย เอี่ยมวรเมธ. (2523). **พจนานุกรมไทย-อังกฤษ**. กรุงเทพฯ: รวมสาส์น.
- นพพร ประชากุล, มายาคติ: สรรนิพนธ์จาก Mythologies ของ Roland Barthes. กรุงเทพฯ: คบไฟ, 2544.
- นวลลออ สุภาพล. (2527). **ทฤษฎีบุคลิกภาพ**. กรุงเทพฯ: คณะมนุษยศาสตร์ ประสานมิตร.
- พระยาอนุমানราชธน. (ม.ป.ป.). **การศึกษาศิลปะและประเพณี**. ม.ป.ท.
- มณี พยอมยงค์. (2529). **ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย**. เชียงใหม่: ส.ทรัพย์การพิมพ์.
- รุจิราถ อรรถสิทธิ์. (2548). **ขวัญ: ขวัญชีวิตของคนไทย**. กรุงเทพฯ: กระทรวงสาธารณสุข.
- ลัญจกร นิลกาญจน์. (2560). วัฒนธรรมความเชื่อกับการจัดการศรัทธาของชุมชน. **วารสารนาคบุตรปริทรรศน์**, 10(2), 13.
- วิทย์ เทียงบูรณธรรม. (2536). **พจนานุกรมไทยฉบับมหาวิทยาลัย**. กรุงเทพฯ: สุริยบรรณ.
- วิไลวรรณ ขนิษฐนันท์. (ม.ป.ป.). **วิวัฒนาการพิธีทำขวัญคนไทย**. กรุงเทพฯ: คณะศิลปศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สมาคมพระคริสตธรรมไทย. (2542). **พระคริสตธรรมคัมภีร์ ภาคพันธสัญญาเดิมและพันธสัญญาใหม่**. กรุงเทพฯ: สมาคมพระคริสตธรรมไทย.
- สุเมธ เมธาวิทยากุล. (2532). **สังกัปปพิธีกรรม**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- อนัญญา คำเขียว. (2555). **การศึกษาเพื่อการสร้างสรรค์: กรณีศึกษาประเพณีพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญผู้ไทย อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม เพื่อการอนุรักษ์จารีตประเพณี**. วิทยานิพนธ์ศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาทัศนศิลป์: ศิลปะสมัยใหม่

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

อัยยา โภมลกาญจน. (2561). **อารยธรรมตะวันตก**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

อุบลรัตน์ พันธุมินทร์. (2542). **การศึกษาวัฒนธรรมคนล้านนาในพม่า**. เชียงใหม่:

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Carendish, Richard. (1994). **Man Myth & Magic**. New York: MCAvendish

Egsench, H.J.Chans Jargen. (1972). **Encyclopedia of Psychology**. New York:

Herder and Herder.

International. (1977). **Encyclopedia of Psychiatry Psychology Psychoanalysis**

& Nearology. New York: Prochaced for Aesculapins Publishers by ran

Nastrand Reinhold Co.c.

Ruth Lngeheheinge. (1982). **Tham Khwan**. Singapore: Singapore University Press.

Unabridged. (1977). **Webster's New Universal Dictionary of the Language**.

New York: Universal Press.".

ภาพผนวก ก. เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย

แบบสัมภาษณ์
 ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบสิ่งทอ
 สิ่งทอเชิงสัญลักษณ์จากความเชื่อสู่มงคลชีวิต
 วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปะมหาบัณฑิต
 สาขาศิลปะและการออกแบบ คณะมัณฑนศิลป์
 มหาวิทยาลัยศิลปากร
 โดย นางสาวเบญจพร ครุฑกุล
 อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ปรีชา ปั่นเกล้า

ตอนที่ 1 คำถามทั่วไป

ชื่อ-สกุล

.....

ตำแหน่ง

.....

สถานที่/หน่วยงานที่ประกอบอาชีพ

.....

ประสบการณ์ทำงาน

.....

ตอนที่ 2 แนวทางการนำเศษวัสดุจากความเชื่อมงคลเรื่องขวัญมาใช้ในการออกแบบ

1. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรบ้างเกี่ยวกับการนำความเชื่อมงคลเรื่องขวัญกลับมาใช้เพื่อใช้ในผลิตภัณฑ์แฟชั่น

.....

.....

.....

2. ท่านมีวิธีการอย่างไรการนำความเชื่อมงคลเรื่องขวัญมาใช้ ให้คุณค่าของวัสดุมาใช้ในการออกแบบได้อย่างเหมาะสม

.....

.....

.....

3. ลักษณะของแพชชันจากการนำเรื่องราวพิธีกรรมความเชื่อมงคลเรื่องขวัญที่นำมาใช้ในการออกแบบผลิตภัณฑ์แพชชัน ควรจะเป็นลักษณะอย่างไร

.....

.....

.....

4. การนำความเชื่อมงคลเรื่องขวัญมาใช้ในการออกแบบผลิตภัณฑ์แพชชันต้องคำนึงถึงอะไรบ้าง

.....

.....

.....

5. ท่านคิดเห็นอย่างไรกับการนำความเชื่อมงคลเรื่องขวัญมาออกแบบผลิตภัณฑ์แพชชัน

.....

.....

.....

6. ท่านมีข้อเสนอแนะอย่างไร ในการพัฒนาวัสดุอย่างไม้มงคลตามความเชื่อ มาทำเป็นผลิตภัณฑ์แพชชัน ให้มีความงามทางศิลปะได้อย่างเหมาะสม

.....

.....

.....

7. ลักษณะของความเชื่อมงคลเรื่องขวัญที่นำมาใช้ในการผลิตภัณฑ์แพชชันควรมีลักษณะอย่างไร

.....

.....

.....

8. ท่านมีข้อเสนอแนะอย่างไร ในการทำให้เส้นใยที่ได้จากไม้มงคลผสมฝ้ายมีคุณสมบัติในการทอ ที่เหมือนเส้นใยธรรมชาติทั่วไป

.....

.....

.....

9. ข้อควรคำนึงถึงในการนำความเชื่อมงคลเรื่องขวัญ มาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์แฟชั่น ควรพิจารณาจากอะไรเป็นลำดับแรก

.....
.....
.....

10. ข้อเสนอแนะอื่นๆ

.....
.....
.....

ลงชื่อ

(.....)

ตำแหน่ง.....

วันที่สัมภาษณ์...../...../.....

รายละเอียดแบบสอบถาม	ระดับความคิดเห็น					หมายเหตุ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	
1. ความคิดเห็นด้านแรงบันดาลใจและวัสดุ ในการออกแบบผลิตภัณฑ์แฟชั่น						
1.1 การคลี่คลายแรงบันดาลใจจากภาพเชิงสัญลักษณ์ที่เกี่ยวกับความเชื่อมงคลขวัญมาใช้ในการออกแบบผลิตภัณฑ์แฟชั่น						
1.2 รูปแบบของตัวผลิตภัณฑ์และสีที่นำมาจากโทนสีของเชิงสัญลักษณ์ที่เกี่ยวกับความเชื่อมงคลขวัญ มีความเหมาะสมในการออกแบบชุดผลิตภัณฑ์แฟชั่น						
1.3 ความเหมาะสมในการนำการสื่อสารความงามเชิงสัญลักษณ์ที่เกี่ยวกับความเชื่อมงคลขวัญมาใช้ในการออกแบบผลิตภัณฑ์แฟชั่น						

รายละเอียดแบบสอบถาม	ระดับความคิดเห็น					หมายเหตุ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	
<p>2. ความคิดเห็นด้านต่อการนำเชิงสัญลักษณ์ที่เกี่ยวกับความเชื่อมงคลขวัญมาใช้สู่การออกแบบผลิตภัณฑ์แฟชั่นบุรุษ (ชุดที่ 1)</p> 						
2.1 รูปแบบลวดลายของสีที่นำมาใช้ในการออกแบบ						
2.2 ความสวยงามของลวดลายในรูปแบบผลิตภัณฑ์						
2.3 ความเหมาะสมของการนำเชิงสัญลักษณ์ที่เกี่ยวกับความเชื่อมงคลขวัญมาใช้						
2.4 ความเหมาะสมของผลิตภัณฑ์						
2.5 ความสวยงามโดยภาพรวมผลิตภัณฑ์						

รายละเอียดแบบสอบถาม	ระดับความคิดเห็น					หมายเหตุ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	
<p>3. ความคิดเห็นด้านต่อการนำเชิงสัญลักษณ์ที่เกี่ยวกับความเชื่อมงคลขวัญมาใช้สู่การออกแบบผลิตภัณฑ์แฟชั่น (ชุดที่ 2)</p> 						
3.1 รูปแบบลวดลายของสีที่นำมาใช้ในการออกแบบ						
3.2 ความสวยงามของลวดลายในรูปแบบผลิตภัณฑ์						
3.3 ความเหมาะสมของการนำความหมายเชิงสัญลักษณ์ที่เกี่ยวกับความเชื่อมงคลขวัญมาใช้						
3.4 ความเหมาะสมของผลิตภัณฑ์						
3.5 ความสวยงามโดยภาพรวมผลิตภัณฑ์						

รายละเอียดแบบสอบถาม	ระดับความคิดเห็น					หมายเหตุ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	
<p>4. ความคิดเห็นด้านต่อการนำความหมายเชิงสัญลักษณ์ที่เกี่ยวกับความเชื่อมงคลขวัญมาใช้สู่การออกแบบผลิตภัณฑ์แฟชั่น (ชุดที่ 3)</p> 						
4.1 รูปแบบลวดลายของสีที่นำเชิงสัญลักษณ์ที่เกี่ยวกับความเชื่อมงคลขวัญมาใช้ในการออกแบบ						
4.2 ความสวยงามของลวดลายในรูปแบบผลิตภัณฑ์						
4.3 ความเหมาะสมของการนำมาใช้						
4.4 ความเหมาะสมของผลิตภัณฑ์						
4.5 ความสวยงามโดยภาพรวมผลิตภัณฑ์						

รายละเอียดแบบสอบถาม	ระดับความคิดเห็น					หมายเหตุ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	
<p>5. ความคิดเห็นด้านต่อการนำความหมายเชิงสัญลักษณ์ที่เกี่ยวกับความเชื่อมงคลขวัญมาใช้สู่การออกแบบผลิตภัณฑ์แฟชั่น (ชุดที่ 4)</p> 						
5.1 รูปแบบลวดลายของสีที่นำเชิงสัญลักษณ์ที่เกี่ยวกับความเชื่อมงคลขวัญมาใช้ในการออกแบบ						
5.2 ความสวยงามของลวดลายในรูปแบบผลิตภัณฑ์						
5.3 ความเหมาะสมของการนำมาใช้						
5.4 ความเหมาะสมของผลิตภัณฑ์						
5.5 ความสวยงามโดยภาพรวมผลิตภัณฑ์						

รายละเอียดแบบสอบถาม	ระดับความคิดเห็น					หมายเหตุ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	
<p>6. ความคิดเห็นด้านต่อการนำความหมายเชิงสัญลักษณ์ที่เกี่ยวกับความเชื่อมงคลขวัญมาใช้สู่การออกแบบผลิตภัณฑ์แฟชั่น (ชุดที่ 5)</p> 						
5.1 รูปแบบลวดลายของสีที่นำเชิงสัญลักษณ์ที่เกี่ยวกับความเชื่อมงคลขวัญมาใช้ในการออกแบบ						
5.2 ความสวยงามของลวดลายในรูปแบบผลิตภัณฑ์						
5.3 ความเหมาะสมของการนำมาใช้						
5.4 ความเหมาะสมของผลิตภัณฑ์						
5.5 ความสวยงามโดยภาพรวมผลิตภัณฑ์						

รายละเอียดแบบสอบถาม	ระดับความคิดเห็น					หมายเหตุ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	
<p>6. ความคิดเห็นด้านต่อการนำความหมายเชิงสัญลักษณ์ที่เกี่ยวกับความเชื่อมงคลขวัญมาใช้สู่การออกแบบผลิตภัณฑ์แฟชั่น (ชุดที่ 6)</p> 						
6.1 รูปแบบลวดลายของสีที่นำเชิงสัญลักษณ์ที่เกี่ยวกับความเชื่อมงคลขวัญมาใช้ในการออกแบบ						
6.2 ความสวยงามของลวดลายในรูปแบบผลิตภัณฑ์						
6.3 ความเหมาะสมของการนำมาใช้						
6.4 ความเหมาะสมของผลิตภัณฑ์						
6.5 ความสวยงามโดยภาพรวมผลิตภัณฑ์						

รายละเอียดแบบสอบถาม	ระดับความคิดเห็น					หมายเหตุ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	
<p>7. ความคิดเห็นด้านต่อการนำความหมายเชิงสัญลักษณ์ที่เกี่ยวกับความเชื่อมงคลขวัญมาใช้สู่การออกแบบผลิตภัณฑ์แฟชั่น (ชุดที่ 7)</p> 						
7.1 รูปแบบลวดลายของสีที่นำเชิงสัญลักษณ์ที่เกี่ยวกับความเชื่อมงคลขวัญมาใช้ในการออกแบบ						
7.2 ความสวยงามของลวดลายในรูปแบบผลิตภัณฑ์						
7.3 ความเหมาะสมของการนำมาใช้						
7.4 ความเหมาะสมของผลิตภัณฑ์						
7.5 ความสวยงามโดยภาพรวมผลิตภัณฑ์						

รายละเอียดแบบสอบถาม	ระดับความคิดเห็น					หมายเหตุ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	
<p>5. ความคิดเห็นภาพรวมการออกแบบเครื่องแต่งกายบุรุษจากการนำเสนอเชิงสัญญะที่เกี่ยวกับความเชื่อมโยงคลัชวัญมาใช้</p> 						
5.1 ด้านคุณค่าและความงาม						
5.1.1 การออกแบบและการจัดวางลวดลายและสีของผ้า						
5.1.2 ความเหมาะสมของผลิตภัณฑ์						
5.1.3 ความสวยงามโดยภาพรวมของผลิตภัณฑ์						
5.2 ด้านแรงบันดาลใจและวัสดุ						
5.2.1 รูปแบบและแรงบันดาลใจที่สื่อถึงเชิงสัญญะที่เกี่ยวกับความเชื่อมโยงคลัชวัญ						
5.2.2 รูปแบบการนำเสนอเชิงสัญญะที่เกี่ยวกับความเชื่อมโยงคลัชวัญมาใช้ในการออกแบบผลิตภัณฑ์						

ข้อแนะนำอื่นๆ

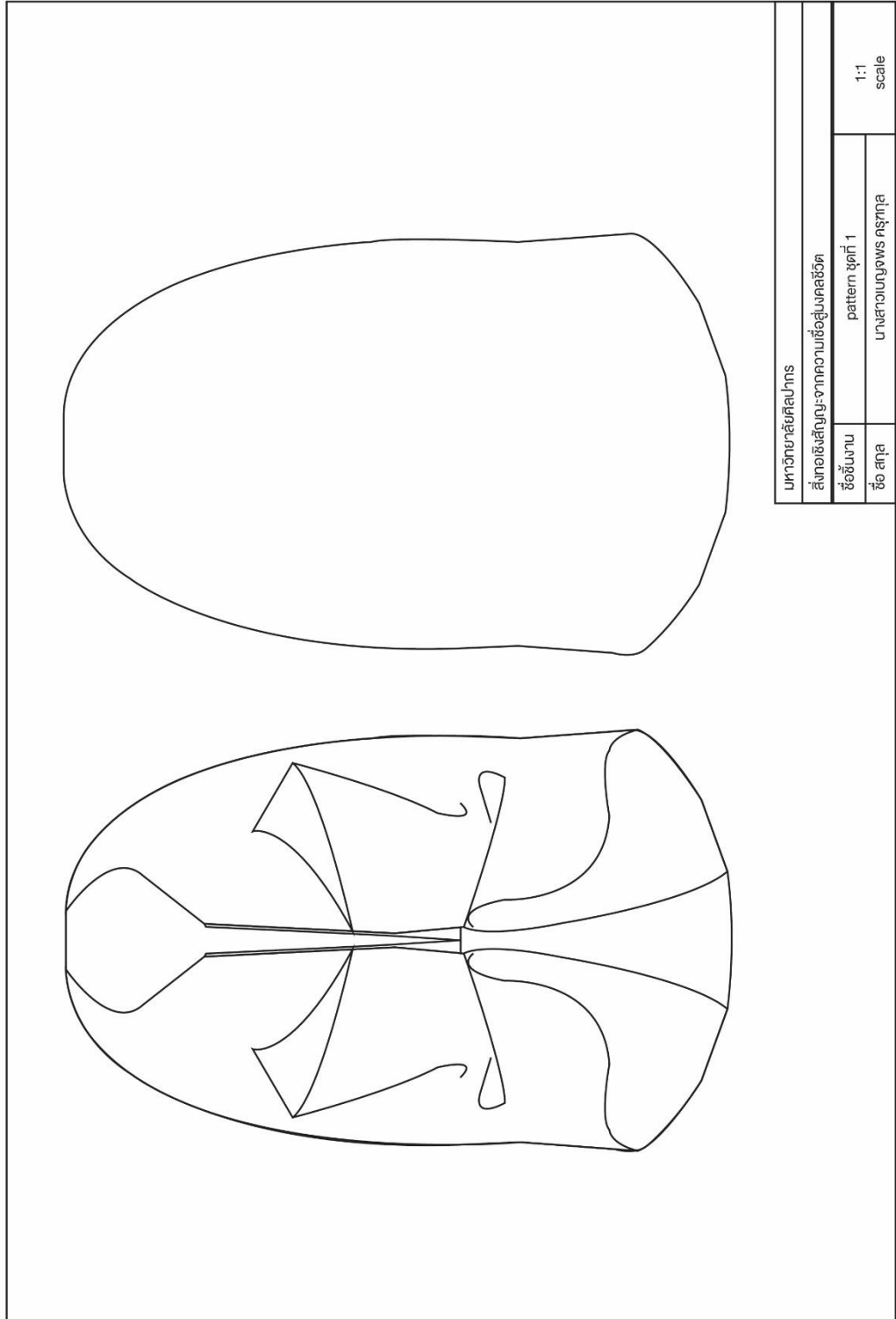
.....

.....

.....

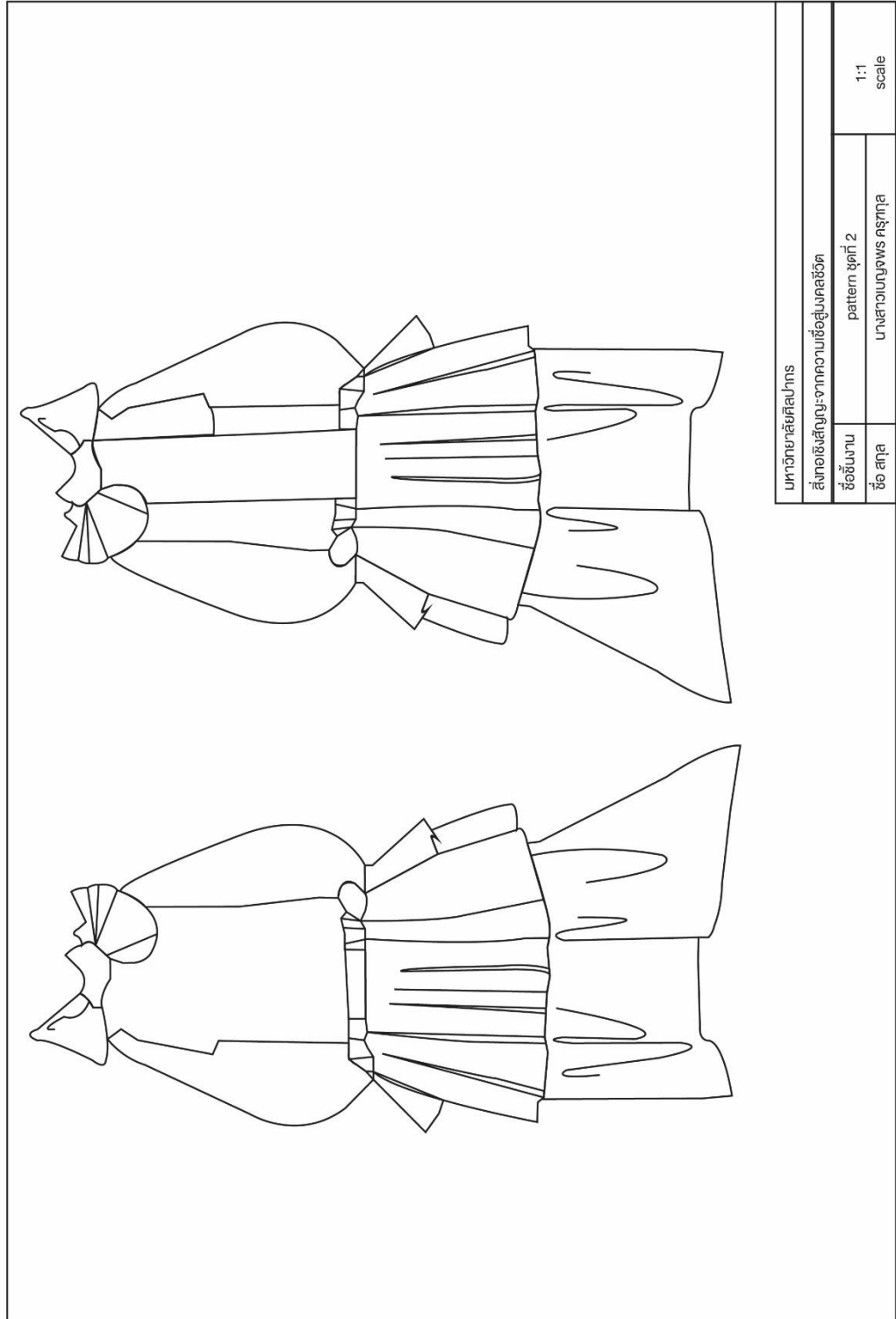
ขอบพระคุณที่ท่านช่วยตอบแบบสอบถาม

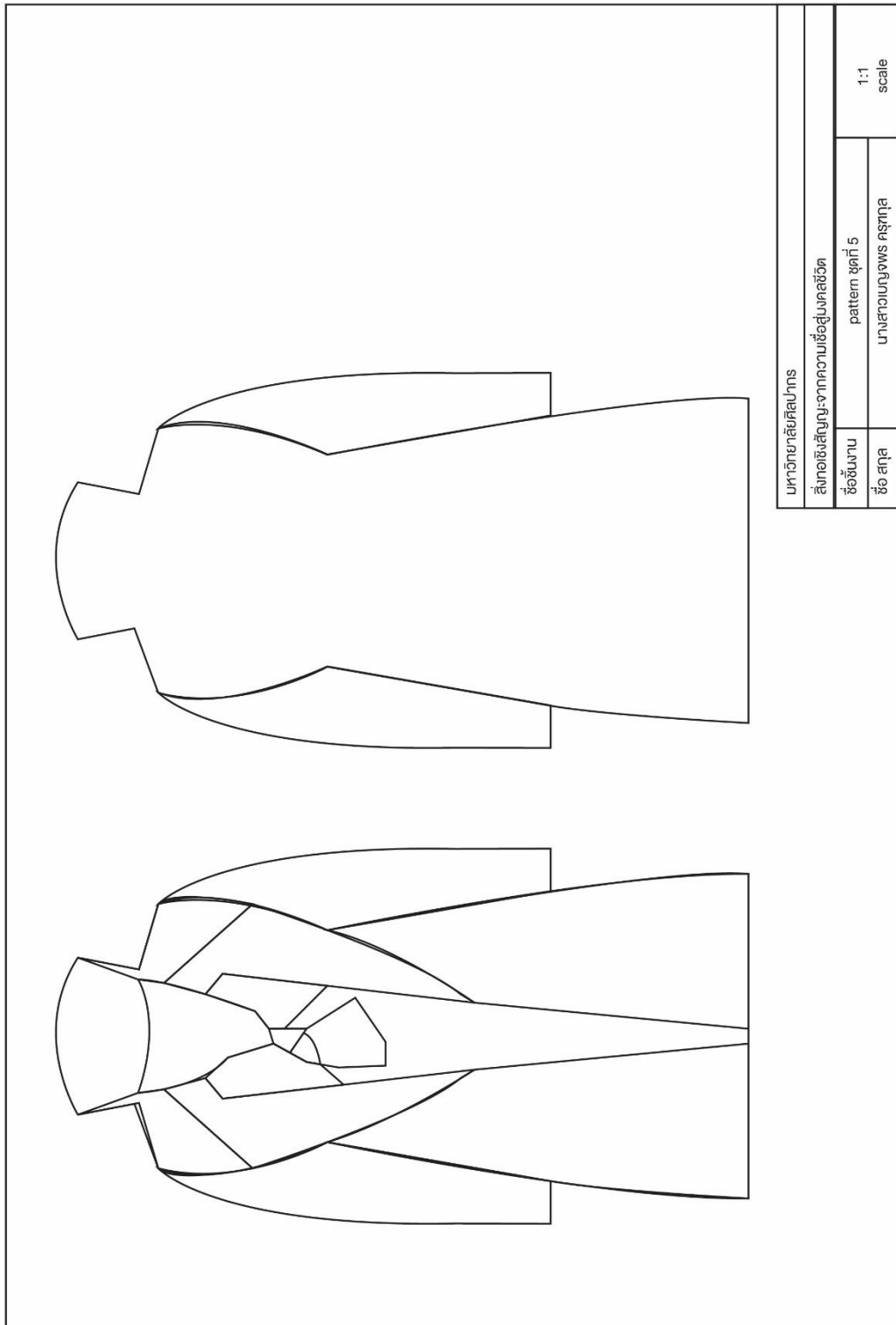

มหาวิทยาลัยศิลปากร	
สิ่งทอเชิงสังเคราะห์จากความถี่สูงเคลือบชีวิต	
ชื่อชิ้นงาน	pattern ชุดที่ 1
ชื่อ สกุล	นางสาวเบญจพร คุรุฑา
	1:1 scale

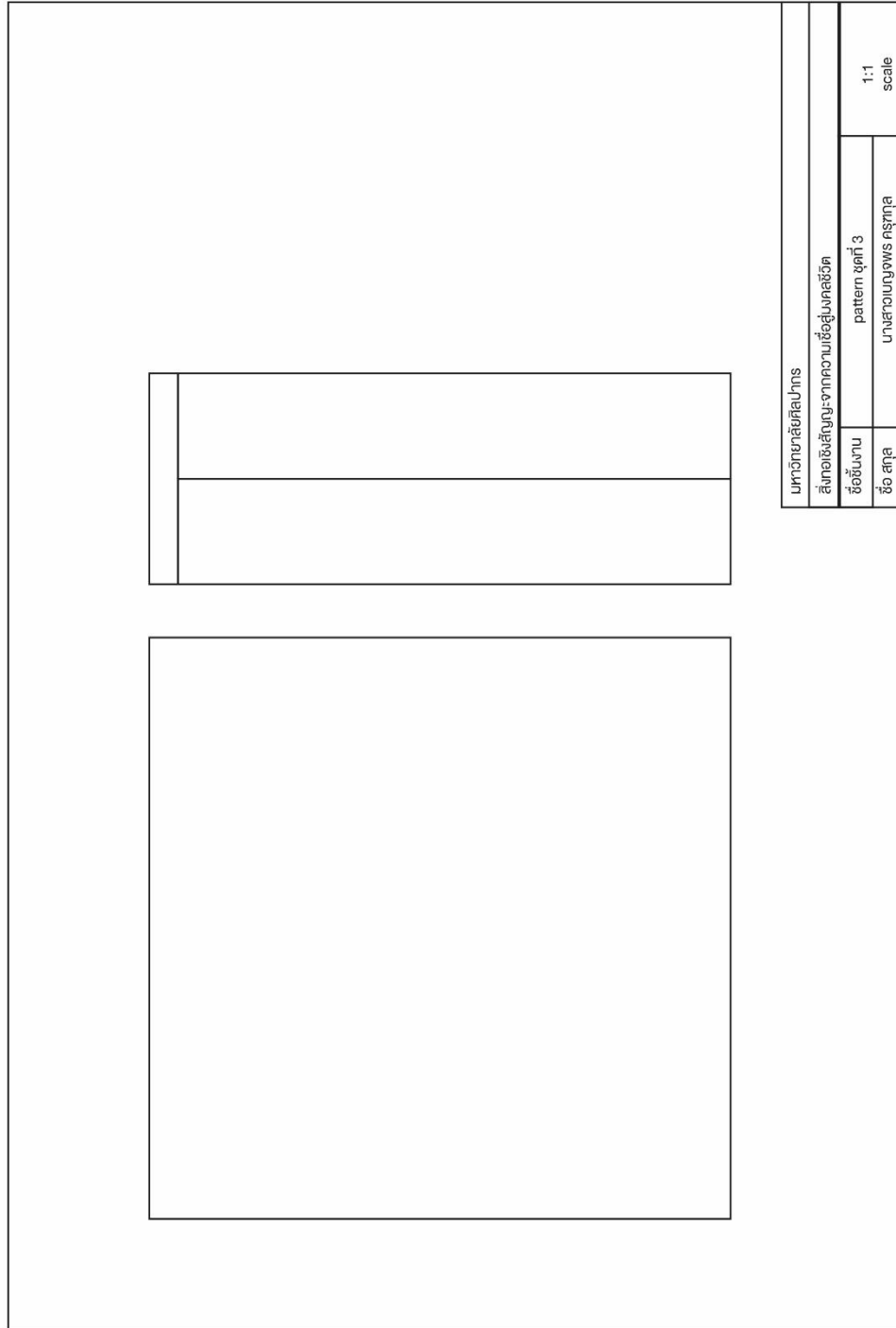
ภาพที่ ผ.ข.1 แบบการผลิตชุดที่ 1

ภาพที่ ผ.ข.2 แบบการผลิตชุดที่ 2

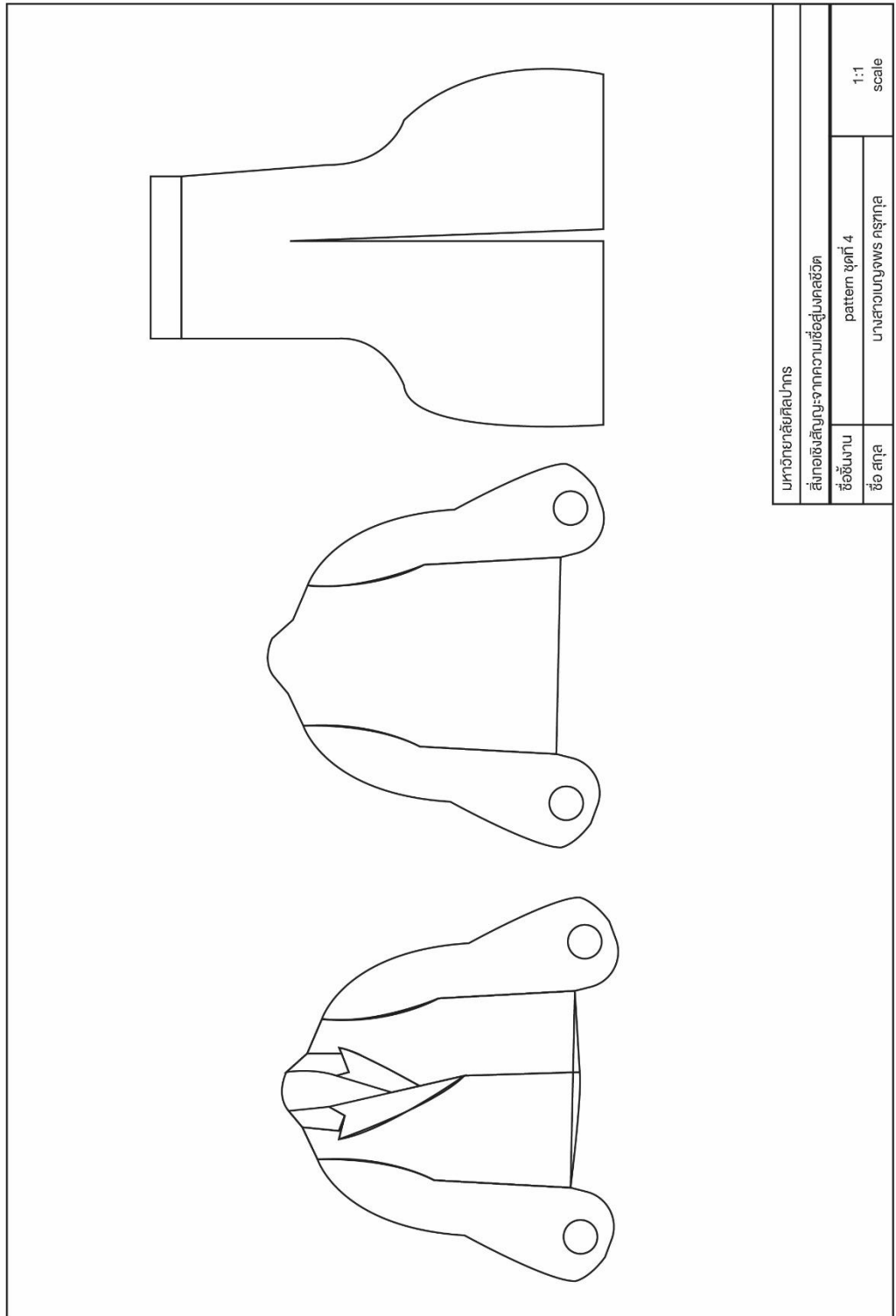

ภาพที่ ผ.ข.3 แบบการผลิตชุดที่ 3

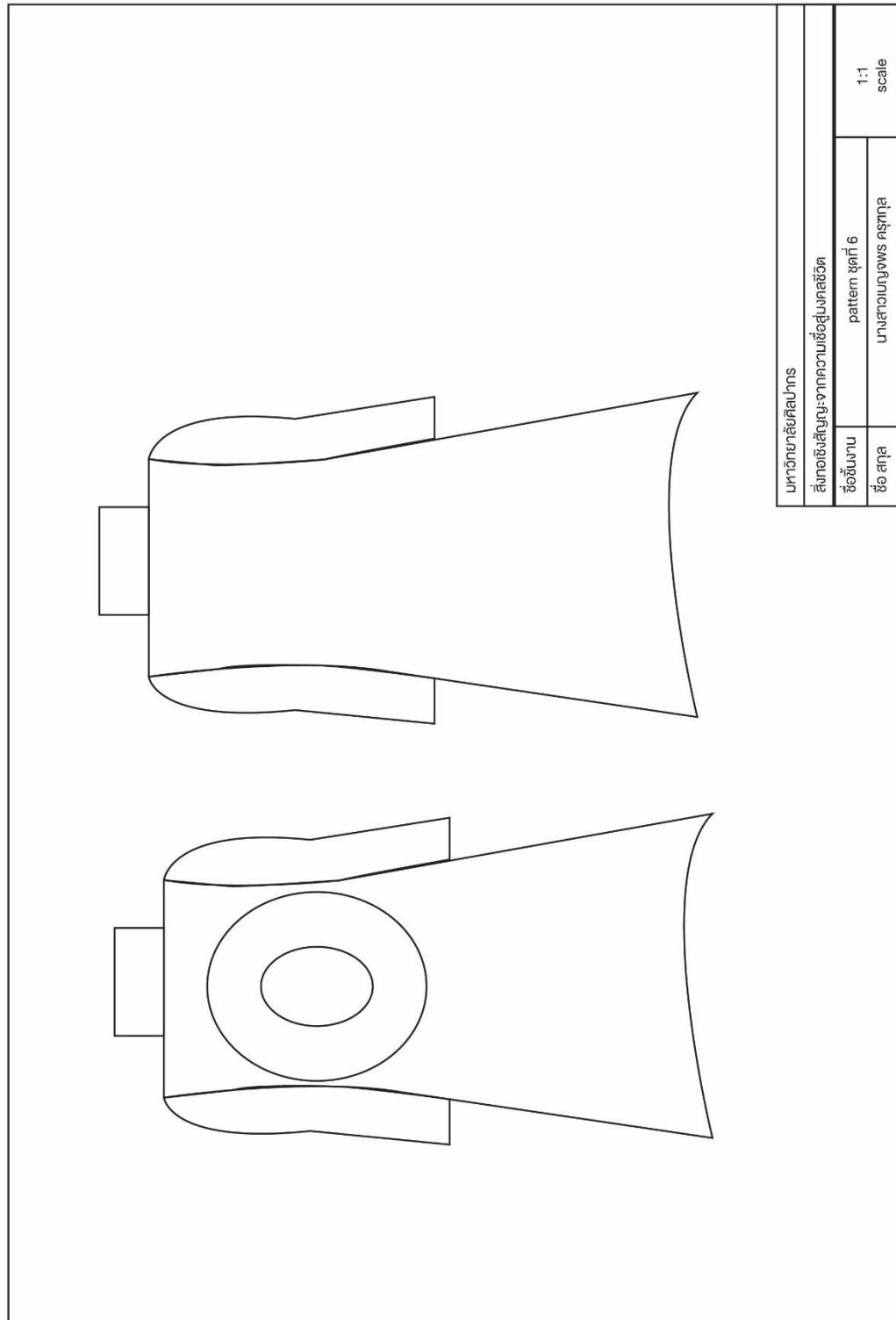
ภาพที่ ผ.ข.4 แบบการผลิตชุดที่ 4

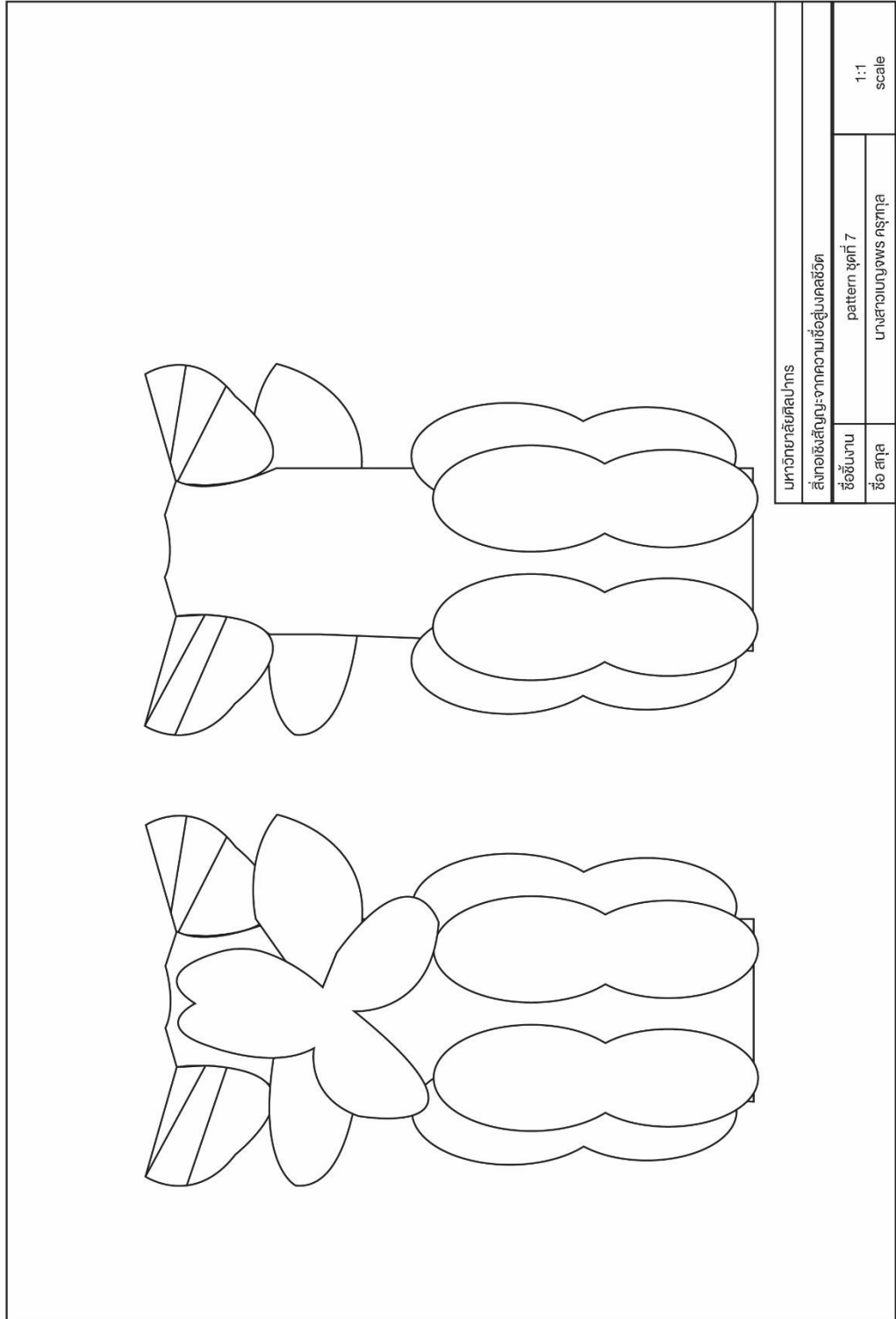

มหาวิทยาลัยศิลปากร	
สิ่งทอเชิงสัมฤทธิ์จากความเชื่อสู่ยุคชีวิต	
ชื่อชิ้นงาน	pattern ชุดที่ 4
ชื่อ สกุล	นางสาวเบญจพร ธรรมภา
	1:1 scale

ภาพที่ ผ.ข.5 แบบการผลิตชุดที่ 5

ภาพที่ ผ.ข.6 แบบการผลิตชุดที่ 6

ภาพที่ ผ.ข.7 แบบการผลิตชุดที่ 7

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	นางสาวเบญจพร ครุฑกุล
วัน เดือน ปี เกิด	7 พฤษภาคม 2535
วุฒิการศึกษา	ปริญญาตรีสาขาวิชาออกแบบผลิตภัณฑ์ อุตสาหกรรม คณะ เทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
ที่อยู่ปัจจุบัน	492/61 หมู่ที่ 2 ตำบล ไร่น้อย อำเภอ เมืองอุบลราชธานี จังหวัด อุบลราชธานี

